

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
GERONTOLOJİ ANABİLİM DALI

YAŞLILARDA GÖNÜLLÜ ETKİNLİKLERİN
BİYOPSİKOSOSYAL KAZANIMLARINA İLİŞKİN BİR
ÖLÇEK GELİŞTİRME ÇALIŞMASI VE
GÖNÜLLÜLÜĞÜN PLANLI EYLEM TEORİSİ
ÇERÇEVESİNDE İNCELENMESİ

Saadet TİRYAKİ

DOKTORA TEZİ

2025-ANTALYA

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
GERONTOLOJİ ANABİLİM DALI

YAŞLILARDA GÖNÜLLÜ ETKİNLİKLERİN
BİYOPSİKOSOSYAL KAZANIMLARINA İLİŞKİN
BİR ÖLÇEK GELİŞTİRME ÇALIŞMASI VE
GÖNÜLLÜLÜĞÜN PLANLI EYLEM TEORİSİ
ÇERÇEVESİNDE İNCELENMESİ

Saadet TİRYAKİ

DOKTORA TEZİ

DANIŞMAN
Prof. Dr. Hasan Hüseyin BAŞIBÜYÜK

“Kaynakça gösterilerek tezimden yararlanılabilir”

2025-ANTALYA

Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğüne;

Bu çalışma jürimiz tarafından Gerontoloji Anabilim Dalı Doktora Programında
Doktora tezi olarak kabul edilmiştir. 10/07/2025

İmza

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Hasan Hüseyin BAŞIBÜYÜK
Akdeniz Üniversitesi

Üye : Prof. Dr. İsmail TUFAN
Akdeniz Üniversitesi

Üye : Doç. Dr. Mehtap TÜRKAY
Akdeniz Üniversitesi

Üye : Doç. Dr. Sevinç SÜTLÜ
Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Ebru AKBAŞ
Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi

Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen yukarıdaki jüri üyeleri tarafından
uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulu'nun/...../..... tarih ve
...../..... sayılı kararıyla kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Melike CENGİZ

Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün safhalarda etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tez çalışmasıyla elde edilmeyen bütün bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi ve bu kaynakları da kaynaklar listesine aldığımı beyan ederim.

Saadet TİRYAKİ

İmza

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Hasan Hüseyin BAŞIBÜYÜK

İmza

TEŞEKKÜR

Doktora eğitimim süresince beni destekleyen, zor dönemeçlerde sabır ve hoşgörüyle yol gösteren değerli danışman hocam Prof. Dr. Hasan Hüseyin Başbüyük'e,

İlk günden itibaren Gerontoloji çatısı altında evimizde hissettiren, bakış açımı geliştiren, çalışmamda Planlı Eylem Teorisi'ni öğrenmeye teşvik edip, Prof. Dr. Andreas Kruse ile Prof. Dr. Gerhard Naegele'nin katkılarıyla veri toplama aracının oluşturmasını sağlayan hocam Prof. Dr. İsmail Tufan'a,

Bir tez jürisinden öte, ilgisi ve bilgisiyle tez çalışmama değerli katkılarda bulunan hocam Doç. Dr. Mehtap Türkay'a,

Akdeniz Üniversitesi Gerontoloji Bölümü'nün tüm değerli öğretim üyelerine ve araştırmamda yer alan 60+ Tazelenme Üniversitesi öğrencilerine,

Ölçek geliştirme aşamasında madde havuzu değerlendirme toplantısına katılan Prof. Dr. Gülüşan Özgün Başbüyük, Prof. Dr. Nilüfer Korkmaz Yaylagül, Doç. Dr. Mustafa Levent Özgönül, Dr. Ikuko Murakami, Dr. Hande Kırışik ve Dr. Özlem Özgür ile madde havuzu için görüş bildirerek katkıda bulunan Prof. Dr. Işıl Kalaycı, Prof. Dr. Teslime Atlı, Doç. Dr. Aslı Kılavuz, Doç. Dr. Emre Birinci, Doç. Dr. Fatma Hastaoğlu, Doç. Dr. Sevinç Sütü, Dr. Öğr. Üyesi Aslı Gözde Akış, Dr. Öğr. Üyesi Hatice Polat, Dr. Öğr. Üyesi Hatice Selin Irmak Yaşar, Dr. Öğr. Üyesi Sibel Çaynak, Dr. Öğr. Üyesi Sümeyra Mihrap İlter, Dr. Öğr. Üyesi Tahsin Barış Değer, Dr. Deniz Pamuk, Dr. Fatma Sıla Ayan, Öğr. Gör. Barkın Dere, Arş. Gör. Meliha Güçlü'ye,

Altı yıldır yolu birlikte yürümekten mutluluk duyduğum yol arkadaşlarım Dr. Öğr. Üyesi Fatma Banu Demirdaş ve Uzm. Hemşire Işıl Kaleli'ye,

Her zaman ve her koşulda arkamda duran, beni sevgileriyle kuşatan annem Nermin Özer ve babam Mustafa Özer'e,

İlgisiyle, sevgisiyle sarmalayan, teşvik eden, yanımda yürüyen eşim Alpay Tiryaki'ye,

Gülücükleri ve sarılmalarıyla motive eden biricik oğlum Ural Tiryaki'ye, tüm kalbimle teşekkür ederim.

ÖZET

Amaç: Bu araştırmada yaşlı yetişkinlerin gönüllü etkinliklere katılımlarının biyopsikososyal kazanımlarına ilişkin bir ölçek geliştirmek ve Planlı Eylem Teorisi çerçevesinde son bir yıl içinde gönüllü olan ve olmayan yaşlı bireylerin gönüllülüğe ilişkin davranışsal tutum, öznel norm ve öznel eylem kontrolü ile niyetlerini karşılaştırmalı olarak değerlendirmek amaçlanmıştır.

Yöntem: Örneklem, 60+ Tazelenme Üniversitesi Antalya Kampüsü öğrencileri arasından amaçlı örnekleme yöntemiyle bağımsız iki grup şeklinde oluşturulmuştur. Biyopsikososyal kazanımların belirlenmesi için ölçek geliştirme aşamaları izlenmiştir. Gönüllülüğe ilişkin davranışsal tutum, öznel norm ve öznel eylem kontrolü, gruplar arasında karşılaştırılmıştır. Araştırmanın istatistiksel analizlerinde açımlayıcı faktör analizi, parametrik testler olan Bağımsız Grup t Testi ile One Way ANOVA, parametrik olmayan testlerden Mann Whitney U ile Kruskal-Wallis testleri kullanılmıştır.

Bulgular: Yaşlılarda gönüllülüğün biyopsikososyal kazanımlarına ilişkin 6 faktörlü, 38 maddeli bir ölçek geliştirilmiştir. Bu faktörler, Ruhsal-Gelişimsel Durum, Manevi Tatmin, Toplumsal Bütünleşme, Algılanan Fiziksel Sağlık, Bilişsel Öğrenme ve Kendilik Algısı olarak isimlendirilmiştir. Yaşlı yetişkinlerin gönüllü etkinliklere katılarak belirlenen faktörler yönünden farklı düzeylerde kazanımlar elde ettikleri tespit edilmiştir. Son bir yıl içinde gönüllü etkinliklere katılan ve katılmayan yaşlıların, Planlı Eylem Teorisi çerçevesinde değerlendirilen davranışsal tutum, öznel norm ve öznel eylem kontrolü değerlendirmeleri arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır.

Sonuç: Çalışmada geliştirilen “Yaşlılarda Gönüllülüğün Biyopsikososyal Kazanımları Ölçeği” ile gönüllülüğün kazanımları belirlenmiştir. Gönüllülük deneyimlerine ve çeşitli kazanımlarına rağmen gönüllüler, gönüllü etkinliklere katılma niyetinin öngörücüleri yönünden gönüllü olmayanlar ile benzer yaklaşıma sahip görünmektedir. Yaşlı gönüllülüğü, toplumun ve gönüllülerin yararına güçlü bir potansiyele sahiptir.

Anahtar Kelimeler: Yaşlı gönüllülüğü, formal gönüllülük, ölçek, biyopsikososyal model, Planlı Eylem Teorisi.

ABSTRACT

Objective: This study aimed to develop a scale to determine the biopsychosocial benefits associated with participation of older adults in volunteer activities; to comparatively assess the behavioural attitudes, subjective norms, perceived behavioural control, and intentions of individuals who engaged in volunteering versus those who did not within the past year, based on the Theory of Planned Behaviour.

Method: The sample consisted of two independent groups selected through purposive sampling from students aged 60 and over enrolled at the Tazelenme University Antalya Campus. Scale development steps were followed to determine biopsychosocial benefits. Behavioural attitudes towards volunteering, subjective norms, and subjective action control were compared between groups. Statistical analyses included exploratory factor analysis, parametric tests (Independent Samples t-test and One-Way ANOVA), and non-parametric tests (Mann–Whitney U and Kruskal–Wallis tests).

Results: A scale with 38-item in six-factor was developed to assess the biopsychosocial benefits of volunteering in older adults. These factors are Mental-Developmental Status, Spiritual Satisfaction, Social Integration, Perceived Physical Health, Cognitive Learning, and Self-Perception. Participation in volunteer activities was found to be associated with improvements in these dimensions. However, no significant differences were observed between volunteers and non-volunteers in terms of behavioural attitude, subjective norm, or perceived behavioural control, as outlined in the Theory of Planned Behaviour.

Conclusion: "Biopsychosocial Benefits Scale for Volunteering Older Adults" was developed and the benefits of volunteering were identified. Despite their volunteering experience and various achievements, volunteers exhibited comparable behavioural predictors regarding intention to volunteer with non-volunteers. Older adults volunteering represents a promising avenue for enhancing both individual well-being and societal cohesion.

Key words: Older volunteering, formal volunteering, scale, biopsychosocial model, Theory of Planned Behaviour.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
İÇİNDEKİLER	iii
TABLolar DİZİNİ	vi
ŞEKİLLER DİZİNİ	ix
SİMGELER ve KISALTMALAR	x
1. GİRİŞ	1
2. GENEL BİLGİLER	3
2.1. Gönüllülük Kavramı	3
2.1.1. Gönüllülük Türleri	4
2.2. Türkiye’de Gönüllülük	6
2.3. Yaşlı Gönüllülüğü	9
2.3.1. Gönüllülüğün Yaşlı Bireyler Üzerindeki Etkileri	13
2.4. Biyopsikososyal Model	23
2.5. Planlı Eylem Teorisi	26
2.5.1. Niyetin Öngörücüleri	27
2.5.2. Teorinin Kullanımı	28
3. GEREÇ ve YÖNTEM	30
3.1. Araştırmanın Türü	30
3.2. Evren ve Örneklem	30
3.3. Örneklem Özellikleri	31
3.4. Araştırmanın Soruları ve Hipotezleri	33
3.5. Araştırmanın Değişkenleri	35
3.6. Veri Toplama Araçları	35
3.6.1. Sosyodemografik Özellikler ve Sağlık Özellikleri Bilgi Formu	35
3.6.2. Biyopsikososyal Kazanımlara İlişkin Aday Ölçek	36
3.6.3. Gönüllülüğe İlişkin Davranışsal Tutum, Öznel Norm ve Öznel Eylem Kontrolü Soru Formu	39
3.7. Veri Toplama	43

3.8. Veri Analizi	43
3.8.1. Biyopsikososyal Kazanıma İlişkin Ölçek Geliştirmede Faktör Analizi	43
3.8.2. Planlı Eylem Teorisi Çerçevesinde Gönüllü Etkinliklere Katılım Niyetinin Belirlenmesi	47
3.8.3. Planlı Eylem Teorisi Çerçevesinde Davranışsal Tutum, Öznel Norm ve Öznel Eylem Kontrolünün Değerlendirilmesi	48
3.9. Geçerlilik	49
3.10. Güvenilirlik	49
3.11. Araştırmanın Etik Boyutu	51
3.12. Araştırmanın Sınırlılıkları	51
4. BULGULAR	52
4.1. Araştırma Örnekleminin Sosyodemografik Özellikleri ve Sağlık Özellikleri	52
4.2. Biyopsikososyal Kazanımlara İlişkin Analiz Bulguları	54
4.2.1. Maddelere Verilen Yanıtların Tanımlayıcı Özellikleri	54
4.2.2. Maddelerin Güvenilirliğine Yönelik Bulgular	64
4.2.3. Açıklayıcı Faktör Analizinin Bulguları	65
4.2.4. Ölçeğin ve Faktörlerin Güvenilirliğine İlişkin Bulgular	74
4.2.5. Faktörlerin Tanımlayıcı İstatistikleri	76
4.2.6. Faktörlerin Sosyodemografik Özellikler ve Sağlık Özellikleri Yönünden Değerlendirilmesi	78
4.3. Planlı Eylem Teorisi Çerçevesinde Gönüllü Etkinliklere Katılım Niyetinin Değerlendirilmesi	89
4.3.1. Niyeti Belirlemeye Yönelik Maddelerin Tanımlayıcı Özellikleri	89
4.3.2. Davranışsal Tutum, Öznel Norm ve Öznel Eylem Kontrolü Bileşenlerinin Güvenilirliğine Yönelik Bulgular	97
4.3.3. Niyetinin Belirlenmesi için Verinin YEM'e Uygunluğun Değerlendirilmesi	98
4.3.4. Davranışsal Tutum, Öznel Norm ve Öznel Eylem Kontrolü Bileşenlerinin Tanımlayıcı Özellikleri	99
4.3.5. Davranışsal Tutum, Öznel Norm ve Öznel Eylem Kontrolü	

Bileşenlerinin Bağımsız Gruplar Arasında İncelenmesi	100
4.3.6. Bileşenlerin Sosyodemografik ve Sağlık Özellikleri Yönünden İncelenmesi	101
5. TARTIŞMA	107
5.1. Biyopsikososyal Kazanımlara İlişkin Bulguların Tartışılması	108
5.2. Davranışsal Tutum, Özel Norm ve Özel Eylem Kontrolüne İlişkin Bulguların Tartışılması	114
5.3. Biyopsikososyal Kazanımlar ve Niyetin Öngörücüleri Yönünden Değerlendirme	117
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	121
KAYNAKLAR	124
EKLER	139
ÖZGEÇMİŞ	152

TABLolar DİZİNİ

Tablo 3.1.	Kapsam geçerlilik oranları için uzman sayısına göre minimum değerler; Kapsam Geçerlilik Ölçütü ($\alpha=0,05$)	38
Tablo 3.2.	Kapsam Geçerlilik Sonuçları	39
Tablo 3.3.	Planlı Eylem Teorisi Çerçevesinde Gönüllü Etkinliklere Katılım Niyetini Araştırmak Üzere Oluşturulan 7 Blok	40
Tablo 3.4.	Davranışsal Tutum Değişkenlerinin Hesaplanması	41
Tablo 3.5.	Öznel Norm Değişkenlerinin Hesaplanması	41
Tablo 3.6.	Öznel Eylem Kontrolü Değişkenlerinin Hesaplanması	42
Tablo 4.1.	Araştırma Örnekleminin Gruplara Göre Sosyodemografik Özellikleri ve Sağlık Özellikleri	52
Tablo 4.2.	Biyopsikososyal Kazanıma İlişkin Aday Ölçekteki Maddelerin Tanımlayıcı Özellikleri	55
Tablo 4.3.	Maddelerin Düzeltilmiş Madde-Toplam Puan Korelasyonu ve Madde Çıkarıldığında Ölçme Aracının Cronbach Alfa Değerleri	64
Tablo 4.4.	Kaiser-Meyer-Olkin Testi (KMO) ve Barlett Testi (Barlett's test of sphericity) Bulguları	66
Tablo 4.5.	Açımlayıcı Faktör Analizinde Öz Değerler ve Varyans Oranları	67
Tablo 4.6.	Faktör Analizinin Birinci Aşamasında Model Matrisi	68
Tablo 4.7.	Açımlayıcı Faktör Analizi Sonucunda Ortaya Çıkan Model Matrisi	72
Tablo 4.8.	Faktörlerin İsimlendirilmesi	73

Tablo 4.9.	Altı Faktör ve 38 Maddelik Ölçeğin Güvenilirliği	75
Tablo 4.10.	Altı Faktörün Tanımlayıcı İstatistikleri	77
Tablo 4.11.	Katılımcıların Sosyodemografik Özellikler ve Sağlık Özelliklerinin “Ruhsal ve Gelişimsel Durum” Faktörü için Karşılaştırılması	79
Tablo 4.12.	Katılımcıların Sosyodemografik Özellikler ve Sağlık Özelliklerinin “Manevi Tatmin” Faktörü için Karşılaştırılması	80
Tablo 4.13.	Katılımcıların Sosyodemografik Özellikler ve Sağlık Özelliklerinin “Toplumsal Bütünleşme” Faktörü için Karşılaştırılması	82
Tablo 4.14.	Katılımcıların Sosyodemografik Özellikler ve Sağlık Özelliklerinin “Algılanan Fiziksel Sağlık” Faktörü için Karşılaştırılması	84
Tablo 4.15.	Katılımcıların Sosyodemografik Özellikler ve Sağlık Özelliklerinin “Bilişsel Öğrenme” Faktörü için Karşılaştırılması	86
Tablo 4.16.	Katılımcıların Sosyodemografik Özellikler ve Sağlık Özelliklerinin “Kendilik Algısı” Faktörü için Karşılaştırılması	87
Tablo 4.17.	Niyeti Belirlemeye Yönelik Maddelerin Tanımlayıcı İstatistikleri	90
Tablo 4.18.	Davranışsal Tutum, Öznel Norm ve Öznel Eylem Kontrolü Bileşenlerinin Güvenilirliğine Yönelik Bulgular	98
Tablo 4.19.	Grup 1 ve Grup 2 için Bağımsız Değişkenler Arasında Gözlenen Korelasyonlar	98
Tablo 4.20.	Davranışsal Tutum, Öznel Norm ve Öznel Eylem Kontrolü Bileşenlerinin Tanımlayıcı Özellikleri	99

Tablo 4.21.	Davranışsal Tutum, Özel Norm ve Özel Eylem Kontrolü Bileşenlerinin Grup 1 ve Grup 2 Arasında Karşılaştırılması	100
Tablo 4.22.	Katılımcıların Sosyodemografik Özellikler ve Sağlık Özelliklerinin “Davranışsal Tutum” Bileşeni için Karşılaştırılması	101
Tablo 4.23.	Katılımcıların Sosyodemografik Özellikler ve Sağlık Özelliklerinin “Özel Norm” Bileşeni için Karşılaştırılması	103
Tablo 4.24.	Katılımcıların Sosyodemografik Özellikler ve Sağlık Özelliklerinin “Özel Eylem Kontrolü” Bileşeni için Karşılaştırılması	105

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 2.1.	Planlı Eylem Teorisi'nin Şematik Gösterimi (Ajzen, 1991'den uyarlanmıştır.)	27
Şekil 3.1.	Araştırma Tasarımı	33
Şekil 4.1.	Faktör Analizinin Birinci Aşamasında Yamaç Eğim Grafiği (Scree Plot)	68
Şekil 4.2.	Faktör Analizinin Dördüncü Aşamasında Yamaç Eğim Grafiği (Scree Plot)	71

SİMGELER ve KISALTMALAR

GPEI	: Küresel Hayırseverlik Ortamı Endeksi (Global Philanthropy Environment Index)
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü (International Labour Organization)
ISSP	: Uluslararası Sosyal Araştırma Programı (International Social Survey Programme)
KGO	: Kapsam Geçerlilik Oranı
KGÖ	: Kapsam Geçerlilik Ölçütü
KGİ	: Kapsam Geçerlilik İndeksi
KMO	: Kaiser-Meyer-Olkin Testi
LEED	: Yerel Ekonomi ve İstihdamı Geliştirme Programı (Local Economic and Employment Development)
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (Organisation for Economic Co-Operation and Development)
STMÜ	: Sivil Toplum Merkez Üssü
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
TÜSEV	: Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı
YEM	: Yapısal Eşitlik Modellemesi

1. GİRİŞ

Gönüllülük, bireylerin özgür iradeleriyle seçtikleri, maddi karşılık olmadan zaman ayırdıkları, kendi haneleri dışındaki kişiler için ve toplum yararına yapılan eylemler bütünüdür (ILO, 2011). Gönüllü olarak toplumsal etkinliklere katılmak aktif vatandaşlığın bir gereği olup, toplumsal refah düzeyinin artmasına katkı sağlamaktadır (Altun ve Mazman, 2020). Gönüllü etkinlikler, hizmet alıcısı durumundaki bireylere ve topluluklara değer katmakla birlikte, gönüllünün kendisine de fayda sağlamaktadır (Han ve ark., 2023). Gönüllülüğün öneminin anlaşılması ve teşvik edilmesi için ulusal ve uluslararası etkinliklerin organizasyonu, merkezi ve yerel stratejilerin oluşturulması önemlidir. Gönüllülüğün toplumsal katkısının takdir edilmesi için 2011 yılı “Avrupa Gönüllülük Yılı” ilan edilmiştir. (Cattan ve ark., 2011). Türkiye’de ise 2019 yılı, T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı tarafından “Gönüllülük Yılı” ilan edilmiştir (STMÜ, 2023).

Yaşlıların genellikle emeklilik, sağlık ve aile sistemlerinin bir yükü olarak görüldüğü, bu nedenle topluma sağlayabilecekleri katma değerlerin dikkate alınmadığı belirtilmektedir (Tufan, 2020). Yaşlılar, çeşitli dezavantajlara sahip olmaları halinde gönüllü etkinlikler kapsamında hizmet alıcısı bir grubu oluşturmalarının yanında, gönüllüler olarak topluma katılım gösterme potansiyeli yüksek olan bir popülasyondur (Palabıyık, 2011). Gönüllü etkinliklere katılmak yaşlıların yaşamlarını bağımsız olarak devam ettirmelerini; ailelerine ve topluluklarına katılımlarını sürdürüp katkı verebilmelerini; bilgi ve deneyimlerini daha genç insanlara aktarabilmelerini sağlama potansiyeline sahiptir (European Council, 2010). Yaşlanma sürecinde sağlığın desteklenmesinin önemli unsurlarından biri toplumsal katılımın teşvik edilmesidir. Yaşlı yetişkinlerin toplum yararına yapılan etkinliklerde bulunarak aktif ve katılımcı olmaları önemli görülmektedir (Teater ve Chonody, 2020).

Gönüllü etkinliklerin yaşlı bireylerde bilişsel işlevde gelişme (Kail ve Carr, 2020; Brydges ve ark., 2021; Guiney ve ark., 2021), hipertansiyon riskinde azalma (Sneed ve Cohen, 2013; Kim ve ark., 2023), epigenetik yaş ivmesinde düşme (Nakamura ve ark., 2023), ölüm riskinde azalma (Musick ve ark., 1999; Konrath ve ark. 2012; Filges ve ark., 2020), fiziksel aktivitede artma (Morrow-Howell ve ark., 2012; Varma ve ark.,

2016) iyi oluş (Van Willigen, 2000; Matsuda ve ark., 2024), yaşam memnuniyeti (Thoits, 2012), mutluluk (Altun Erdoğan, 2022), yaşam doyumu (Shen ve Wang, 2023), yalnızlık hissinde azalma (Lee, 2022), öz yeterlilik (Matthieu ve ark., 2017), empati (Han ve Brown, 2020), sosyal ilişkilerde gelişme (Lim ve ark., 2022), sosyal katılımı artıma (Morrow-Howell ve ark., 2014) vb. olumlu etkileri bildirilmektedir. Çalışmalar, gönüllülüğün yaşlı yetişkinlerde bedensel sağlık, psikolojik durum ve sosyal durum yönünden olumlu etkilerini ortaya koymaktadır.

Toplumsal ve bireysel etkileri yönünden değerli bir eylem olan gönüllülüğün, Türkiye’de oldukça düşük oranlara sahip olduğu görülmektedir (Kesgin, 2016; Erdoğan ve Uyan-Semerci, 2020). Özellikle çeşitli kurumlar nezdinde belli bir plan doğrultusunda gerçekleştirilen formal gönüllülüğe tüm yaş gruplarında ve yaşlılarda katılım oranları düşüktür (Charities Aid Foundation, 2022; Kalaycı ve Uysal, 2021). 2016 yılında kurulan 60+ Tazelenme Üniversitesi Antalya Kampüsü (Tufan, 2022), yaşlı gönüllülüğüne yönelik güvenilir bir eylem alanı oluşturmuş ve örnek bir çalışma ortaya koymuştur. Yaşlı öğrenciler kendi istekleriyle, bir program dahilinde çeşitli kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşlarında (STK) gönüllü etkinliklere katılmışlardır.

Türkiye’de yaşlıların gönüllülüğe katılım oranı düşük olup, yaşlı gönüllülüğüne ilişkin bilimsel araştırmalar oldukça sınırlıdır. Yaşlıların gönüllülükle ilişkili kazanımlarını ve niyetlerini incelemenin, demografik yaşlanma arka planında birey ve topluma yararlı olacak gönüllülük stratejilerinin geliştirilmesine katkı sunacağı öngörülmektedir. Bu araştırmada gönüllülüğün yaşlılar üzerinde bedensel, psikolojik ve sosyal düzeylerdeki geniş etki alanından yola çıkarak, gönüllülüğün biyopsikososyal kazanımlarına ilişkin bir ölçek geliştirilmesi amaçlanmıştır. Çalışmanın diğer bir amacı, Planlı Eylem Teorisi çerçevesinde yaşlıların gönüllü etkinliklere katılım niyetlerini incelemektedir. Gönüllü etkinliklere katılarak gönüllülüğü deneyimlemiş ve biyopsikososyal kazanımlar yönünden değerlendirilmiş olan yaşlıların gönüllü olma niyeti ile niyetin öngörücüleri olan davranışsal tutum, öznel norm ve öznel eylem kontrolü yönünden incelenmesi ve gönüllülüğü deneyimlememiş olan yaşlı bireylerle bu değişkenler yönünden karşılaştırılması amaçlanmıştır.

2. GENEL BİLGİLER

Genel Bilgiler bölümünde, gönüllülük kavramı, gönüllülük türleri ve Türkiye’de gönüllülüğün durumunun ardından yaşlı gönüllülüğü ile gönüllülüğün yaşlı bireyler üzerindeki etkileri ele alınmıştır. Tez çalışmasının kavramsal ve teorik çerçevesini oluşturan Biyopsikososyal Model ile Planlı Eylem Teorisi hakkında bilgiler sunulmuştur.

2.1. Gönüllülük Kavramı

Gönüllülük, “gönüllü ve karşılıksız iş yapma”, gönüllü ise “bir işi yapmayı hiçbir yükümlülüğü yokken isteyerek üstlenen; fahri” olarak tanımlanmaktadır (TDK Sözlük, 2024). İngilizcede “volunteer”, Fransızcada ise “voluntaire” sözcüğünden türediği ve sosyal bilimler literatürüne girdiği (Çetin, 2023) ifade edilen “gönüllülük”, bireylerin maddi karşılık ya da çıkar amacı veya beklentisi olmadan, özgürce seçilen, yakın çevresi dışındaki ve belli bir sözleşme ilişkisi içinde olmadığı kişilerin yaşam kalitelerini arttırmak, toplum yararına olan bir hedefi gerçekleştirmek ve toplumsal kaygıya neden olan bir duruma yönelik çözümler üretmek amacıyla toplumsal faaliyetlere katılım sağlaması olarak değerlendirilmektedir (Van Willigen, 2000; Güder, 2006; Morrow-Howell, 2010; Cattani ve ark., 2011).

Modern toplumda, vatandaşlık anlayışı görev ve sorumluluklar temelinden katılım temeline geçmiştir. Ulusal ve yerel düzeydeki politikalar, sivil katılım ve aktif vatandaşlık kavramları ile şekillenmeye başlamıştır. Aktif vatandaşlıkta, sosyal yaşamın düzenlenmesi ve bunun için sivil örgütlenmenin artırılmasına ilişkin girişimler öne çıkmaktadır. Toplumun üyelerinin mevcut haklarına sahip çıkmalarının ve görevlerini yerine getirmelerinin ötesine geçerek gönüllü olmaları ve toplum yararına etkinliklere katılmaları, toplumsal yaşama birlikte yön vermeleri anlamına gelmektedir. “Gönüllü toplumsal etkinlikler” aktif vatandaşlık kavramı dahilinde sivil katılımın temel unsurlarından biridir (Altun ve Mazman, 2020). Gönüllülük, kolektif davranışları ve sosyal bilinci güçlendirmekte, aktif katılımı arttırmaktadır (Şentürk ve Turan, 2016).

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD), Yerel Ekonomi ve İstihdamı Geliştirme Programı (LEED) kapsamında yayınladığı “Yerel Kalkınma için Gönüllülüğün Potansiyelini Açığa Çıkarmak” başlıklı 2024 tarihli yayınında, gönüllülüğün yerel düzeyde sosyal, ekonomik ve çevresel zorlukları ele almada önemli bir güç olduğunu vurgulamaktadır. Gönüllülük, mali baskılar nedeniyle kamu hizmetlerinin sınırlı olduğu durumlarda, tamamlayıcı rolüyle bazı hizmet açıklarını kapatabilmektedir. Türkiye’nin de aralarında olduğu OECD ülkeleri genelinde, gönüllülüğün gayrisafi yurt içi hasılanın %1,9’una eşdeğer ekonomik etkiye sahip olduğu öngörülmektedir. Ancak söz konusu gönüllü çalışmaların, kamu hizmetlerinin yerine geçmeyeceği ve geçmemesi gerektiği ayrımının iyi yapılması önemlidir. Gönüllülük, ulusal ve yerel düzeyde uygulanan kamu politikalarını tamamlayıcı ve destekleyici niteliktedir. Toplumsal uyum ve katılımıda önemli bir rol oynaması ve kamu maliyetlerine katkısı sayesinde toplumun tamamına fayda sağlamaktadır. Gönüllülüğün yasal çerçevesinin belirlenmesi ve altyapısının güçlendirilmesi, kapsamlı gönüllülük stratejilerinin oluşturulmasına zemin hazırlayarak gönüllülüğü canlandıracak ve teşvik edecektir. OECD ülkelerinde ulusal gönüllülük stratejilerinin nadir olduğu bildirilmektedir. Gönüllülüğe ilişkin yasal mevzuat açığı önemli bir sorundur. Avrupa ülkelerinde kapsamlı gönüllü yasaları yaygındır (OECD, 2024). Ancak Türkiye’de gönüllülüğe ilişkin bir yasa bulunmamaktadır. Sivil Toplum Merkez Üssü (STMÜ) isimli kuruluş, 2023 tarihli “Türkiye’de Sivil Toplum Kuruluşları ve Gönüllülük Raporu”nda Türkiye’de bir kanun ya da yasal dayanak olmadığından STK’lerin hukuki düzenlemeler doğrultusunda karşılıklı sözleşmeye dayalı “Gönüllü Taahhütnamesi” ile gönüllü desteği alabildiğine dikkat çekmektedir (STMÜ, 2023).

2.1.1. Gönüllülük Türleri

Teknolojinin gelişimi ve sosyal yapının dönüşümüyle birlikte kapsamı gitgide genişleyen gönüllülüğün, katılım süresi ve türü, çalışma süresi, etkinliğin içeriği ya da gönüllünün özelliklerine göre farklı türleri bulunmaktadır.

Çeşitli kuruluşlar gönüllülerinin “kalıcı” olmasını sağlama amacı taşıyalar da kimi gönüllülerin belirli bir süreliğine ve düzensiz olarak gönüllü etkinliklere katılması “geçici gönüllülük” türünü ortaya çıkarmıştır. Gönüllünün çalışacağı süreye göre “kısa

dönem gönüllülük” ya da “uzun dönem gönüllülük” ayrımı yapılmaktadır. Günümüzde özel kuruluşların yürüttükleri sosyal sorumluluk projelerine, personellerinin katılımını zorunlu kılması “zorunlu gönüllülük” kavramını ortaya çıkarmıştır. Bunların yanında “sanal gönüllülük” ve “proje gönüllülüğü” de gönüllülük türleri arasında yerini almıştır (Arslan, 2018). Bir diğer gönüllülük türü, özellikle 1999 Marmara ve Düzce depremi sonrası STK projelerine konu olan “afet gönüllülüğü”dür (Cantekin, 2013). Gönüllünün özelliklerine göre “genç gönüllülüğü”, “yaşlı gönüllülüğü” ve “emekli gönüllülüğü” şeklinde bir ayrıma gidilmektedir (Arslan, 2018).

Gönüllülük, resmi devlet kurumları, kâr amacı gütmeyen kuruluşlar ve dernekler bünyesinde veya onlar aracılığıyla refah, eğitim, çevre, siyaset din vb. uygulama alanlarına sahipken, doğrudan aile dışındaki bireylere ihtiyaçları doğrultusunda yardım etme şeklinde de hayata geçirilebilir (OECD, 2024). Gönüllüler, sağlık, eğitim, insan hakları, kriz yönetimi, sürdürülebilir kalkınma vb. farklı alan ve düzeylerde örgütlenmiş olan ve kâr amacı gütmeyen STK’lerin vazgeçilmez unsurlarıdır. Tüzel kişilik olan STK’ler aynı zamanda “gönüllü kuruluşlar” olarak da isimlendirilmektedir. Bu türde kuruluşlar, küçük ölçekte yerel dernekler olabileceği gibi ulusal ya da uluslararası düzeyde büyük ve profesyonel yapılar olabilmektedir (Marangoz, 2007). Erdoğan ve Uyan-Semerci (2020), araştırma örneklemelerindeki gönüllülerin STK’leri, benzer öncelikleri, değerleri ve yaklaşımları olan ve yaşamlarında olmasını istedikleri kişilerle bir araya gelebildikleri bir ortam olarak nitelendirdiklerini bildirmişlerdir.

Bir kurum ya da kuruluş çatısı altında gönüllü etkinliklere katılım “resmi gönüllülük” ya da “formal gönüllülük” olarak tanımlanmaktadır. Bunun yanında topluluk içinde herhangi bir ihtiyacı olan akraba, arkadaş, komşu ya da diğer kişilere yardım etme davranışı “resmi olmayan gönüllülük” ya da “informal gönüllülük” olarak isimlendirilmektedir. Her iki gönüllülük türü de kişinin ailesi dışındaki insanlar için yapılan, ücretsiz ve zorunlu olmayan eylemleri içermesi bakımından ortak bir özelliğe sahip olsa da formal gönüllülük bir resmi kuruluşun yapılandırılmış etkinliklerinde, açıkça tanımlanmış rol ve sorumluluklarla uygulamaya geçirilirken, informal gönüllülük bireyin sosyal ağı içindeki kişilerin ihtiyacına göre şekillenen, alıcı için önemli olan ve pratik yardıma odaklanan faaliyetleri içerir. İnfomal gönüllülük toplumsal dayanışma

için önemli olmakla birlikte görünür olmayan yardımları kapsadığından net sınırlarla ayrılabilmesi ve tam olarak tanımlanabilmesi zordur. Bu bakımdan gönüllülük araştırmaları formal gönüllülüğe odaklanmıştır (Han ve ark., 2023).

2.2. Türkiye’de Gönüllülük

Türkiye gönüllü etkinliklere ve gönüllü kurumlara katılımında, dünyadaki diğer ülkeler arasında alt sıralarda yer almaktadır. (Kesgin, 2016; Erdoğan ve Uyan-Semerci, 2020). Ulusal ve uluslararası kuruluşların raporlarında, toplumda gönüllülük oranlarının düşük olduğu görülmektedir. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Programı’nın (ISSP) 2014 yılı sonuçlarına göre Türkiye’de 15 yaş üzerinde olup, gönüllü etkinliklere katılanların oranının %6,2 olduğu bildirilmiştir. Türkiye bu oran ile araştırmada sondan ikinci sırada yer almıştır (ISSP, 2016).

Yardım Kuruluşları Vakfı (Charities Aid Foundation) Dünya Bağış Endeksi 2022 raporunda Türkiye, gönüllü etkinliklere zaman ayırma sıralamasında, 119 ülke arasında 104. sırada, bağış yapma sıralamasında 57. sırada, tanımadığı birine yardım etme sıralamasında ise 16. sırada yer almıştır. Oransal olarak Türkiye’de toplumun %11’i gönüllü etkinliklere zaman ayırmakta, %33’ü bağış yapmakta ve %75’i çeşitli yardımlarda bulunmaktadır (Charities Aid Foundation, 2022). Türkiye’de gönüllülük oranı yıllar içinde artış göstermiştir ancak halen diğer ülkelere göre oldukça düşüktür. Belli bir zaman ve enerji ayırarak, fiziki olarak gerçekleştirilen gönüllü çalışmalar gibi, yalnızca maddi bağış yapma oranlarının da düşük olduğu görülmektedir. Maddi bağış yapmaya, diğer bir ifadeyle hayırseverliğe yönelik başka bir araştırma, bu oranın düşük olmasına açıklık getirmektedir. 2025 yılı Küresel Hayırseverlik Ortamı Endeksi (GPEI), 15 coğrafi bölgedeki 95 ülkeyi, 2021 ile 2023 yılları arasındaki hayırseverlik ortamına ilişkin 1 ile 5 arasındaki ölçekle değerlendirmiştir. Birey veya kuruluşların bağış yapma ya da bağış almalarına yönelik teşvik ve engellerin esas alınarak hayırseverlik ortamının ölçüldüğü bu değerlendirmede Türkiye’nin puanı 2,56’dır; bu puan küresel ortalama olan 3,60’ın altında kalmıştır (TÜSEV, 2025).

Erdoğan ve Uyan-Semerci (2020), gönüllülerin yaşa göre dağılımları incelemiş, 15-24 yaş aralığındaki bireylerin oranını %33; 25-29 yaş aralığındaki bireylerin oranını %12; 20-59 yaş aralığındaki bireylerin oranını %44 ve 60 yaş ve üzerindeki bireylerin oranını

%11 olarak belirlemişlerdir. Katılımcıların gönüllü çalıştıkları alanlar incelendiğinde eğitim alanının %65 oranla ilk sırada olduğu, çocuklara yönelik etkinliklerin %48 oranla ikinci sırada yer aldığı, gençlik alanının ise %29 oranla üçüncü sırada olduğu belirlenmiş, bu alanları çevre, kadınlar, kültür ve sanat alanlarının takip ettiği bildirilmiştir. Araştırmada, gönüllülük süreleri yönünden emeklilerin yedi yılı aştığı, çalışanların beş yıl süreyle gönüllü olduğu, bu sürenin öğrencilerde 16 aya indiği görülmüştür. Gönüllülerin yaş, cinsiyet, medeni durum, gelir düzeyi gibi özellikleri gönüllülüğün sıklığı ve niteliğinde belirleyici olabilmektedir (OECD, 2024). Gönüllü çalışmaların planlanmasında ve gönüllülüğü konu alan bilimsel araştırmaların tasarlanmasında bu sosyodemografik özelliklerin dikkate alınması gerekmektedir.

STK'ler formal gönüllülük etkinlikleri gerçekleştiren, kâr amacı gütmeyen gönüllü kuruluşlardır. STMÜ (2023), STK'lerde gönüllü olmaya engel olan çeşitli nedenleri açıklamıştır; bireylerin gönüllülük hakkında yeteri kadar bilgilendirilmemesi ve motivasyon sağlanamamasına bağlı olarak güven sorununun yaşanması bu nedenlerden biridir. Diğer yandan, gönüllü etkinliklere katılmanın ek masraflara neden olması da gönüllülüğün önündeki muhtemel engellerden biri olarak görülmektedir. Ayrıca STK'ler siyasi partilere benzer bir yapıda olmaları ve kimi zaman siyasi partilerle çalışmaları itibarıyla politik bir duruşla ilişkilendirilebilmektedir. Gönüllü kuruluşlara yönelik güven probleminin aşılması için bazı adımların atılması gerekli görülmektedir. “Gönüllülük Yasası” ya da kapsamlı bir gönüllülük mevzuatının tüm paydaşlar için yetki, sorumluluk ve güvence alanını sağlamlaştıracığı ifade edilmektedir (STMÜ, 2023). Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı (TÜSEV) kapsayıcı bir gönüllülük yasasının, tanımlar, genel prensipler, gönüllülerin sorumluluk alanları, gönüllülerle çalışan kurumların sorumluluk alanları, gönüllüleri koruyacak hükümler, gönüllü emeğinin ve katkısının tanınmasına dair hükümler ve hükümet ile meclisin sorumluluklarını içermesi gerektiğini bildirmektedir (TÜSEV, 2015). Yasal çerçevenin oluşması gönüllülerin yasal statüsünü belirleyerek koruma sağlayacak, gönüllülük kapsamını ve yönetimini tanımlayarak sağlam ve güvenilir bir zemin tesis edecektir. Aynı zamanda kurumların yetki ve sorumluluklarını netleştirecek, gönüllülük altyapısının güçlenmesine katkı sunacaktır. Gönüllüler için destekleyici bir ortamın oluşması, çeşitli kurumlar ve

potansiyel gönüllüler için daha kapsamlı gönüllülük stratejilerinin geliştirilebilmesine olacak sağlayacaktır (OECD, 2024).

Gönüllülük resmi kamu kurumlarının çalışmalarında da önemli bir yer tutmaktadır. T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı, 2019 yılını “Gönüllülük Yılı” ilan etmiş, gönüllü yönetim sistemi çerçevesinde kurumlar için gönüllü talebini Genç Gönüllüler Platformu’ndan duyurma, gönüllülerin hak ve sorumlulukları hakkında bilgilendirme paketi hazırlama ve eğitimler verme, çeşitli kurum ve kuruluşlarla birlikte doğa ve çevre gönüllülüğü, gönüllü itfaiyecilik, gönüllü cankurtaranlık, afet gönüllülüğü alanlarında eğitimler verme stratejilerini açıklamıştır (STMÜ, 2023). Bakanlık “Gençlik ve gönüllülük bir arada!” sloganıyla “gönüllüyüz biz” programı kapsamında çok sayıda farklı alanda gönüllülük stratejilerini sürdürmekte, genç bireyleri gönüllülüğe teşvik etmektedir.

Türkiye’de gönüllülük çalışmalarına ilişkin çeşitli raporlarda “genç gönüllülüğü”ne güçlü bir vurgu yapılmaktadır. Gençlerin gönüllü olmaları için hayata geçirilecek stratejiler, ülkemizde “gönüllülük” kültürünün kurumsal çerçevede gelişmesi ve yaygınlaşması için oldukça değerlidir. Bunun yanında, Türkiye’nin demografik yaşlanma sürecinde olduğu, nüfustaki yaşlı oranının her geçen yıl arttığı tüm kurum ve kuruluşlar nezdinde bilinmekte iken, gönüllülüğe ilişkin politik ve stratejik çalışmalarda ve raporlarda “yaşlı gönüllülüğü”nün dikkate değer potansiyelinin ortaya çıkarılması gerekmektedir.

Kalaycı ve Uysal (2021), 60 yaş üzeri yetişkinlerin çeşitli kurumlarda gönüllü etkinliklerde yer alma oranlarının oldukça düşük olduğunu ve yaş ilerledikçe gönüllü etkinliklere katılımın azaldığını bildirmektedir. Araştırmada katılımcıların %15,5’inin bir dernekte, %7,5’inin bir siyasi kuruluşta, %22,5’inin huzurevi, eğitim kurumu vb. bir kurumda, %9’unun bir dini kurumda gönüllü çalıştığı tespit edilmiştir. İnfomal gönüllülük olarak isimlendirilen arkadaş, komşu, akraba vb. kişilere yardım etme oranlarının ise daha yüksek olduğu görülmüştür. Yakınlarına temizlik konusunda yardım eden yaşlıların oranı %24,5, yemek hazırlamada yardım edenlerin oranı %35, alışverişe yardım edenlerin oranı %44, çeşitli kurumlardaki işlerine yardım edenlerin oranı %33,5, bahçe işlerine yardım edenlerin oranı %29,5, el işlerine yardım edenlerin oranı %18,5 ve bakım-onarım işlerine yardım edenlerin oranı ise %14,5’tir.

2.3. Yaşlı Gönüllülüğü

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), tanımında da belirtildiği üzere gönüllülüğün “zorunlu olmadan” gerçekleştirilen etkinlikler olması nedeniyle, bireyin kendi iradesiyle gönüllü olma ya da olmama kararını verebilme ölçütü bakımından asgari gönüllülük yaşını 15 olarak önermektedir. Bu asgari yaş, çeşitli ülkelerdeki istihdam ve işsizlik koşulları bağlamında değişebilmektedir (ILO, 2011), ancak gönüllülük için geçerli bir üst yaş sınırı bulunmamaktadır. Birey yaşamının her döneminde ve ilerleyen yaşlara dek gönüllü etkinliklere katılabilmektedir.

Gönüllülükte, diğer toplum üyeleriyle empati kurmak, ihtiyacı olanlara destek vermek ve genel anlamda insanlarla etkileşimde olmak, “ortak sorumluluk” kavramını öne çıkarmakta ve “paylaşılan sorumluluğu” ifade etmektedir. Kruse (2017), düşünme, hissetme ve harekete geçme konusunda paylaşılan sorumluluğun birçok yaşlı bireyde açıkça görüldüğünü ifade etmektedir. Bu sorumluluk duygusu ile yalnızca derneklerde ve dernekler için değil, bireyin yaşadığı mahallede veya ilçede, esasen kendisine ihtiyaç duyulduğunu düşündüğü yerde gönüllü olarak bir eylemde bulunulabilir. Diğer yandan “bireysel sorumluluk” kavramı, bireyin yaşamını iyi yönde düzenleme yeteneği ve isteğini belirtmektedir. Gönüllü etkinlikler, bireysel ve ortak sorumluluklar bağlamında yaşlıların kendi seçimleriyle gerçekleştirdikleri eylemlerdir.

Günümüzde yaşlılığı gerileme, kayıp, sosyal hayattan kopuşla özdeşleştiren teoriler etkisini kaybetmiş; sağlıklı, aktif ve başarılı yaşlanma kavramları öne çıkmıştır. Yaşlı yetişkinlerin fiziksel, sosyal ve zihinsel aktivitelerinin artmasıyla, ilerleyen yaşlarda bağımsızlıklarını sürdürmeleri ve refahlarını korumaları hedeflenmektedir (Teater ve Chonody, 2020). Demografik yaşlanma ile nüfus yapısının değişmesi pek çok ülkenin, ulusal ve uluslararası kuruluşun yaşlanırken aktif kalmaya ilişkin bilimsel ve politik yaklaşımını genişletmesinde etken olmuştur. Yaşlanma, yalnızca biyogerontolojik perspektifle bedenin yıpranması ve işlevsel kayıplara uğraması değil, kişisel ve davranışsal olaylar, sosyal çevre koşulları ve tüm bunların etkileşimleriyle şekillenen dinamik bir olgudur. Kötü beslenme, sedanter yaşam gibi olumsuz sağlık davranışlarının yanında, sosyal dışlanma, izolasyon, düşük sosyoekonomik statü vb. risk faktörleri de yaşlanma sürecinin seyrini olumsuz etkilemektedir. Bu nedenle yaşlanma sürecinde

refahın sağlanması ve korunması için aktif yaşlanma politikalarının çok boyutlu olması önemlidir. Bireysel iyi oluşun sağlanması, fiziksel, bilişsel ve duygusal sağlığın korunması için sosyal katılım ve sosyal etkileşimlerin sürdürülmesi gerekmektedir. Gönüllü etkinliklerde bulunmak topluma entegrasyonun oldukça anlamlı ve değerli bir örneğidir (Foster ve Walker, 2021). Sağlıklı yaşlanmanın belirleyicileri üzerine yapılan sistematik bir derleme çalışmasında tespit edilen 10 belirleyiciden birinin “topluluk katılımı” olduğu bildirilmiştir. Gönüllülük, topluluk katılımı bakımından önemli bir aktivitedir (Abud ve ark., 2022).

Yaşlı yetişkinlerin formal gönüllülüğe katılımları ile eğitim ve gelir yönünden sosyoekonomik statüleri arasındaki ilişki incelendiğinde, eğitim düzeyi arttıkça yaşlıların eğitim, politika, din ve yaşlılara yönelik hizmetlerde daha fazla gönüllü oldukları ve gönüllü etkinliklere daha fazla zaman ayırdıkları görülmektedir. Gelir düzeyi ise formal gönüllülüğe katılım yönünden daha az fark oluşturmuştur (Tang, 2008). Diğer yandan eğitim ve gelir düzeyi yüksek olan bireylerin bilişsel ve işlevsel gerileme riski daha az olup, sosyoekonomik statü ve eğitim düzeyi bakımından dezavantajlı kişilerin ilerleyen yaşla birlikte bilişsel yeteneklerde azalma riski daha fazladır. Yaşa bağlı gerilemelerin önlenmesi ve yaşlanırken sağlığın korunması için bilişsel ve işlevsel yeteneklere yatırım yapılması ve yeni becerilerin öğrenilmesi önerilmektedir. Gönüllü olarak toplumsal etkinliklere katılmak, yeni beceriler kazanmak için güçlü bir potansiyel sunması, yaşam boyu öğrenmeyi kapsayıcı ve eşitlikçi bir şekilde sağlama imkânı vermesi bakımından önerilmektedir (Rodriguez ve ark., 2023). Toplumda dezavantajlı yaşlılar da dahil olmak üzere tüm yaşlı nüfusun, yaşa bağlı gerileme ve kayıpların önüne geçme potansiyelindeki etkinliklere kolaylıkla dahil olabilmelerini sağlayacak ve toplumla bağlarını güçlendirecek altyapı ve stratejilerin geliştirilmesi gerekmektedir.

Tang (2006; 2008), farklı sosyoekonomik özelliklere sahip yaşlı bireyler için geniş bir yelpazede, yenilikçi etkinlik ve organizasyonlara duyulan ihtiyaca dikkat çekmektedir. Araştırmacı, özellikle gönüllü kuruluşlar tarafından yaşlıların gönüllülüğe hazırlanması için eğitim ve destek sağlanmasının ve mevcut gönüllülerin yönlendirilmesi için başka kuruluşlarla iş birliği yapılmasının gönüllülüğe adım atmayı kolaylaştıracağını ifade

etmektedir. Amerika Birleşik Devletleri'nde, 1960'lı yıllardan bu yana, 60 yaş ve üzerindeki yaşlı yetişkinlerin aktif kalmasını sağlamak ve gönüllü hizmetler ile topluma katkı sunabilecekleri bir zemin oluşturmak üzere çeşitli programlar geliştirilmektedir. Bu programlar hem yaşlı gönüllülere hem de gönüllü hizmet alıcısı olan topluluğa fayda sağlamaktadır (Udstuen, 1998).

Halk sağlığı alanında, uzayan yaşam süresi boyunca sağlığın korunması, yaşlılık döneminde işlevsel gerileme ve kayıpların yavaşlatılması ve kronik hastalıkların geciktirilebilmesi için yaşam tarzında yapılabilecek değişiklikler ele alınmaktadır. Sağlığın iyileştirilmesi ve sağlık süresinin uzatılmasında yaşlı yetişkinlerin gönüllü rollerde halk sağlığına katılımını teşvik etmek bir eylem planı olarak önerilmektedir. Yaşlıların kendileri ve aileleri için çeşitli sağlık konularında eğitilerek, toplumda halk sağlığı hareketine katkı sunabilecekleri bildirilmektedir. Böylesi uygulamaların kuşaklararası bir yaklaşımla, ilgili paydaşlar için yararlı olacağı ifade edilmektedir (Fried ve ark., 2023).

Halk sağlığına katılım gibi yaşlıların gönüllü olabileceği ve gönüllü çalışmalarla toplumsal ve bireysel katkı üretebileceği yeni alanlar öne sürülürken, yaşlı gönüllülüğü oranları geçmişten günümüze değişim göstermektedir. Han ve arkadaşları (2023), Sağlık ve Emeklilik Çalışması (Health and Retirement Study) kapsamında 1909 ve 1958 yılları arasında doğanlardan oluşan 10'ar yıllık beş kohortun gönüllülük davranışlarını inceledikleri araştırmalarında, katılımcıları 50 yaşlarından 89 yaşlarına kadar değerlendirmişlerdir. Çalışmada, daha yeni kohortların, önceki kohortlara göre daha yüksek gönüllülük oranlarına sahip oldukları açıklanmıştır. Bununla birlikte, yaştan ilerlemesiyle birlikte gönüllülük oranlarında bir düşüşün gözlemlendiği, ancak bu düşüşün daha yeni kohortlarda önceki kohortlara göre yavaş olduğu bildirilmiştir. Bu bulgu, insanların yaşlandıkça gönüllü etkinliklere katılmalarının azaldığına işaret etmektedir. Van Willigen (2000), gönüllülüğün ilerleyen yaşla birlikte azalmasına karşın, yaşlı yetişkinlerin gençlere göre gönüllü çalışmalara daha fazla zaman ayırdığına, bunun daha fazla boş zamana sahip olmalarından kaynaklanabildiğine dikkat çekmektedir. Oysa daha erken yaşam dönemlerinde ebeveyn, çalışan, eş vb. rollerin sorumlulukları baskındır ve gönüllü etkinliklere katılmak, fazladan zaman ayırmayı gerektirmektedir.

Bu tür bireysel yaşam farklılıkları, yaşlı gönüllülüğünü diğer yaşam dönemlerindeki gönüllülükten ayırmaktadır.

Yaşlı gönüllülüğünü diğerlerinden ayıran bir özellik, gönüllü olma nedenleri ve motivasyonlarındaki farklılıklardır. Çalışma çağındaki gençler ve yetişkinler, gönüllü etkinlikler sayesinde yeni beceri ve deneyimler kazanmalarının ve sosyal ağlarını genişletmenin kariyerde ilerlemeye, devam eden iş yaşamlarına veya yeni iş bulmalarına katkısı olabileceği motivasyonu ile gönüllü olabilmektedir. Çalışma yaşamı sona ermiş olup emekliliğe geçmiş olan ya da hiç çalışmamış olsa bile yaşamının geri kalanında istihdam durumlarında bir değişikliğe gitme kaygısı taşımayan, yetişkinlik döneminin sorun ve sorumluluklarından uzaklaşmış yaşlılar için gönüllülük daha farklı anlamlar içermektedir. Yaşlılıkta gönüllülük, yeni bir rol ve kimlik oluşmasını sağlamakta, sosyal ve kişisel gerekçelere dayanan motivasyonlardan temel almaktadır. Yaşlı gönüllüler toplumsal yükümlülüklerini yerine getirmekle birlikte kültürel sermayelerini aktarma, deneyimlerini faydalı işler için yeniden kullanma, sosyal ağlarını genişletme, yararlı ve üretken olma isteğiyle hareket etmektedir (Arshad ve ark., 2023; Choi ve ark., 2007; Hopkins ve Dowell, 2022).

Gençlere göre daha fazla yaşam deneyimine ve daha fazla kaynağa sahip olmaları, yaşlı gönüllülerin sosyal değişimin temsilcileri olma potansiyeline sahip olabileceklerini düşündürmektedir. Morrow-Howell ve arkadaşları (2014), yaşlı yetişkinlerin gönüllü çalışma sonrasında daha fazla türde sosyal ve sivil katılıma yöneldiklerini ve bu bulgulardan hareketle çeşitli toplumsal sorunlara ilişkin sosyal girişimlerde yer alabildiklerini bildirmektedir.

Yaşlılar için gönüllülük yalnızca boş zamanı değerlendirmenin alternatif bir yolu olmanın ötesinde anlamlar içerebilmektedir. Shea (2017), araştırmasına katılan bazı yaşlı insanların gençlik yıllarında kendilerini geliştirme imkânı bulamadıklarını, ancak yaşlılık dönemlerindeki gönüllü etkinlikler sayesinde yeni fırsatlara erişebildiklerini, bu yeni rolleri ile başarılı olduklarında saygı görüp takdir kazandıklarını ifade etmektedir.

Emeklilik sonrasında sağlığın hızlı bir şekilde olumsuz yönde değişimi yaşlılık döneminin başındaki bireyleri bekleyen risklerden biridir. Diğer yandan iş yaşamından

uzaklaşmanın sonucunda örgütsel yapıdan kopuş ve zaman yönetiminde değişiklikler, yaşlı insanların bir kısmını olumsuz etkilemektedir. Kurumsal çerçevede formal gönüllülük, iş yaşamının belli özelliklerini bir ölçüde kopyalayan bir model olarak ortaya çıkabilmektedir. Yaşlı nüfusun özellikleri ve taleplerini dikkate alarak hazırlanmış özel programlar, yaşlı gönüllülüğünün teşvik edilmesine, yaşlıların gönüllülük etkinliklerine katılarak işlevselliklerini korumalarına ve iyi yaşlanmalarına hizmet etmektedir. Bireylerin iyi yaşlanması, toplumun iyi yaşlanması demektir (Filges ve ark., 2020).

2.3.1. Gönüllülüğün Yaşlı Bireyler Üzerindeki Etkileri

Gönüllülük tercihe bağlı edinilen bir roldür; talep ve gereklilikleri, tatmin ve getirilerinden fazla olduğunda bu rolden kolayca çıkılabilir. Ancak gönüllülüğün düşük stresli olması, var olan zorlukların gönüllü olmanın yararlı yönlerini gölgelemesine engel olmaktadır (Thoits, 2012).

Yaşlı gönüllülüğün, gönüllüler üzerindeki etkilerine ilişkin literatür, bu etkilerin oldukça geniş bir çerçeveye yayıldığını göstermektedir. Gönüllülüğün yaşlı yetişkinlerin fiziksel sağlıkları üzerinde olumlu etkilerini gösteren araştırmalar bulunmaktadır. Yaşlılıkta işlevsel gerileme ve kayıpların ortaya çıkması, özellikle bilişsel rezervlerdeki düşüş, çok sayıda araştırmaya konu olmaktadır. Guiney ve arkadaşları (2021), 65-75 yaş aralığındaki yaşlılarda gönüllülüğün bilişsel işlev ve aktivite katılımı ile ilişkisini araştırmışlardır. Ayda bir kez gönüllü etkinliklere katılmak çalışma belleğinde küçük bir pozitif bir etkiye, etkinlik katılımının artması aracılığıyla sosyal ve bilişsel aktivitede artışa etken olmuştur. Araştırmacılar, gönüllülüğün yaşa bağlı bilişsel gerilemeyle mücadelede önemli bir müdahale olabileceğini bildirmişlerdir. Benzer şekilde, Brydges ve arkadaşları (2021), Baltimore Experience Corps Trial kapsamında, 2 yıl boyunca bir okulda gönüllü etkinliklere katılan yaşlı yetişkinlerde bilişsel hızdaki değişiklikleri incelemişlerdir. Başlangıçta, 12 ve 24 ay sonra yapılan bilişsel ölçümler sonucunda, gönüllü etkinliklerin bilişsel performansta olumlu etki gösterdiğini bildirmişlerdir. Kail ve Carr (2020), Sağlık ve Emeklilik Çalışması kapsamındaki araştırmalarında gönüllülük ile bilişsel işlev ilişkisine farklı bir pencereden yaklaşmışlardır. Araştırmacılar, gönüllülüğün bilişsel işleve faydalarını ortaya koymakla birlikte, hali

hazırda yüksek bilişsel işlev seviyesindeki bireylerin gönüllü olma olasılığının daha yüksek olduğunu, gönüllü katılımın bilişsel işlev düzeylerini korumada etkili olduğunu açıklamışlardır. Sağlıklı bilişsel işlevi sürdürmek için bir yaşam tarzı müdahalesi olmasının yanında gönüllülüğün, Alzheimer ve demans hastalıklarına karşı koruyucu bir önlem olma potansiyeline sahip olabileceği bildirilmektedir.

Carlson (2021), yaşlanan beynin olağan gerilemesi karşısında koruma ve tamponlama yollarına odaklanmaktan ziyade, gelişimsel perspektiften üretken sosyal katılımın desteklenmesini önermektedir. Böylelikle, yaşam boyu gelişmiş bilgi birikiminin aktarılmasına katkı sağlanacağını da bildirmektedir. Baltimore Experience Corps programı kapsamında Beyin Sağlığı Alt Çalışması, 2 yıl süreyle gönüllü hizmetlerde bulunmuş bireylerin yürüyüş, arkadaş ziyareti gibi aktivitelerinde artış olduğunu, beyinde, psikolojik, bilişsel ve fiziksel sağlıkta iyileşmeler olduğunu ortaya koymuştur. Beyin hacmindeki artışlar hafızadaki iyileşmeyle ilişkilendirilmiş ve bu bulgunun demans riskine karşı önemli olduğu belirtilmiştir. Elde edilen sonuçların, yaşlı yetişkinlerin beyin plastisitesi ve bilişsel dayanıklılığı yönünden sahip olduğu potansiyeli vurgulayan araştırmacı, yetişkin yaşamı boyunca ve emeklilik sonrasında aktiviteyi sürdürerek “sosyal” beynin korunması gerektiğinin önemini vurgulamaktadır.

Kim ve arkadaşlarının (2023), Sağlık ve Emeklilik Çalışmasının 2006-2016 dalgalarından alınan verileri kullanarak, 50 yaş ve üzerindeki yetişkinlerde gönüllülük ve kardiyovasküler biyobelirteçler arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Çalışmada glikolize hemoglobin (HbA1c), lipid düzensizliği (TC/HDL), Sistatin C, inflamatuvar sitokin (CRP), hipertansiyon belirteçleri (sistolik kan basıncı ve diyastolik kan basıncı) ve vücut kitle indeksi (BKI) ölçümleri analiz edilmiştir. Sonuçlar, gönüllü olmayanlarla karşılaştırıldığında, gönüllülerde daha düşük kan basıncını göstermiştir. Gönüllülüğün sıklığının ve süresinin daha düşük kan basıncı ile ilişkili olduğu, haftada 4 saat ve üzerinde olmak üzere yılda en az 200 saat gönüllü olmanın kan basıncı üzerinde olumlu etkiler oluşturduğu bildirilmiştir. Sneed ve Cohen'in (2013) araştırması bu araştırmayla tutarlı görünmektedir. Araştırmacılar gönüllü katılım ve kan basıncını 4 yıl arayla değerlendirmiş, 12 ay boyunca en az 200 saat gönüllü etkinliklerde yer alan yaşlılarda hipertansiyon gelişme olasılığının, gönüllü etkinliklere katılmayanlara göre daha düşük

olduğunu belirlemişlerdir. Araştırmacılar, en az 200 saat gönüllü çalışan bireylerde psikolojik iyi oluş ve fiziksel aktivite düzeylerinde artış olduğunu da bildirmişlerdir.

Gönüllü etkinliklere katılım, bireyin yaşamında değişiklik meydana getiren bir girişimdir. Çevresel değişimlerin biyolojik izlerini süren epigenetik araştırma alanında yapılan bir çalışma, gönüllülüğü konu almıştır. Nakamura ve arkadaşları (2023), gönüllülük ve sağlık ilişkisine yönelik güncel bir bakış açısıyla yaşlı gönüllülerde “epigenetik saat” ölçümü ile epigenetik yaş ivmesini araştırmışlardır. Çalışmada, gönüllülük, epigenetik yaş ivmesinde azalmayla ilişkilendirilmiş, elde edilen sonuçların biyolojik yaşlanma mekanizmalarında yavaşlama ve çeşitli sağlık yararları sağlayabileceğine dair ön kanıtlar olabileceği belirtilmiştir. Epigenetik etkilerin, fiziksel aktivite, alkol ve sigara tüketimi vb. sağlık davranışlarında gönüllülükle ilişkili farklılıklardan kaynaklanabileceği bildirilmiştir. Bu araştırma, gönüllülükle ilişkili biyodavranışsal çıktıların değerlendirilip geliştirilmesiyle, yaşlılıkta biyolojik yaş ve hastalıkları azaltmak için gönüllülüğün rolünü vurgulamayı önermektedir.

Gönüllülük ve ölüm oranı arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere 65 yaş ve üzerindeki bireyler 7,5 yıl süreyle takip edilmiş, ölüm indeksleri incelenmiştir. Gönüllü yaşlı yetişkinlerin, gönüllü olmayanlara göre daha düşük ölüm oranına sahip olduğu, bu koruyucu etkinin en çok orta düzeyde gönüllü olan bireylerde ortaya çıktığı bildirilmiştir (Musick ve ark., 1999). Konrath ve arkadaşları (2012) ise Wisconsin Boylamsal Araştırması kapsamında, yaşlılarda gönüllü etkinliklere katılım ile ölüm riski arasındaki ilişkiyi incelemişler, düzenli ve sık olarak gönüllü etkinliklerde yer alan katılımcıların ölüm riskinin daha düşük olduğunu göstermişlerdir. Ancak, gönüllülük davranışı ile ölüm riski arasındaki ilişkinin, bireyin gönüllü olma nedenlerine göre değişiklik gösterebildiği, bireysel amaçlarla gönüllü olanların, gönüllü olmayanlarla benzer ölüm riskine sahip olduğu belirtilmiştir. Bunun yanında, bireysel olmayan nedenlerle, başkalarının yararını gözeterek gönüllü olan katılımcıların daha düşük ölüm riskine sahip oldukları bildirilmiştir. Filges ve arkadaşları (2020), gönüllüğün yaşlılardaki fiziksel ve mental sağlığa etkilerini inceledikleri sistematik derleme çalışmalarında, 65 yaş ve üzerindeki gönüllülerde ölüm riskinin azaldığına ilişkin kanıtlar olduğunu doğrulamışlardır.

Formal gönüllü etkinlikler, genellikle belirli bir planlamayla düzenli olarak katılımı öngörmektedir. Bu katılım, yaşlı yetişkinlerin hareketliliğinde bir değişime neden olmaktadır. Varma ve arkadaşları (2016), toplum temelli bir gönüllülük programı olan Baltimore Experience Corps kapsamında gerçekleştirdikleri randomize kontrollü çalışmada, 24 ay boyunca günlük adım ölçümü ile toplam yürüme aktivitesini incelemişlerdir. Çalışmada, erkek gönüllülerde bir değişiklik gözlenmemiştir. Kontrol grubundaki kadınlarda başlangıça kıyasla 24 ay süresince günlük adım miktarı düşüş gösterirken, başlangıçta hareketsizlik ve olumsuz sağlık sonuçları bakımından yüksek risk altında olan gönüllü kadınlarda yürüme aktivitesinde artış gözlenmiştir. Morrow-Howell ve arkadaşları (2012), yaşlılıkta gönüllülüğün diğer günlük aktivitelerdeki değişiklikler üzerine etkisini araştırmış, katılımcıların araştırmanın başında ve dokuz ay sonrasındaki aktivitelerini değerlendirmişlerdir. Gönüllülük programına katıldıktan sonra arkadaşları ziyaret etmek, kitap okumak ve televizyon izlemek gibi aktivitelerde artış gözlenmiştir. Başlangıçtaki ön testlerde katılımcıların %37'si düşük aktivite grubunda iken, son testlerde katılımcıların %17'sinin düşük aktivite düzeyi gösterdiği belirtilmiştir. Bulgular, aktivite düzeyi düşük olan yaşlıların, gönüllülük programına katılım sonrasında aktivitelerinin arttığını göstermektedir.

Gönüllülük, fiziki bir katılım gerektiren, bireylerin zaman ve enerji harcadığı etkinlikleri içermektedir. Fiziki katılım herhangi bir engeli ya da ciddi bir sağlık sorunu olmayan bireylere kıyasla engelli bireyler için daha zor olabilmektedir ancak uygun koşullar sağlandığında imkânsız değildir. Sellon (2023), gönüllülüğün herhangi bir fiziksel kısıtlaması olmayan yaşlı yetişkinler üzerindeki etkilerine odaklanıldığını, engelli yaşlı bireylerin gönüllülük deneyimlerine yönelik bilginin daha sınırlı olduğunu bildirmiştir. Hareket kabiliyeti sınırlı olan, yürüme ve merdiven çıkma konusunda zorluk yaşayan gönüllü yaşlı yetişkinlerin deneyimleri üzerine yapılan nitel yöntemli çalışmada, katılımcılar anlamlı ve zenginleştirici bir hayat amacını yerine getirme, başkalarının hayatlarında olumlu bir etki yaratabilme ve dünyayı daha iyi bir yer haline getirme istekleri nedeniyle gönüllü olduklarını bildirmişlerdir. Araştırmacı, engelli ve yaşlı bireylerin gönüllülük ile fiziksel ve duygusal faydalar sağladıklarını, amaç ve zenginleşme duygularının geliştiğini, fiziksel aktivitelerinin arttığını, aktif bir yaşam sürmeye devam etmek ve sağlıklarını korumak için bir nedene sahip olduklarını ve

gönüllülüğün zihinlerini kendi mücadelelerinden uzaklaştırmalarını sağladığını belirtmişlerdir. Engelli yaşlı gönüllülerin fiziksel sağlıklarındaki olumlu gelişmelere, duygusal kazanımları eşlik etmiştir.

Bedensel ve psikolojik gelişmelerin birlikte araştırıldığı bir diğer çalışma, Van Willigen (2000) tarafından gerçekleştirilmiştir. Araştırmacı, gönüllülüğün yaşlıların psikolojik ve fiziksel iyi oluşuna katkısı olup olmadığı ve yaşlı ve genç gönüllülerin deneyimlediği faydaların farklı olup olmadığı sorularına, oldukça geniş bir örnekleme ait panel veride cevap aramıştır. Gönüllülüğe katılım derecesinin, algılanan sağlık ve gönüllülük çalışmalarında en sık ölçülen yaşam memnuniyeti ile ilişkisini incelediği araştırmada, 60 yaş ve üzerindeki yaşlı bireylerin 25-59 yaş aralığındaki daha genç yetişkinlere göre anlamlı düzeyde daha olumlu etkiler aldığını bildirmiştir. Fiziksel aktivite düzeyleri yönünden yapılan değerlendirmede gönüllü yaşlı yetişkinler daha aktif olduklarında, fiziksel ve psikolojik iyi oluşları üzerindeki olumlu etkilerin de daha büyük olduğu ifade edilmiştir. Çalışmada, yaşam memnuniyeti ve algılanan sağlığın, birden çok türde gönüllü etkinliğe katılan bireylerde, tek bir tür etkinlikte yer alanlara göre artış gösterdiği; ayrıca yaşam memnuniyeti ile gönüllü çalışma saatleri arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu belirtilmiştir. Gönüllü etkinlik türünün ve gönüllü çalışma saatinin artması yaşlı bireylerde fiziksel ve psikolojik getirileri arttırırken, daha genç yetişkinlerde azaltmıştır. Araştırmanın bir diğer bulgusu, evli olan yaşlı yetişkinlerin evli olmayan ve gönüllü olmayanlara kıyasla daha yüksek algılanan sağlık seviyeleri bildirmiş olmalarıdır. Bu araştırma, gönüllülüğün yaşlı yetişkinlerin iyi oluşları üzerindeki uzun vadeli etkisini doğrulamakta, gönüllü çalışma saati arttıkça yaşlı yetişkinlerin daha fazla olumlu değişiklik yaşadıklarını ortaya koymaktadır.

Gönüllülüğün psikolojik sağlık üzerindeki etkilerini inceleyen bir araştırmada Thoits (2012), gönüllü etkinliklerin önemlilik duygusunu arttırdığını, yaşamda anlam ve amaç algısını olumlu etkilediğini, buna bağlı olarak kişilerin iyi oluşunun arttığını bildirmiştir. Araştırmada iyi oluş, mutluluk, yaşam memnuniyeti, öz saygı, içsel yeterlilik, psikolojik sorunlar ve fiziksel sağlık olmak üzere altı değişkenle incelenmiş, iyi oluş ile amaç duygusunun arasındaki dinamik ilişkinin, gönüllülükle pozitif yönde seyrettiği ifade edilmiştir. Gönüllü etkinliklere ayrılan zaman arttıkça gönüllü kimliğinin önemli hale

geldiği ve bu bulguların özellikle yaşlılarda belirgin şekilde gözlemlendiği ifade edilmektedir.

Altun Erdoğan (2022), 1995-2020 dönemini kapsayan Dünya Değerler Araştırması'ndan, Türkiye'nin de dahil olduğu 101 ülkeye ilişkin veri setini kullanarak, gönüllülüğün mutluluk üzerindeki etkilerini incelemiştir. Analizde, gönüllü etkinliklere katılanların mutluluk düzeylerinin, katılmayanlara göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Araştırmada yaş gruplarına göre gönüllülerin mutluluk düzeyleri incelendiğinde, aktif gönüllülüğün mutluluk üzerindeki etkisinin 65 yaş ve üzerindeki bireyler için daha genç yaş gruplarına göre en yüksek düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Shen ve Wang (2023) ise 2016 Sağlık ve Emeklilik Araştırması'ndan 51 yaş üstü katılımcılarda, ayrımcılık (günlük yaşamda diğer kişilere göre daha az nazik veya saygılı davranışla karşılaşma) ile yaşam doyumu arasında negatif ilişki bildirmişlerdir. Araştırmada diğer yaş gruplarına göre yaşlı gruplarda gönüllü etkinliklere katılımın, ayrımcılığın yaşam memnuniyeti üzerindeki olumsuz etkilerini önemli ölçüde azalttığını belirlemişlerdir. Ayrımcılık gibi yalnızlık da bireyleri olumsuz etkileyen bir durumdur. Lee (2022), yaşlılarda iki farklı biçimde gönüllü etkinliklere katılımın yalnızlıkla ilişkisini, aracı değişkenlerle birlikte araştırmıştır. Çalışmada gençliğe yönelik etkinliklere ve hayır işlerine gönüllü katılımın her ikisinin de yalnızlık hissinde azalma sağladığını ve bu ilişkiye algılanan kontrol ile sosyal öz yeterliliğin önemli ölçüde aracılık ettiğini bildirmiştir.

Gönüllülüğün psikolojik etkilerini araştıran çalışmalarda, iyi oluş sıklıkla değerlendirilen bir olgudur. Matsuda ve arkadaşları (2024), Japonya'da kırılabilirliği önleme programında gönüllü çalışan yaşlı yetişkinlerin orta ve uzun vadede iyi oluşlarını hedonik, eudaimonik ve sosyal yönlerden çok boyutlu olarak ele almışlardır. Araştırmada üç iyi oluş türünün bütünüyle bağımsız olmadığı, birbiriyle bağdaştığı ve uyumlu olduğu, hedonik iyi oluşun daha çok gönüllü etkinlikler sırasında, eudaimonik ve sosyal iyi oluşun ise aylar ve bazen yıllar olarak ifade edilen uzun süreçlerde ortaya çıktığı bildirilmiştir. Çalışmadaki önemli bir bulgu, etkinlikler sırasında yaşanan gerginlik ya da sinirli hissetme gibi olumsuz duyguların katılımcılar tarafından hayatlarında heyecan verici bir durum olarak algılandığı, buna bağlı olarak heyecan duymanın sevincinin

hissedildiği, tüm bunlar kişisel gelişimlerini beslediği için uzun vadede olumlu deneyimler olarak tanımlandığının bildirilmesidir. Araştırmacılar, gönüllülüğün yaşlılarda çok yönlü iyi oluş ve Ikigai sağlayabileceği sonucuna ulaşmıştır. Bu araştırma, iyi oluşun değerlendirilmesinde orta uzun vadedeki değişimi ortaya koyarak, gönüllülüğün süresinin gönüllülüğe bağlı değişiklikler üzerindeki etkisini işaret etmektedir.

Jongenelis ve arkadaşları (2022), gönüllülüğün yaşlı yetişkinlerin psikososyal sağlığı üzerindeki etkilerini randomize kontrollü bir araştırma ile incelemişlerdir. Katılımcıların haftada en az 60 dakika gönüllü etkinliklere dahil olmaları sonucunda, kontrol grubuna göre yaşam memnuniyeti, yaşam amacı ve kişisel gelişim puanlarında artış gözlenmiştir. Araştırmanın 6 ve 12 aylık takip sürelerinde yapılan değerlendirmeler sonucunda gönüllülüğün psikososyal sağlık üzerindeki güçlü etkilerinin ortaya çıkmasının zaman alabileceği, bu etkilerin orta ve uzun vadede gözlenmelerinin daha olası olduğu belirtilmiştir.

Gönüllülüğün psikolojik ve sosyal etkilerine ilişkin bir araştırma, Shea (2017) tarafından Çin'de gerçekleştirilmiştir. Çin'deki en yaşlı nüfusa sahip ve gönüllülüğün oldukça yaygın olduğu bir şehir olan Şanghay'da, gönüllülerle mülakatlar ve odak grup görüşmelerinin yapıldığı çalışmada, yaşlıların diğer yaş gruplarındaki gönüllülerden daha ayrıcalıklı faydalar elde ettiğini bildirmektedir. Çalışmada yaşlı gönüllüler, mutluluk, minnettarlık, sosyal çevrelerinden takdir toplama ve bundan memnuniyet duyma, kişisel gelişim fırsatı bulma, yeni ve yararlı bilgi ve beceriler edinme, kendi ailelerini ve topluluklarını daha iyi bir duruma getirme şansına sahip olma durumlarını bildirmişlerdir. Katılımcılar, gönüllü aktiviteler sayesinde kendi yaşam mücadeleleri hakkında farklı bakış açıları kazandıklarını belirtmişlerdir. Araştırmacı, gönüllü olmanın iş yaşamından uzaklaşmış yaşlılar için yeni bir rol olarak hizmet ettiğini bildirmektedir. Katılımcıların bu yeni rolleri ile toplum nezdinde değerli bir katkı üretmekten ve bu katkıları nedeniyle gördükleri saygıdan memnun oldukları ifade edilmiştir.

Gönüllü çalışmalar farklı alanlarda, çeşitli sosyal sorunları ve dezavantajlı grupları hedef almaktadır. Demanslı bireyler, gönüllü etkinliklerde hizmet alıcısı bir grubu oluşturmaktadır. Han ve Brown (2020), demans hastalarına yönelik bir toplumsal

programda gönüllü olan yaşlı yetişkinlerin öğrenme deneyimlerini görüşme yöntemiyle derinlemesine incelenmiştir. Gönüllü yaşlılar, demanslı bireylerle çalışmaları sonucunda güven ve anlayış yönünden geliştiklerini, demanslı kişilere karşı tutumlarını iyi yönde değiştirdiklerini, demanslı bireylere karşı sempati ve empati duygularının geliştiğini bildirmişlerdir. Araştırmada ayrıca yaşlı yetişkinlerin demansın zorluklarını görmeleri nedeniyle gelecekte demans olmama yönündeki istekleri belirtilmiştir. Buna karşın yaşlılıkta çeşitli durumlarla karşılaşılabilceğinin kabulüne yönelik bulgular bildirilmiştir.

Gönüllülüğün sosyal ilişkileri geliştirirken, psikolojik sağlığı olumlu etkilediğine ilişkin bir çalışmada, arkadaşlık ve depresif belirtiler değerlendirilmiştir. Lim ve arkadaşları (2022), Sağlık ve Emeklilik Araştırması'nın panel verilerini kullanarak, gönüllülük ile depresif belirtiler arasındaki ilişkiyi arkadaşlıkların dolaylı etkisini dikkate alarak araştırmışlar, gönüllülük ve arkadaşlık arasındaki ilişkiyi yapısal eşitlik modellemesi ile incelemişlerdir. Gönüllü çalışma saatleri ile arkadaşlığın pozitif ilişkili olduğu, depresif belirtilerin ise negatif ilişkili olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. İlerleyen yaşla birlikte bireylerin sosyal ağlarında değişiklikler meydana gelmektedir. Gönüllülüğün, arkadaşlık ilişkileriyle birlikte depresif belirtilerde azalma etkisinin yanında, arkadaşlık kurma ve sürdürmedeki rolü dikkate değerdir. Depresyon riski taşıyan bireyler için arkadaşlıkları sürdürme ve geliştirme fırsatları yönünden gönüllülüğün bir müdahale stratejisi olabileceği bildirilmektedir.

Gönüllülüğün, sosyal etkileşim ve kuşaklararası iletişim üzerinde etkileri bildirilmiştir. Krzeczowska ve arkadaşları (2021), kuşaklararası katılımı sağlayan gönüllü etkinliklerin sağlıklı ve hafif bilişsel bozukluğu olan yaşlı yetişkinler üzerindeki etkilerine ilişkin sistematik bir derleme çalışmasında, özellikle kaygı, üretkenlik, farklı yaş grupları arasındaki bireylerin tutumları ve fiziksel aktivite konularında faydalar bildirilmiştir. Belli bir gönüllülük türünün ele alındığı bu çalışmada, kuşaklararası iletişime yönelik etkinliklerin anksiyetede azalış ve iyi oluştanın yanında, yaşlıların genç kuşak hakkındaki olumsuz görüşlerinde olumlu değişimler, kuşaklararası mesafede azalış ve yaşlılığa ilişkin kaygıda azalış sağladığı, bu bakımdan bu gönüllülük türünün yaşlılar üzerinde olumlu sosyal etkiler oluşturduğu bildirilmiştir.

Morrow-Howell ve arkadaşları (2014) ise gönüllü yaşlıların sosyal ve sivil faaliyetlerini inceledikleri araştırmada, devlet okullarında öğrencilere yönelik gönüllü etkinliklere katılım sonrasında gönüllülerin %53'ünün başka bir gönüllü etkinliğe daha katıldıklarını, %40'ının bir topluluk etkinliğine katıldığını, %39'unun bir eğitim programına başladığını ve %16'sının da yeni bir işe başladığını bildirmişlerdir. Katılımcılara, gönüllü çalışmalarının yeni katılımlarında rol oynayıp oynamadığı sorulmuştur; katılımcıların %71'i gönüllü çalışmanın güveni arttırdığını, %76'sı organize aktivitelere yönelik farkındalığı arttırdığını ve yaklaşık %40'ı yeni katılımlara yönelmelerini sağlayan sosyal bağlantılar kurduklarını belirtmişlerdir. Ayrıca katılımcıların oy verme gibi sivil katılıma yönelik davranışlarının da arttığı, devlet okullarında edindikleri deneyim ile kamusal eğitime ve eğitimde sorunlara ilişkin tutumlarının değiştiği bildirilmiştir. Aynı araştırmada gönüllü çalışmalar ile yaşlı yetişkinlerin “evden çıkma”, “hayatta daha fazla bağlantıya sahip olma” gibi olumlu deneyimler edindiği, gönüllülüğün sosyal ve sivil katılımı arttıran bir yol olduğu ifade edilmiştir.

Araştırmaların pek çoğunda, gönüllülüğün meydana getirdiği değişimleri ve etkilerini fiziksel, bilişsel, ruhsal, duygusal ya da sosyal olarak ayırmak mümkün görünmemektedir. Araştırmaların bir kısmında fiziksel ve psikolojik özellikler ele alınırken, diğer bir kısmında psikolojik ve sosyal etkilerin birlikte incelendiği görülmektedir. Gönüllülüğün etkilerini konu alan araştırmalar bedensel, psikolojik ve sosyal değişimler olarak üç başlıkta toplandığında, bu yaklaşım biyopsikososyal modeli işaret etmektedir.

Literatürde gönüllülüğü biyopsikososyal model çerçevesinde inceleyen araştırmalar bulunmaktadır. Matthieu ve arkadaşları (2017), Amerikan savaş gazilerinin evlerine döndükten sonraki yaşamlarında toplumsal entegrasyonları için katıldıkları gönüllü etkinliklerin biyopsikososyal sonuçlarını araştırmıştır. Kâr amacı gütmeyen bir kuruluştaki 26 hafta boyunca haftada 20 saat süreyle belirli bir ücretle gönüllü olarak çalışan katılımcıların mevcut depresif semptomlarında ve travma sonrası stres bozukluğu semptomlarının şiddetinde anlamlı düzeyde azalma tespit edilmiştir. Bunlara ek olarak, fiziksel ve psikolojik parametrelerde iyileşme, öz yeterlilikte artış, yalnızlık hissinde

azalma, yaşamda anlam ve amaç bulma ve sivil hayata entegrasyonu destekleyen sosyal destekte artış bildirilmiştir. Araştırmanın en önemli bulgusunun gönüllülüğe başlarken depresyon taraması pozitif olan gazilerin, yaşamda amaç, gelişmiş sosyal destek ve yalnızlık hissinde azalmada en yüksek faydayı görmeleri olduğu ifade edilmiştir. Araştırmacılar gönüllülüğün gaziler üzerindeki biyopsikososyal sonuçlarında önemli iyileşmeler görüldüğünü bildirmişlerdir.

Nichol ve arkadaşları (2023), gönüllülüğün sosyal, zihinsel ve fiziksel sağlık ile iyi oluş üzerindeki etkilerini bir şemsiye inceleme ile değerlendirmeye almıştır. Etkiyi değerlendirmek için konu hakkındaki meta analiz ve nicel araştırmaların sistematik derlemeleri dahil edilmiş, çalışmaların büyük çoğunluğunun yaşlı yetişkinlere odaklandığı bildirilmiştir. Araştırmaya konu çıktılar psikolojik, fiziksel ve sosyal olarak kategorize edilmiştir ve bu üç boyuttaki etkilerle demografik özellikler, gönüllülüğün süresi ve türü gibi değişkenler arasındaki ilişkiler de dikkate alınmıştır. Gönüllülüğün etkilerine ilişkin araştırmalarda öz değerlendirme ve çeşitli ölçme araçlarıyla edinilen verilerden elde edilen sonuçlar kabul edilip, bir müdahale olarak gönüllülüğün uygulandığı araştırmalar hariç tutulmuştur. Bu şemsiye incelemede, psikolojik, fiziksel ve sosyal sağlık olmak üzere üç alanda da gönüllülüğün faydalarının olduğu, en büyük etkilerin ölüm oranında azalma ve işlevselliğin artmasında görüldüğü, yaşam kalitesi, gurur, güçlenme, motivasyon, sosyal destek ve topluluğa ait olma duygusu üzerinde pek çok yararlı etkinin olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Ayrıca ileri yaşın, örgütsel katılımın, dini gönüllülüğün, motivasyon olarak fedakârlığın ve takdir edilme duygusunun, gönüllülük ile sağlık ve iyi oluş arasındaki ilişkiyi güçlendirdiği ifade edilmektedir. Yaşlı bireylerde bu ilişkinin daha güçlü olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Gönüllülüğün etkilerinin incelenmesinde standart bir ölçme aracı bulunmamaktadır. Filges ve arkadaşları (2020), sistematik derlemeleri kapsamında incelenen çalışmalarda ölçümlerin yalnızlık, psikolojik iyi oluş, öz yeterlilik, yaşam kalitesi, yaşam amacı, kişisel gelişim, benlik saygısı ve yaşam memnuniyeti ölçekleri ile yapıldığı bildirilmektedir. Standartlaştırılmış fiziksel sağlık sonuçları ise ölüm oranı, fiziksel aktivite, bilişsel bozukluk, fonksiyonel sağlığın sürdürülmesi, kardiyovasküler hastalıklar, fonksiyonel bozulma, doktor ziyareti sayısı ve hastanede geçirilen gece

sayısı ölçümleriyle incelenmektedir. Bunların yanında gönüllülüğün fiziksel sağlık üzerine etkilerinin genellikle öz değerlendirmeye dayandığı, bu değerlendirme türü tartışmalı olsa da bireyin bedensel duyumlarıyla bağlantılı olarak sağlığına ilişkin kendini değerlendirmesinin önemli olduğu ve insanın sağlık durumunun değerli bir göstergesi olduğu belirtilmektedir (Jylhä, 2009).

2.4. Biyopsikososyal Model

George Engel, 1977 yılında “Biyopsikososyal Model”i tanıttığı bir makale yayınlamıştır (Engel, 1977). Model, tıp ve psikiyatri alanında çeşitli sınırlılıkları nedeniyle tartışmalı olmakla birlikte hala geçerliliğini korumakta olup, sağlığın biyolojik, psikolojik ve sosyal etkileşimlerle ele alınmasını içermektedir (Adler, 2009; Lugg, 2022).

Biyopsikososyal model, biyolojik, psikolojik ve sosyal dinamikler ile aralarındaki etkileşimleri bütün bir sistem olarak ele alır. Biyolojik dinamikler fiziksel sağlığı belirleyen bedensel unsurları ifade ederken, psikolojik dinamikler bilişsel, duygusal, motivasyonel, tutumsal ve davranışsal özellikleri; sosyal dinamikler ise, bireyin diğer kişilerle etkileşimlerini, gerçek ya da algılanan sosyal temaslarını içerir (Lehman, 2017). Fiziksel, psikolojik ve sosyal etkileşimlere örnek olarak; Cohen ve arkadaşları (1998), bir grup katılımcıyı soğuk algınlığına etken olacak virüs ile enfekte ettiklerinde kronik stres altındaki kişilerin hastalanma riskinin önemli düzeyde arttığını; başka bir araştırmalarında (2003) ise olumlu duygulanıma sahip katılımcılar virüsten etkilenmezken, olumsuz duygu durumuna sahip bireylerin virüse karşı direncinin daha düşük olduğunu ve enfeksiyona yakalandıklarını bildirmişlerdir. Berkman ve arkadaşları (2004) bir kohort çalışmasında, sosyal izolasyonun tüm ölüm nedenlerine bağlı ölme olasılığını arttırdığını açıklayarak, sosyal entegrasyonun yaşamsal önemine vurgu yapmışlardır. Abud ve arkadaşları (2022), sistematik derleme çalışmalarında fiziksel, zihinsel, bilişsel ve sosyal iyi oluşun belirleyicilerinin birbiriyle ilişkili olduğunu bildirmişlerdir. Örneğin, fiziksel aktiviteyi arttırmak ve dengeli beslenmek, kişinin ruh halini iyi yönde etkileyip, hayata bakış açısını da olumlu şekilde değiştirmektedir. Biyopsikososyal etkileşimler, sağlık ve hastalık durumlarında belirleyicidir.

Biyopsikososyal modelde bireyin faaliyetleri, değerleri, kişisel hedeflerine ulaşması, iyi bir yaşam kalitesi, sosyal kaynakları vb. özellikleri ile sağlık koşulları etkileşim

halindedir ve bu doğrultuda birey bir bütün olarak anlaşılmalıdır. Tüm biyolojik sistemler gibi insan, diğerleriyle iletişim halinde olarak mevcut çevresel koşullarda bedensel sağlığını ve uyumunu sürdürmektedir. Bütüncül bir yaklaşımla biyopsikososyal model, bilimsel araştırmaların planlamasında ve uygulanmasında bir çerçeve olarak kullanılmaktadır (Bolton ve Gillett, 2019). Biyopsikososyal model, sağlığı tanımlamanın ya da hastalıkları anlamının ötesinde, insan davranışları, kültürel değişimler, sosyal ilişkiler gibi alanlarda ve yaşlanma olgusunun araştırılması ve anlaşılmasında temel bir yaklaşım haline gelmiştir (Jackson ve ark., 2003).

Gerontoloji alanında yaşlanmanın biyolojik, psikolojik ve sosyal yönleri arasındaki etkileşimin tanınması, oldukça heterojen bir grup olan yaşlı popülasyonundaki çeşitliliğin anlaşılması, yaşa bağlı risklerin belirlenmesi, biyolojik, psikolojik ve sosyal boyutlardaki koruyucu etkenlerin ve bunların kombinasyonlarına ilişkin modellerin geliştirilmesi için biyopsikososyal yaklaşımın bütünleştirici perspektifine vurgu yapılmaktadır (Friedman ve Ryff, 2012).

Literatürde biyopsikososyal modelle yapılmış araştırmalar bulunmaktadır. Amerikan savaş gazileri, evlerine döndükten sonra toplumsal yaşama entegrasyonları için kâr amacı gütmeyen bir kuruluş çatısı altında gönüllülük çalışmalarına katılmıştır. Araştırmada gönüllülüğün etkileri psikometrik araçlar ve öz değerlendirme yöntemleri kullanılarak biyopsikososyal çerçevede incelenmiştir (Matthieu ve ark., 2017). Gazileri konu alan başka bir araştırmada, bir arkeoloji grubunun çalışmalarına katılmanın etkileri biyopsikososyal model esas alınarak incelenmiştir (Finnegan, 2016). Sistemik bir derleme çalışmasında, aktif görevdeki kadın ordu mensuplarının askeri hizmetle ilişkili biyopsikososyal ve spiritüel durumlarını konu alan araştırmalar incelenmiştir. Çalışmada, biyolojik, psikolojik, sosyal sağlık sonuçlarının her biri ayrı ayrı incelenmiş, biyolojik ve psikolojik; biyolojik ve sosyal; psikolojik ve sosyal sağlık sonuçları da birlikte değerlendirilmiştir (Lacks ve ark., 2017). Coelho ve arkadaşları (2023), yaşları 55 ile 84 arasında değişen çalışan ve emekli yetişkinlerde yaşam amacını etkileyen biyopsikososyal faktörleri belirlemek ve karakterize etmek amacıyla yaptıkları araştırmada çeşitli ölçekler kullanmışlardır. Genel olarak yaşam amacının fiziksel, psikolojik, sosyal ve çevresel sağlık etkenleriyle güçlü bir ilişki gösterdiği sonucuna

ulaşmışlardır. Başka bir çalışmada, yaşlı yetişkinliklerin dahil olduğu bir toplum geliştirme programına bir yıllık katılımın etkileri, karma yöntemli yarı deneysel bir araştırma tasarımıyla, programa katılmayı reddedenlerden oluşan bir karşılaştırma grubu da dahil edilerek biyopsikososyal modelde ele alınmıştır, programın birçok pozitif etkisi bildirilmiştir (Aw ve ark., 2020).

Sağlık ve davranışla ilgili sonuçların çok yönlü doğası, biyolojik, psikolojik ve sosyal faktörlerin etkileşiminden kaynaklanmaktadır. Biyopsikososyal modelin bütünsel yaklaşımıyla, egzersiz davranışının etkilerini değerlendiren Komáromi ve arkadaşları (2025), uzun süreli egzersizin olumlu sonuçlarını açıklamıştır. Araştırmacılar, biyopsikososyal model dahilindeki üç boyutun da uzun süreli egzersizle ilişkili olduğunu, egzersiz davranışlarını incelemede bu modelin yararlı olduğunu bildirmişlerdir.

Biyopsikososyal bakış açısının zenginliği, uygulama alanının genişliği ve derinliği, çeşitli alanlarda uygulanmasını mümkün kılmaktadır. Böylesi bütüncül bir model, insan davranışlarının anlaşılmasında ve çeşitli müdahale planlamalarında önemli bir perspektif sağlamaktadır (Burns ve ark., 2019). Yaşlanma deneyimleri ve eşlik eden bağlamlar her birey için farklılık gösterse de biyopsikososyal durumdaki değişikliklere uyum sağlamak için ortak stratejilerden söz edilebilir. Yaşa bağlı olarak ortaya çıkan fizyolojik gerilemeler ve kayıplar, sosyal ve psikolojik sağlığın geliştirilmesi ve psikososyal rezervlerin oluşturulmasıyla bir ölçüde telafi edilebilir. Sosyal rollerde oluşan değişiklikler sonucunda, yeni roller ve ilişkiler geliştirmek üzere toplumsal etkinliklere katılım sağlanabilir. Genel anlamda biyopsikososyal boyutlardan herhangi birindeki bir eksikliğin ya da riskin, o boyuttaki ya da diğer(ler)indeki gelişim ile telafi edilebilme potansiyeline gereken önem verilmelidir. Yaşlılar için biyopsikososyal sağlığı geliştirmeyi hedef alan uygulamaların geliştirilmesi, bu kapsamda davranışı değiştirmeye yönelik stratejilerin oluşturulması ve faydalı davranışların teşvik edilmesi önemlidir. Bu uygulamalar biyolojik, psikolojik ve sosyal bileşenlerin en etkili kombinasyonlarının belirlenmesini ve bu bileşenlerin birbirine bağlanmalarını destekleyen modellerin geliştirilmesini sağlamalıdır (Aw ve ark., 2020). Literatürdeki

bilgiler doğrultusunda, uygun şekilde yapılandırılmış gönüllülüğün, yaşlı bireyler için bu amaçlara hizmet edebilecek bir uygulama olduğu söylenebilir.

Gönüllü etkinliklerin yaşlı bireylerde bilişsel işlev, hipertansiyon riski, epigenetik yaş ivmesi, ölüm riski, fiziksel aktivite, iyi oluş, yaşam memnuniyeti, mutluluk, yalnızlık, öz saygı, öz yeterlilik, empati, sosyal ilişkiler, sosyal katılım vb. bedensel, psikolojik ve sosyal boyutlardaki olumlu etkileri bildirilmektedir. Gönüllülüğün bu geniş etki alanı dikkate alınarak, bu tez çalışmasında yaşlı yetişkinlerin gönüllü etkinliklere katılımlarının biyopsikososyal kazanımlarını tek bir ölçme aracıyla belirlemek üzere bir ölçek geliştirilmesi planlanmıştır.

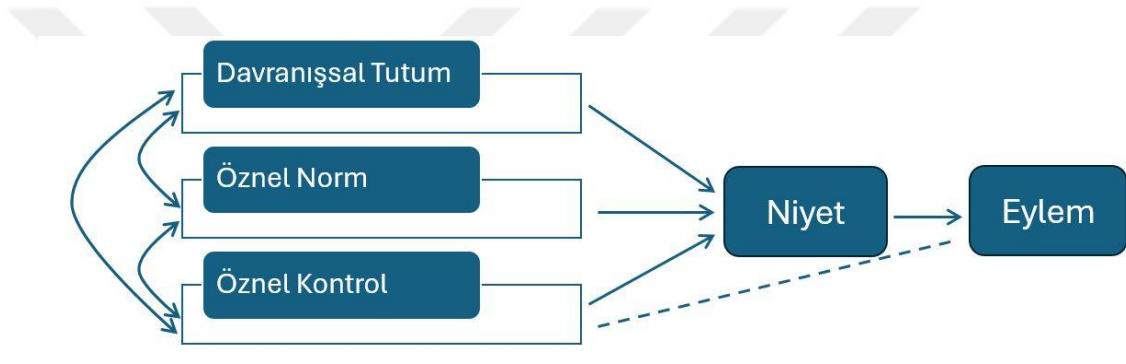
2.5. Planlı Eylem Teorisi

Planlı Eylem Teorisi, insanların eylemlerini ve eyleme ilişkin niyetlerini açıklamakta, üç temel bileşen ile tahmin edilen niyetin, eylemin gerçekleşmesiyle güçlü ilişkisini öngörmektedir. Ajzen tarafından 1985 yılında Rasyonel Eylem Teorisi'nden türetilmiş, eylemi ve niyeti tahmin etmek üzere genişletilmiştir. Rasyonel Eylem Teorisi bireyin isteğine bağlı ve önemli oranda kendi kontrolünde olan eylemleri açıklamakta; bireyin bu tür bir eyleme ilişkin niyetinin, eylemi gerçekleştirmesiyle önemli ölçüde ilişkili olduğunu varsaymaktadır. Rasyonel Eylem Teorisi, bir eyleme ilişkin niyetin iki bağımsız belirleyicisinin olduğunu, ilkinin bireyin eylemi değerlendirmesinin sonucu olan “davranışa yönelik tutum” ve ikincisinin sosyal bir faktör olan, algılanan sosyal baskıyı ifade eden “özel norm” olduğunu belirtmektedir. Planlı Eylem Teorisi, niyetin öngörücüleri olarak bu iki bileşenin yanında, bireyin istemli kontrolünün değişkenlik gösterebileceği eylemler ve o eylemlere ilişkin niyetler için eylem üzerindeki kontrolün yani “algılanan eylem kontrolü”nün de etkili olduğunu açıklamaktadır. Algılanan (özel) eylem kontrolü, Planlı Eylem Teorisi'nde önemli bir role sahip olup, aynı zamanda bu teoriyi Rasyonel Eylem Teorisi'nden ayıran kavramdır (Ajzen, 1991; Ajzen ve Driver, 1992; Ajzen ve Madden, 1986).

Özel eylem kontrolü kavramı, Planlı Eylem Teorisi modelinde, iki alt seviyeden oluşan bir üst yapı olarak kabul edilmektedir; bunlar öz yeterlilik ve kontrol edilebilirliktir. Öz yeterlilik bir eylemi gerçekleştirmenin kolaylığı ve zorluğunu, kontrol edilebilirlik ise

eylemi gerçekleştirme performansının bireye bağlı olmasını ifade etmektedir. Teorik çerçevede, öznel eylem kontrolü her iki ögeyi de içermektedir (Ajzen, 2002).

Planlı Eylem Teorisi'ne göre bir eyleme ilişkin niyetin üç bağımsız belirleyicisinden ilki, davranışsal tutumdur. İkinci belirleyici öznel norm ve üçüncü belirleyici öznel eylem kontrolüdür (Şekil 2.1). Teori, bir eyleme ilişkin davranışsal tutum ve öznel norm ne kadar olumluysa ve öznel eylem kontrolü ne kadar büyükse, o eylemin gerçekleştirilme niyetinin o kadar güçlü olacağını öngörmektedir (Ajzen, 1991; Ajzen ve Driver, 1992).

Şekil 2.1. Planlı Eylem Teorisi'nin Şematik Gösterimi (Ajzen, 1991'den uyarlanmıştır.)

2.5.1. Niyetin Öngörücüleri

Planlı Eylem Teorisinin üç bileşeninden ilki olan davranışsal tutum, bireyin eylemi kişisel olarak nasıl değerlendirdiğidir. Bu değerlendirme olumlu ya da olumsuz olabilir. Öznel normlar, bireyin eylem hakkında hissettiği sosyal baskı veya beklentileridir. Bu, bireyin önemli referans kişilerinin eylemi destekleyip desteklemediği konusundaki düşüncesine dayanmaktadır. Öznel eylem kontrolü, bireyin eylemi başarıyla gerçekleştirebileceğine inandığı derece olarak tanımlanmaktadır. Bu, Planlı Eylem Teorisi çerçevesinde, becerilere, kaynaklara veya dış engeller gibi faktörlere bağlıdır. Bu faktörler bir araya geldiğinde, bir niyetin (örneğin: gönüllülük etkinliklerine katılım niyeti) oluşmasına ve bunun eyleme geçirilmesiyle güçlü bir şekilde ilişkili olduğuna işaret etmektedir (Kunz, 1997).

Niyetin tahmininde, davranışsal tutum, öznel norm ve öznel eylem kontrolünün göreceli önemi, araştırılan eyleme ve duruma göre değişiklik gösterebilir. Niyet üzerinde yalnızca davranışsal tutumun önemli bir etkiye sahip olması ya da davranışsal tutum ile

öznel eylem kontrolünün niyeti en iyi şekilde tahmin etmesi veya davranışsal tutum, öznel norm ve öznel eylem kontrolü bileşenlerinin üçünün bağımsız şekilde niyetin açıklanmasına katkıda bulunması mümkündür. Belirli durumlarda öznel eylem kontrolünün, davranışsal tutum ve öznel normun öncüsü olarak işlev görebileceği ya da davranışsal tutumun niyeti etkilemenin yanında, eylemin gerçekleşmesi üzerinde doğrudan etkiye sahip olabileceği de bildirilmektedir (Ajzen, 1991). Eylemin öngörülmesinde niyetin göreceli önemi, niyetin öngörülmesinde davranışsal tutum, öznel norm ve öznel eylem kontrolünün göreceli önemleri, eylemin doğasına ve örnekleme göre değişiklik gösterebilmektedir (Ajzen ve Driver, 1992).

Planlı Eylem Teorisi eylem ve eyleme ilişkin niyeti yalnızca tahmin etmeyi değil, açıklamayı da hedefler. Teoriye göre eylem, eylemle ilgili bilgi ve inançlardan etkilenir. Davranışsal tutum, eyleme ilişkin olumlu ya da olumsuz değerlendirmelerle şekillenir. Davranışsal tutumda belirleyici olan davranışsal inançlardır. İstenilen sonuçları sağlayabileceğine inanılan davranışlara karşı olumlu tutum gelişirken, istenmeyen sonuçlarla ilişkilendirilen davranışlara karşı olumsuz tutum oluşmaktadır. Öznel norm ise normatif inançlardan etkilenir. Birey için önemli olan referans kişi ya da grupların, ilgilenilen eylemi onaylaması ya da onaylamamasıyla ve bireyin bu onay durumunu önemseme derecesiyle şekillenir. Kontrol inançları ise öznel eylem kontrolünü belirler. Bireyin ilgili eylem için ihtiyaç duyacağı kaynakların ve fırsatların varlığı, eylemin algılanan zorluğunu arttıran ya da azaltan faktörler, eylem üzerindeki algılanan yani öznel eylem kontrolüne dayanır (Ajzen, 1991). Planlı Eylem Teorisi çerçevesinde niyetin öngörücülerinin ve ardındaki inanç temelli yapıların ilgili niyeti ve eylemi tahmin ettiği, zaman içinde bireylerin inançlarında değişim gözlemlendiğinde dahi doğru tahmin sonuçlarının elde edildiği, meta-analiz çalışmasında kanıtlanmıştır (Hagger ve Hamilton, 2024).

2.5.2. Teorinin Kullanımı

Planlı Eylem Teorisi'ne, belirli bir eylemi ve o eyleme ilişkin niyeti anlamak, açıklamak ve tahmin etmek için başvurulmaktadır. Teorik model, hedeflenen eyleme ilişkin verinin çoklu regresyon analizleri veya Yapısal Eşitlik Modellemesi (YEM) ile test edilmektedir. Bir eylemi anlamak, o eylem hakkındaki niyeti, davranışsal tutumu, öznel

normu ve öznel eylem kontrol algısını değiştirme stratejilerinin geliştirilebilmesi için teorik bir ereve sağlar (Ajzen, 1991; Ajzen, 2020).

Planlı Eylem Teorisi, fiziksel aktivite, geri dönüşüm, seyahat şekli seçimi, teknoloji kullanımı, mahremiyetin korunması vb. pek çok eylemi açıklamak ve tahmin etmek için kullanılmıştır (Ajzen, 2020). Teorik model, kayak, yüzme, ata binme, dağa tırmanış gibi boş zaman aktivitelerine dönük eylemler için de kullanılmıştır. Bu türde eylemlerin sağlığı geliştirme, arkadaş edinme gibi çeşitli araçsal faydaları ve ruhsal ve duygusal durum üzerinde etkileri olabilmektedir (Ajzen ve Driver, 1992). Bir eylemin geçmişte deneyimlenmiş olması, öznel eylem kontrolünde etkili olmakta, sonradan aynı eylemi gerçekleştirme niyetinde rol oynamaktadır. Bunun yanında önceki deneyim, eylemin maliyetleri ve faydalarına ilişkin bilgi içermekte ve bireyin eylemi değerlendiren olumlu ya da olumsuz inançlarına etki etmektedir (Ajzen, 1991). Bireyin belirli bir zaman noktasında, geçmişteki deneyimlerine ilişkin inanç, bilgi, tahmin ve kontrol algısı çeşitli faktörlerden etkilenerak değişikliğe uğrayabilir. Buna rağmen, önceki deneyimiyle ilişkili olarak eylem hakkındaki fayda, normatif destek ve eylemi gerçekleştirmeye ilişkin tahminleri bir ölçüde kalıcı olmakta ve eylem için gelecekteki niyetin şekillenmesinde rol oynamaktadır (Hagger ve Hamilton, 2024). Toplumsal etkinliklerde gönüllü olma niyetiyle ilgili olarak, önceden gönüllü olmak, gönüllülüğü sürdürme eylemi ve bu eyleme ilişkin niyeti öngörme potansiyelini desteklemektedir (Barraza, 2011).

Bu araştırmanın konusu olan gönüllü etkinliklere katılım niyetinin, Planlı Eylem Teorisi çerçevesinde gönüllülük hakkındaki davranışsal tutum, bireyin referans kişilerinin gönüllülük hakkındaki görüşlerinin birey için önemini ifade eden öznel norm ve bireyin gönüllü etkinliklere katılımı hakkındaki öznel eylem kontrolüyle tahmin edilmesi planlanmıştır. Gönüllülük deneyimine sahip olan yaşlı yetişkinler ile gönüllülüğü deneyimlememiş olanların niyet, davranışsal tutum, öznel norm ve öznel eylem kontrolü bileşenleri yönünden farklılık gösterip göstermedikleri araştırılmıştır.

3. GEREÇ ve YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Türü

Çalışma nicel desende olup, ölçek geliştirilmesi yönünden metodolojik ve belirli bir zaman kesitinde ölçülen değişkenlerin ilişkilerinin incelenmesi yönünden kesitsel türde bir araştırma modeline sahiptir.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni 2024-2025 öğretim yılında 60+ Tazelenme Üniversitesi Antalya Kampüsü'nde kayıtlı 110 yüksek lisans ve 740 lisans olmak üzere toplam 850 öğrenciden oluşmaktadır.

Araştırmanın amacı doğrultusunda örneklemin gönüllü etkinliklere katılmış ve katılmamış yaşlı bireylerden oluşması gerekmektedir. Araştırmada örnekleme yöntemi olarak, araştırmanın konusu ve amacı doğrultusunda belirli özelliklere sahip bireylerin seçilmesi gerekliliği nedeniyle amaçlı örnekleme yöntemi uygulanmıştır. Bu yöntem, seçkisiz örnekleme yapılmasının mümkün olmadığı, katılımcılarda belirli özelliklerin arandığı araştırmalar için uygun bir tekniktir (Erkuş, 2021). Amaçlı örneklemede, katılımcı seçimindeki ölçüt, araştırmanın amacına uygunluktur (Koç Başaran, 2017; Aziz, 2020). Bu araştırmada, son bir yıl içinde gönüllü etkinliklere katılmış olma ve katılmamış olma ölçütleri belirleyicidir.

Araştırmanın örneklemi, 60+ Tazelenme Üniversitesi Antalya Kampüsü'nde 4 yıllık lisans öğrenimine devam eden ve 4 yıllık öğrenimi tamamlayıp, yüksek lisans programında öğrenim gören 60 yaş ve üzeri bireyler arasından dahil etme ve dışlama kriterlerine göre belirlenmiştir. 60+ Tazelenme Üniversitesi Antalya Kampüsü'nde yüksek lisans programında Toplumsal Duyarlılık ve Katkı Projeleri dahilinde çeşitli kurumlarda, formal türde gönüllü etkinlikler gerçekleştirilmektedir. Gönüllülük, gönüllü ve karşılıksız olarak, hiçbir yükümlülüğünü olmadığı halde toplum yararına iş yapmak olarak tanımlanmaktadır ve gönüllülüğün bireyin özgür iradesiyle gerçekleşmesi esastır. Bu bağlamda gönüllülüğün tanımına ve doğasına uygun olacak şekilde 60+ Tazelenme Üniversitesi'ndeki gönüllülük uygulamalarına, yalnızca katılmak isteyen bireyler dahil

olmaktadır. Aynı şekilde bu araştırmaya kendi isteğiyle gönüllü etkinliklerde yer almış olan ve araştırmaya katılmaya gönüllü olan bireyler dahil edilmiştir. Ayrıca, Planlı Eylem Teorisi çerçevesinde gönüllü etkinliklere katılım niyetinin incelenmesi amacıyla, 60+ Tazelenme Üniversitesi'ne devam etmekte olup, son bir yıl içinde gönüllü etkinliklerde yer almamış bireyler de örnekleme alınmıştır.

Gönüllü etkinlikler çok çeşitli olabilmekte ve katılım sıklığı, katılım süresi yönünden büyük farklılıklar gösterebilmektedir. Bu araştırmada, gönüllü etkinliklere katılmış olan bireylerden oluşan örneklemin bir özelliği, katılımcıların 60+ Tazelenme Üniversitesi'ndeki uygulamalar sayesinde aynı sıklıkta, benzer haftalık düzende ve aynı sürede gönüllü etkinliklerde çalışmış homojen bir grup olmalarıdır. Bunun yanında katılımcıların bir kısmı hali hazırda çeşitli dernek, vakıf, STK vb. oluşumlarda gönüllü çalışmalarına devam etmekte olan yaşlı yetişkinlerdir.

3.3. Örneklem Özellikleri

Gönüllü etkinliklere katılımın 60 yaş ve üzeri bireylerdeki biyopsikososyal kazanımlarına ilişkin bir ölçeğin geliştirildiği ve Planlı Eylem Teorisi çerçevesinde gönüllülüğe ilişkin davranışsal tutum, öznel norm ve öznel eylem kontrollerinin incelendiği bu araştırmada bağımsız iki grup bulunmaktadır (Şekil 3.1). Araştırmada iki grupta toplam 165 katılımcı yer almıştır.

Grup 1, son bir yıl içinde gönüllü etkinliklerde yer almış olan katılımcılardan oluşmaktadır. Bu gruptaki katılımcılar 60+ Tazelenme Üniversitesi Antalya Kampüsü eğitimleri kapsamında gönüllü etkinliklere katılmış olan Tazelenme Üniversitesi yüksek lisans sınıfı öğrencileridir. Bu sınıf 110 öğrenciden oluşmaktadır. Sınıfın tamamı araştırmaya katılmaya davet edilmekle birlikte, 83 kişi araştırmaya katılmayı kabul etmiştir.

Grup 1 için Araştırmaya Dahil Etme Kriterleri:

- 60 yaş ve üzerinde olmak,
- Son bir yıl içinde gönüllü etkinliklere katılmış olmak.

Grup 1 için Araştırmadan Dışlama Kriterleri:

- Ücretli bir işte çalışıyor olmak.

Grup 2, son bir yıl içinde gönüllü etkinliklerde yer almamış olan 60+ Tazelenme Üniversitesi Antalya Kampüsü 1, 2, 3 ve 4. sınıflarındaki öğrencilerden oluşmaktadır. Bu grupta araştırmaya katılmayı kabul eden ve dahil etme / dışlama kriterlerine uygun olan 82 katılımcı yer almıştır.

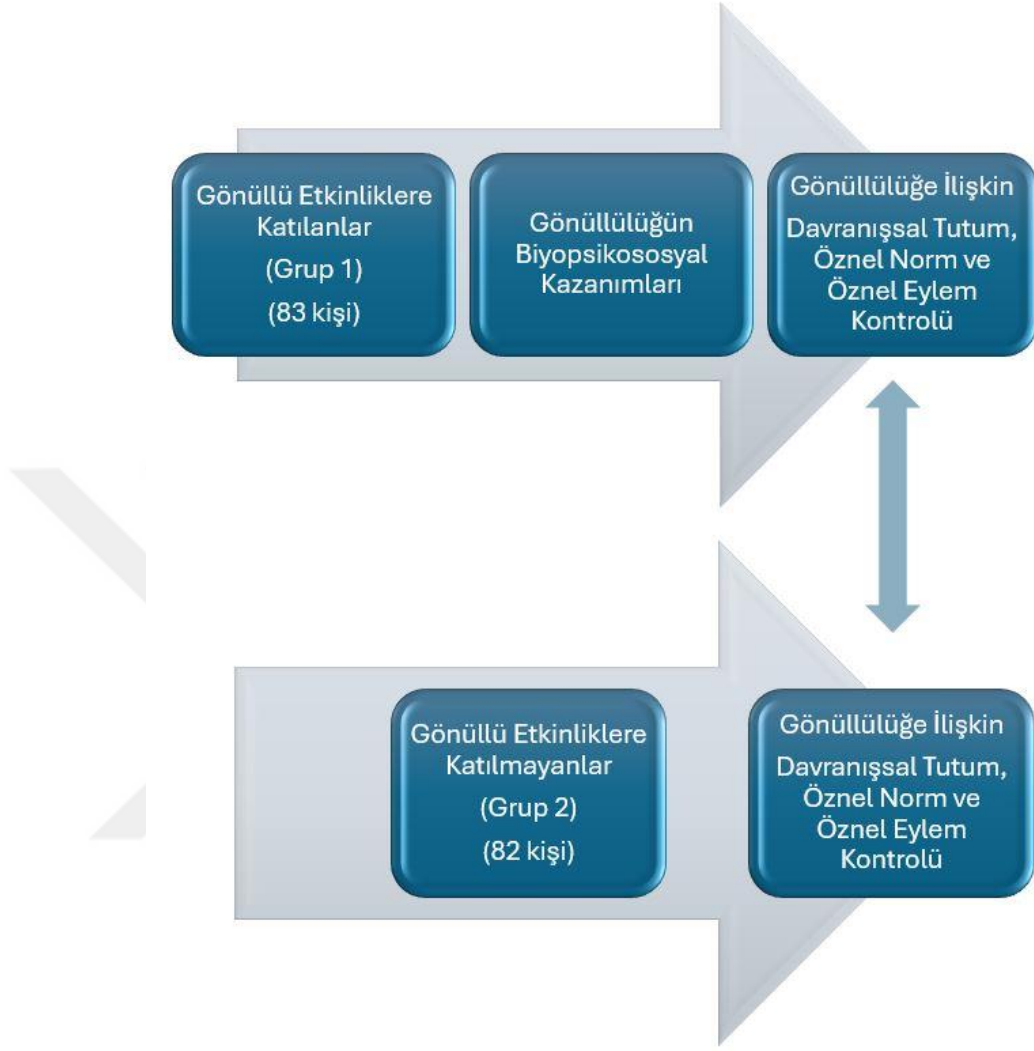
Grup 2 için Araştırmaya Dahil Etme Kriterleri:

- 60 yaş ve üzerinde olmak.

Grup 2 için Araştırmadan Dışlama Kriterleri:

- Son bir yıl içinde gönüllü etkinliklere katılmış olmak,
- Ücretli bir işte çalışıyor olmak.

Yaşlı gönüllülüğünü, diğer yaş gruplarındaki bireylerin gönüllülüğünden ayıran özelliklerden biri çalışma hayatının sona ermiş olmasıdır. Gençlik ya da yetişkinlik dönemlerinde bireylerin gönüllülük faaliyetlerinin, devam etmekte olan iş hayatı, yeni iş arayışları veya iş başvuruları sürecine çeşitli katkıları olabilmektedir. Günümüzde pek çok şirket, çalışanlarını gönüllülüğe ya da kendi organize ettiği sosyal sorumluluk projelerine yönlendirmekte, işe alımlarda personel adaylarının gönüllülük ve sosyal sorumluluk çalışmalarını dikkate alabilmektedir. Bu bağlamda gönüllülük, iş yaşamı devam etmekte olan bireyler için ek bir fayda ya da çıkar sağlayabilmektedir ve kişilerin gönüllü olmaları itibarıyla beklentiye girme potansiyeli bulunmaktadır. Ancak yaşlılık döneminde çalışma hayatı bütünüyle sona ermiştir ve yaşlı bireylerin gönüllü olmalarında işle ilgili herhangi bir ek fayda beklentisi ya da kaygısı bulunmamaktadır. Diğer yandan çalışma yaşamında olmayan bireyler, çalışan bireylere göre gönüllülük gibi etkinliklere ayırabilecek daha fazla boş zamana sahiptir. Bu durum bireylerin gönüllülüğü algılayışını ya da gönüllülüğe bakış açısını etkileyebildiğinden, bu araştırmada ücretli bir işte çalışıyor olma durumu dışlama kriterleri arasındadır.

Şekil 3.1. Araştırma Tasarımı

3.4. Araştırmanın Soruları ve Hipotezleri

Araştırmada son bir yıl içinde gönüllü etkinliklere katılmış olan Grup 1'in biyopsikososyal kazanımları değerlendirilmiştir (Şekil 3.1). Biyopsikososyal kazanımların değerlendirilmesine yönelik araştırma soruları aşağıda yer almaktadır. Çalışmada biyopsikososyal kazanımlara ilişkin ölçek geliştirilmesi amaçlanmıştır ancak araştırmanın tasarlanması sırasında bu ölçekte ortaya çıkacak faktörler bilinmemektedir. Bu nedenle biyopsikososyal kazanıma ilişkin değerlendirmeler için hipotezler değil, araştırma soruları oluşturulmuştur.

Araştırma Soruları;

- Gönüllü etkinliklere katılmak, yaşlı bireylerde bedensel kazanımlar sağlar mı?
- Gönüllü etkinliklere katılmak, yaşlı bireylerde psikolojik kazanımlar sağlar mı?
- Gönüllü etkinliklere katılmak, yaşlı bireylerde sosyal kazanımlar sağlar mı?
- Gönüllü etkinliklere katılımın sağladığı kazanımlar sosyodemografik özellikler ile sağlık özelliklerine göre farklılık gösterir mi?

Araştırma kapsamında, Planlı Eylem Teorisi çerçevesinde Grup 1 ve Grup 2'deki katılımcıların davranışsal tutum, öznel norm ve öznel eylem kontrollerinin karşılaştırmalı olarak incelenmesi, gönüllü etkinliklere katılım niyetlerinin tahmin edilmesi planlanmıştır (Şekil 3.1). Gönüllü etkinliklere katılım niyetinin değerlendirilmesine yönelik hipotezler aşağıda yer almaktadır.

Araştırma Hipotezleri;

H₁: Gönüllülüğe ilişkin davranışsal tutumun, yaşlı bireylerin gönüllü etkinliklere katılım niyeti üzerinde anlamlı etkisi vardır.

H₂: Gönüllülüğe ilişkin öznel normun, yaşlı bireylerin gönüllü etkinliklere katılım niyeti üzerinde anlamlı etkisi vardır.

H₃: Gönüllülüğe ilişkin öznel eylem kontrolünün, yaşlı bireylerin gönüllü etkinliklere katılım niyeti üzerinde anlamlı etkisi vardır.

H₄: Son bir yıl içinde gönüllü etkinliklere katılmış olanlar ile katılmamış olanların, gönüllülüğe ilişkin davranışsal tutumları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark vardır.

H₅: Son bir yıl içinde gönüllü etkinliklere katılmış olanlar ile katılmamış olanların, gönüllülüğe ilişkin öznel normları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark vardır.

H₆: Son bir yıl içinde gönüllü etkinliklere katılmış olanlar ile katılmamış olanların, gönüllülüğe ilişkin öznel eylem kontrolleri arasında istatistiksel olarak anlamlı fark vardır.

3.5. Araştırmanın Değişkenleri

Araştırmada gönüllülüğün biyopsikososyal kazanımlarının incelenmesi yönünden bağımsız değişkenler yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, gelir durumu, medeni durum, yaşama ortamı, çocuk sahibi olma durumu, bakmakla yükümlü olunan kişilerin olması durumu, kronik hastalık durumu, kronik hastalık sayısı ve sürekli ilaç kullanımı iken bağımlı değişkenler biyopsikososyal kazanımlara ilişkin geliştirilen ölçekteki faktörlerdir. Planlı Eylem Teorisi çerçevesinde gönüllü etkinliklere katılım niyetinin araştırılması yönünden bağımsız değişkenler davranışsal tutum, öznel norm ve öznel eylem kontrolü iken, bağımlı ve gizli değişken yaşlı bireylerin gönüllü etkinliklere katılım niyetidir.

3.6. Veri Toplama Araçları

Katılımcıların gönüllü onam formunun (Ek 1) alınmasını takiben, (i) sosyodemografik özellikleri ve sağlık özelliklerini içeren bilgi formu (Ek 2), (ii) gönüllü etkinliklerin biyopsikososyal kazanımlarına ilişkin aday ölçek (Ek 3) ve (iii) gönüllü etkinliklere ilişkin davranışsal tutum, öznel norm ve öznel eylem kontrolünü değerlendirmek üzere hazırlanan form (Ek 4) ile veri toplanmıştır.

3.6.1. Sosyodemografik Özellikler ve Sağlık Özellikleri Bilgi Formu

Sosyodemografik özellikler ve sağlık özellikleri bilgi formu katılımcıların yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, gelir durumu, medeni durum, yaşama ortamı, çocuk sahibi olma durumu, bakmakla yükümlü olunan kişilerin olması durumu, kronik hastalık durumu, kronik hastalık sayısı ve sürekli ilaç kullanımı hakkında soruları içermektedir.

Araştırma problemine dahil olmayan ancak sonuçları etkileyebilecek potansiyel değişkenlerin belirlenmesi ve bu tür değişkenlerin mümkünse araştırmaya dahil etme ya da dışlama kriterlerinde düzenlemelerle kontrol altına alınması gerekmektedir. Bu tür değişkenler dış etki değişkenleri, bozucu değişkenler ya da karıştırıcı değişkenler olarak ifade edilmektedir. Bu değişkenler kontrol edilemediği takdirde, bir bağımsız değişken olarak alınıp, ölçülmelidir (Erkuş, 2021; Pallant, 2020). Bu araştırmada ücretli bir işte

alışıyor olmak potansiyel karıştırıcı değişken olarak değerlendirilmiştir ve her iki araştırma grubu için dışlama kriterlerine eklenmiştir. Gönüllü etkinliklere katılımı, buna bağlı biyopsikososyal kazanımları, gönüllü etkinliklere katılıma ilişkin davranışsal tutumu, öznel normu ve öznel eylem kontrolünü etkileyebileceği düşünölen (i) bakmakla yükümlü olunan kişilerin olması durumu, (ii) kronik hastalık durumu, (iii) kronik hastalık sayısı ve (iv) ilaç kullanımı ise araştırmanın örneklemini oluşturan 60 yaş ve üzeri bireylerde kontrol edilemeyecek değişkenlerdir. Bu nedenle, bu dört değişken birer bağımsız değişken olarak araştırmaya eklenmiştir; katılımcılar verdikleri yanıtlarla bu dört değişken yönünden değerlendirilmiştir.

3.6.2. Biyopsikososyal Kazanımlara İlişkin Aday Ölçek

Araştırmada, gönüllü etkinliklere katılımın yaşlı yetişkinlerde biyopsikososyal kazanımlarına ilişkin bir ölçek geliştirilmesi planlanmıştır. Bu doğrultuda, ölçek geliştirme aşamaları uygulanarak aday ölçek oluşturulmuştur. Aday ölçeğin hazırlanmasında aşağıdaki adımlar izlenmiştir.

Ölçülecek Yapının Tanımlanması

Ölçek geliştirme çalışmasında öncelikle ölölmek istenen yapının tanımlanması ve kapsamının belirlenmesi gerekmektedir (Tezbaşaran, 1997; DeVellis, 2017; Yurdabakan ve üm, 2017).

Gönüllölük bireylerin toplumsal sorumlulukla, kişisel çıkar gözetmeksizin kamu yararına yapılan çeşitli etkinliklerde aktif şekilde yer almasıdır. Bu bakımdan gönüllölüğün çıkış noktası toplum yararına yapılan hizmetlerdir. Diğer yandan, gönüllölüğün, gönüllü çalışan bireylere de katkıları olduğu gözlenmiştir. Literatürde gönüllölerin çeşitli ölçeklerle değerlendirildiği görölmektedir. Bununla birlikte, doğrudan gönüllölüğün etkilerini ölçmeyi amaçlayan bir ölçeğe rastlanmamıştır. Bu çalışmada spesifik olarak gönüllölüğün yaşlı bireylere sağladığı kazanımları biyopsikososyal model çerçevesinde, bedensel, psikolojik ve sosyal yönlerden geniş bir perspektifte ele alan bir ölçeğin geliştirilmesi planlanmıştır. Bu ölçeğin amacı yaşlı bireylerin gönüllü etkinliklere katılmaları sonucunda biyopsikososyal yönlerden kazanım elde edip etmedikleri, gönüllü etkinliklere katılarak ne ölçüde ve ne türde (faktörlere göre belirlenmek üzere) fayda elde ettiklerini ölçmektir.

Madde Havuzunun Oluşturulması

Gönüllölük, yaşlı gönüllölüğü ve gönüllölüğün yaşlı bireyler üzerindeki etkileri konularında kapsamlı literatür taraması yapılmıştır. Ayrıca araştırma grubu dışındaki üç yaşlı gönüllü ile gönüllölük deneyimleri ve bu deneyimle ilişkilendirdikleri kazanımlar konusunda görüşmeler gerçekteşirilmıştır.

Madde havuzundaki önerme sayısının fazla olmasının güvenilirlik düzeyini arttırdığı bildirilmekte, bu nedenle madde havuzunun kapsamının geniş tutulması önerilmektedir (Churchill ve Peter, 1984). Literatürden ve görüşmelerden edinilen bilgiler ışığında 125 maddelik bir madde havuzu oluşturulmuştur. Bu madde havuzu, Akdeniz Üniversitesi Gerontoloji Bölümü'nde 29/07/2024 tarihinde Gerontoloji alanından sekiz, Tıp alanından iki uzmanın katılımlarıyla gerçekteşirilen bir toplantıda değerlendirilmıştır. Toplantıda bazı maddelerin çıkarılması, bazı maddelerin düzenlenmesi ve yeni maddelerin eklenmesi sonucunda 86 maddeli bir madde havuzu elde edilmiştir. Ölçekleme için 5'li Likert tipinin kullanılması planlanmıştır.

Madde Havuzu için Uzman Görüşlerinin Alınması

Madde havuzundaki 86 madde, Ağustos – Aralık 2024 arasında alandan uzmanların görüşüne e-posta ile sunulmuş ve 20 uzman tarafından değerlendirilmıştır. Uzman görüşleri Modifiye Lawshe Tekniği'ne göre alınmıştır. Bunun için madde havuzundaki her bir önermenin karşısına “madde gerekli”, “madde yararlı ancak yetersiz” ve “madde gereksiz” seçenekleri yerleştirilmış, uzmanlardan her bir madde için bir değerlendirmede bulunmaları istenmiştir (Lawshe, 1975; Ayre ve Scally, 2014).

Kapsam Geçerlilik Çalışması

Kapsam geçerlilik çalışması Modifiye Lawshe Tekniği ile gerçekteşirilmıştır (Lawshe, 1975; Ayre ve Scally, 2014). Uzmanların görüşleri doğrultusunda her bir madde için “madde gerekli”, “madde yararlı ancak yetersiz” ve “madde gereksiz” seçenekleri sayısal olarak belirlenmiş ve 86 maddenin kapsam geçerlilik oranları aşağıdaki formülle (Yurdugöl, 2005; Yeşilyurt ve Çapraz, 2018) hesaplanmıştır;

$$KGO = \frac{N_g}{N/2} - 1$$

KGO: Kapsam Geçerlilik Oranı

Ng: Maddeye gerekli diyen uzman sayısı

N: Maddeye ilişkin görüş belirten toplam uzman sayısı

Kapsam geçerlilik oranlarına (KGO) göre, bir maddenin ihtiyaç duyulan veriyi sağlamada yeterli olup olmadığının belirlenmesi için esas alınacak olan kapsam geçerlilik ölçütü (KGÖ), değerlendirmeye katılan uzman sayısına göre değişmektedir. Tablo 3.1’de, $\alpha=0,05$ önemlilik düzeyinde, maddelerin KGO için minimum değeri olan ve uzman sayısına göre belirlenen KGÖ değerleri yer almaktadır (Ayre ve Scally, 2014).

Tablo 3.1. Kapsam geçerlilik oranları için uzman sayısına göre minimum değerler; Kapsam Geçerlilik Ölçütü ($\alpha=0,05$)

Uzman Sayısı	Minimum Değer	Uzman Sayısı	Minimum Değer
5	1,000	23	0,391
6	1,000	24	0,417
7	1,000	25	0,440
8	0,750	26	0,385
9	0,778	27	0,407
10	0,800	28	0,357
11	0,636	29	0,379
12	0,667	30	0,333
13	0,538	31	0,355
14	0,571	32	0,375
15	0,600	33	0,333
16	0,500	34	0,353
17	0,529	35	0,314
18	0,444	36	0,333
19	0,474	37	0,297
20	0,500	38	0,316
21	0,429	39	0,333
22	0,455	40	0,300

Araştırmada, 20 uzman madde havuzu hakkında görüş bildirdiği için KGÖ 0,500 olarak kabul edilmiştir. KGO değeri 0,500’in altında kalan 17 madde ve uzmanların madde

havuzunda büyük ölçüde benzerleri olduğu yönünde görüş bildirdikleri 7 madde olmak üzere toplam 24 madde havuzdan çıkarılmıştır. Bazı maddeler, uzman görüşleri doğrultusunda düzenlenmiştir.

Madde havuzunda kalan 62 maddenin KGO ortalamalarıyla kapsam geçerlilik indeksi (KGİ) 0,77 olarak hesaplanmıştır. Bu değer, madde havuzunun KGÖ değeri olan 0,500'den büyük olduğundan, havuzda kalan 62 maddenin kapsam geçerliliğinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu kabul edilmiştir (Yurdugül, 2005; Yeşilyurt ve Çapraz, 2018).

Tablo 3.2. Kapsam Geçerlilik Sonuçları

Uzman Görüşüne Gönderilen Madde Sayısı	86
Görüş Bildiren Uzman Sayısı	20
Kapsam Geçerlilik Ölçütü (KGÖ)	0,500
Kapsam Geçerlilik Oranı (KGO) 0,500'ın Altında Olup Elenen Madde Sayısı	17
Uzman Önerileri Doğrultusunda İncelenip, Elenen Madde Sayısı	7
Kapsam Geçerlilik Değerlendirmesi Sonrası Kalan Madde Sayısı	62

Kapsam geçerlilik çalışması sonucunda (Tablo 3.2), 5'li Likert tipi ölçeklemenin kullanıldığı, 62 maddelik aday ölçek ile veri toplanmıştır.

3.6.3. Gönüllülüğe İlişkin Davranışsal Tutum, Öznel Norm ve Öznel Eylem Kontrolü Soru Formu

Planlı Eylem Teorisi, bir eyleme yönelik niyetin tutum, öznel norm ve öznel eylem kontrolü bileşenleriyle belirlenebildiği bir modeli açıklar. Bu araştırmada yaşlıların gönüllü etkinliklere katılım niyetlerinin belirlenmesi ve gönüllülüğe ilişkin davranışsal tutum, öznel norm ile öznel eylem kontrolü yönünden iki bağımsız grup arasında farklılık olup olmadığının incelenmesi amaçlanmıştır. Planlı Eylem Teorisi çerçevesinde bir eyleme ilişkin niyet, davranışsal tutum, öznel norm ve öznel eylem kontrolünün ölçülmesi için standart bir ölçme aracı bulunmamaktadır. Kullanılacak ölçme aracı, hedeflenen niyetin temsil ettiği eyleme, çalışma grubuna ve zaman dilimine göre hazırlanabilmektedir (Ajzen, 2020). Bu araştırmada gönüllü etkinliklere katılım niyetini

incelemek üzere hazırlanan soru formu, Planlı Eylem Teorisi'nin özgün modeli doğrultusunda, alanında uzman bilim insanlarının desteği ile oluşturulmuştur.

Araştırmada kullanılan 42 maddelik form, Planlı Eylem Teorisi çerçevesinde bir eylem niyetinin bağlı olduğu davranışsal tutum, öznel norm ve öznel eylem kontrolü bileşenlerinden meydana gelen yedi blokta oluşturulmuştur (Tablo 3.3).

Tablo 3.3. Planlı Eylem Teorisi Çerçevesinde Gönüllü Etkinliklere Katılım Niyetini Araştırmak Üzere Oluşturulan 7 Blok

	Davranışsal Tutum	Öznel Norm	Öznel Eylem Kontrolü
1	Zamanı değerlendirme	Referans grup: arkadaşlar	Boş zaman mevcudiyeti
2	Sosyal giderlerde tasarruf	Referans grup: aile	Aile görüşünün önemliliği
3	Anlamlı amaca hizmet	Referans grup: yakın çevre	Yakın çevre görüşünün önemliliği
4	Topluma katkı	Referans grup: kurumlar	Başvuru kolaylığı
5	Kamusal paranın etkin kullanımı	Referans grup: yerel yönetim	Yerel yönetimin ikna edilmesi
6	Beşeri kaynak tasarrufu	Referans grup: işsizler	İstihdama katkı
7	Toplumsal sağlık	Referans grup: sağlıkçılar	Sağlıkçıların desteği

Her bir blok, davranışsal tutum, öznel norm ve öznel eylem kontrolü olmak üzere üç bileşene dahil maddeleri içermektedir. Dolayısıyla her bir bileşen için yedi değişken bulunmaktadır. Değişkenlerin her biri, bir ifade ve o ifadeye yönelik olasılıksal tahmin maddesinden hesaplanmıştır. Yanıtlama seçenekleri, 5'li derecelendirme ölçeği tipindedir.

Davranışsal Tutum Bileşeni

Davranışsal tutum, bireyin eylemi nasıl değerlendirdiğini, eyleme yaklaşımını ifade eder. Davranışsal tutum bileşeninin değerlendirileceği yedi değişken için, katılımcılara uygulanan soru formunda 14 madde bulunmaktadır. Her bir değişken için bir araçsallık bir de değerlilik maddesi bulunmaktadır. Araçsallık; belirli bir durumda, bir eylemin dışsal ve sosyal olmayan sonuçlarına ilişkin öznel varsayımlarıdır. Değerlilik ise söz konusu eylemin değerliliğidir. Davranışsal tutum değişkenleri araçsallığı değerlendiren yedi madde ile her bir ifadenin değerliliğine yönelik yedi maddeden hesaplanmıştır.

Davranışsal tutumu belirlemeye yönelik yedi maddenin her birine verilen puanlar, her bir ifadenin olasılıksal tahmin maddesine verilen puanlar ile çarpılmıştır (Tablo 3.4).

Tablo 3.4. Davranışsal Tutum Değişkenlerinin Hesaplanması

DT 1	DT 1a X DT 1b
DT 2	DT 2a X DT 2b
DT 3	DT 3a X DT 3b
DT 4	DT 4a X DT 4b
DT 5	DT 5a X DT 5b
DT 6	DT 6a X DT 6b
DT 7	DT 7a X DT 7b

Elde edilen yedi değişkenin (DT_1, DT_2, DT_3, DT_4, DT_5, DT_6 ve DT_7) puanları toplanarak davranışsal tutum değişkeni hesaplanmıştır.

Öznel Norm Bileşeni

Öznel norm, bireyin referans kişilerinin ilgili eylem hakkındaki değerlendirmeleri üzerine öngörüleridir. Öznel norm bileşeninin değerlendirileceği yedi değişken için, katılımcılara uygulanan soru formunda 14 madde bulunmaktadır. Her bir değişken için belirli bir durumda referans kişi ya da grubun söz konusu eylem konusunda normatif beklentileri hakkındaki öznel varsayımları (yedi madde) ve katılımcıların bu normatif beklentilere yönelik tahminlerini (yedi madde) belirleyen maddeler bulunmaktadır. Veri analizi aşamasında öznel norm bileşeni bu maddelerden elde edilen verilerle hesaplanmıştır.

Öznel normun belirlenmesi için 7 ifade ve 7 olasılıksal tahmin maddesi bulunmaktadır. Her bir ifade, olasılıksal tahmin maddesi ile çarpılmıştır (Tablo 3.5).

Tablo 3.5. Öznel Norm Değişkenlerinin Hesaplanması

ON 1	ON 1c X ON 1d
ON 2	ON 2c X ON 2d
ON 3	ON 3c X ON 3d
ON 4	ON 4c X ON 4d
ON 5	ON 5c X ON 5d
ON 6	ON 6c X ON 6d
ON 7	ON 7c X ON 7d

Öznel norm değişkeni, (ON_1, ON_2, ON_3, ON_4, ON_5, ON_6 ve ON_7) puanlarının toplanmasıyla hesaplanmıştır.

Öznel Eylem Kontrolü Bileşeni

Öznel eylem kontrolü, bireyin ilgili eylemi gerçekleştirebileceğine ilişkin inancı ve öngörüsüdür. Öznel eylem kontrolü bileşeninin değerlendirileceği yedi değişken için, katılımcılara uygulanan soru formunda 14 madde bulunmaktadır. Veri analizi aşamasında her bir değişken, bir eylem için mevcut kaynakların ve fırsatların öznel algısı (yedi madde) ile kontrol faktörü açısından kolaylığın veya zorluğun değerlendirilmesine (yedi madde) ilişkin toplanan verilerden hesaplanmıştır. Öznel eylem kontrolü soruları, veri toplama ve analizi aşamalarında “öznel kontrol” kısaltması olan OK olarak kodlanmıştır.

Öznel eylem kontrolünü belirlemeye yönelik OK_3e olumsuz ifade içeren bir madde olması nedeniyle hesaplamadan önce ters kodlanmıştır. Ardından diğer iki değişkende olduğu gibi öznel eylem kontrolüne ilişkin yedi madde ile olasılıksal tahmin maddelerinin puanları çarpılmıştır (Tablo 3.6).

Tablo 3.6. Öznel Eylem Kontrolü Değişkenlerinin Hesaplanması

OK 1	OK 1e X OK 1f
OK 2	OK 2e X OK 2f
OK 3	OK 3e X OK 3f
OK 4	OK 4e X OK 4f
OK 5	OK 5e X OK 5f
OK 6	OK 6e X OK 6f
OK 7	OK 7e X OK 7f

Son olarak, öznel eylem kontrolü değişkeni, elde edilen 7 puanın (OK_1, OK_2, OK_3, OK_4, OK_5, OK_6 ve OK_7) toplanmasıyla oluşturulmuştur.

Gönüllü etkinliklere katılıma yönelik davranışsal tutum, öznel norm ve öznel eylem kontrolünü belirlemek amacıyla veri toplanan soru formunda, her bir bileşen için 14 madde olmak üzere toplam 42 madde yer almıştır. Yanıtlama seçenekleri, eşit aralıklı 5’li derecelendirme ölçeği tipindedir. Yaşlı yetişkinlerin gönüllü etkinliklere katılım niyetini belirlemek amacıyla 42 maddelik soru formu, 30 kişilik bir gruba pilot çalışma olarak uygulanmıştır. Pilot çalışma sonucunda sorularla ilgili anlaşılmayan kavramlar tespit edilip, düzenlenmiştir. Soru formu, maddelerin sıralaması değiştirilerek veri toplamada kullanılmıştır.

3.7. Veri Toplama

Araştırmada katılımcılarla bir kez görüşülerek veri toplanmıştır. Veri toplama araştırmacı gözetiminde, 25 Mart 2025 ve 16 Nisan 2025 tarihleri arasında, Google Forms üzerinden dijital ortamda akıllı telefon ve bilgisayar aracılığı ile gerçekleştirilmiştir. Akıllı telefon kullanmayan bir katılımcı, fiziksel form doldurmuştur.

3.8. Veri Analizi

Verilerin analizinde IBM SPSS 25 paket program kullanılmıştır. Betimsel istatistik ile değişken türlerine uygun olarak, frekans, yüzde, ortalama, medyan, standart sapma, varyans, çarpıklık katsayısı ve basıklık katsayısı belirlenmiştir.

Araştırmada biyopsikososyal kazanımlara ilişkin ölçek geliştirmek üzere yapılan açımlayıcı faktör analizi sonucunda belirlenen faktörlerin ve Planlı Eylem Teorisi çerçevesinde gönüllü etkinliklere katılım niyetini belirlemek üzere oluşturulan soru formundaki değişkenlerin analizleri için örneklemin normal dağılımı, çarpıklık ve basıklık katsayıları ile değerlendirilmiştir. Çarpıklık ve basıklık katsayıları -1 ile 1 arasında ise dağılımın normal olduğu, değilse verinin normal dağılmadığı kabul edilmiştir (Cevahir, 2020; Hatem ve ark., 2022; Uysal ve Kılıç, 2022).

Klasik Test Teorisi, 1900'lü yılların başından bu yana, ölçme araçlarının geliştirilmesinde, uygulanmasında, değerlendirilmesinde, güvenirlilik ve geçerliliğin belirlenmesinde kullanılan bir teoridir (Nartgün, 2001). Ölçmeye tabi tutulan kişilerin test performansının ardındaki örtük özelliğin açıklanmasını öngörür (Köse, 2015). Yeni ölçme aracı geliştirilirken, açımlayıcı faktör analizi ile doğrudan ölçülemeyen gizli yapı ve faktör(ler) ortaya çıkarılmalı, her bir faktörün iç tutarlılığı belirlenmelidir (Şencan, 2005). Çalışmada kullanılan ölçme araçlarının geliştirilmesi, analizi ve değerlendirilmesi Klasik Test Teorisi yaklaşımıyla gerçekleştirilmiştir.

3.8.1. Biyopsikososyal Kazanıma İlişkin Ölçek Geliştirmede Faktör Analizi

Ölçek geliştirme çalışmalarında, çok sayıda ölçek maddesi faktör analizi teknikleri kullanılarak daha az sayıda, tutarlı alt ölçekler oluşturacak şekilde düzenlenir. Faktör analizi hipotezleri test etmek ya da gruplar arası farkları incelemek için değil, değişkenler dizisinin karşılıklı korelasyonları arasında gruplar arayarak, büyük veri

setini daha küçük faktörler ya da bileşenler setleri haline getirmek için kullanılır. Korelasyon örüntüsündeki çeşitliliğin büyük kısmını açıklayan değişken kombinasyonları gruplar halinde yakalanır, matematiksel bir model kullanılarak faktörler tahmin edilir ve ortak varyanslar analiz edilir. Faktör analizinde iki temel yaklaşım bulunmaktadır; bunlar açımlayıcı faktör analizi ve doğrulayıcı faktör analizidir (Pallant, 2020).

Açımlayıcı faktör analizi, bir ölçme aracının ilk geliştirilme aşamasında yapı geçerliliğini değerlendirmek, madde setindeki boyutluluğu incelemek üzere uygulanan bir analizdir (Worthington ve Whittaker, 2006). Bu araştırmada ölçülen yapıyı keşfetmek, değişkenler grubu arasındaki karşılıklı ilişkiler hakkında daha fazla bilgi edinmek için açımlayıcı faktör analizi yöntemi kullanılmıştır. Faktör analizinde, yaygın kullanılan “temel bileşenler analizi” uygulanmıştır. Temel bileşenler analizi çok sayıdaki değişkeni, varyansı en iyi şekilde açıklayan daha az sayıdaki değişken grubuna indirgemeyi ve anlamlı kavramsal yapılara ulaşmayı amaçlayan bir tekniktir (Gürsaka, 2019; Yurdabakan ve Çüm, 2017; Kılıç, 2022).

Ölçme aracındaki yapıyı açıklamak ve maddelerin en uygun şekilde faktörleşmesini sağlamak üzere faktör analizinde döndürme yöntemlerinden yararlanılmaktadır. Döndürme, yüksek madde yüklerini en üst seviyeye çıkarıp, düşük madde yüklerini en aza indirerek, optimum faktör yapısının oluşmasını sağlamaktadır (Williams ve ark., 2010). İki temel döndürme tekniği eğik (oblique) ve dik (ortogonal) döndürmedir. Ölçme aracındaki her bir maddenin gideceği faktör, döndürme işlemi ile belirlendiğinden uygun döndürme yönteminin seçilmesi önemlidir. Bu bağlamda dikkat edilmesi gereken ayırt edici unsur, oluşacak faktörlerin birbiri ile ilişkili olup olmadığı öngörüsüdür. Faktörlerin kavramsal olarak birbirinden bağımsız olduğu durumlarda dik döndürme yöntemleri tercih edilmektedir. Faktörler arasında korelasyon olmadığını öne süren güçlü bir teorik temel olmadığı sürece, faktörlerin birbiriyle ilişkili olduğu durumlarda eğik döndürme yöntemleri dik döndürme yöntemlerine göre daha doğru sonuçlar vermektedir. Genel olarak sosyal bilim çalışmalarında ve özellikle insan davranışlarını açıklayan araştırmalarda, faktörler arasında korelasyon olması nedeniyle eğik döndürme teknikleri kullanılmaktadır (Williams ve ark., 2010; Huck, 2012; Beavers

ve ark., 2013). Bu araştırmanın kavramsal çerçevesi temelinde, açıklanmaya çalışılan yapıdaki faktörlerin birbiriyle ilişkili olduğu öngörüldüğünden eğik döndürme yöntemlerinden direct oblimin döndürme yöntemi kullanılmıştır.

Verilerin faktör analizine uygunluğunu belirlemek için maddeler arası korelasyon katsayıları (correlation matrix), faktör analizinde oluşan modele göre üretilmiş korelasyon katsayıları (reproduced matrix) ile bu iki korelasyon değerlerinin farkları (Residual correlation matrix) incelenmiş ve Kaiser-Meyer Olkin Testi (KMO) ve Barlett testi (Barlett's test of spherity) olmak üzere iki istatistiksel ölçüm uygulanmıştır (Büyüköztürk, 2002; Karaman, 2023). Maddeler arası korelasyon değerlerinin çok küçük ya da çok büyük olması, iki maddenin aynı şeyi ölçtüğüne işaret etmektedir. Korelasyon matrisindeki değerlerin çoğunluğunun 0,3'ün üzerinde değer alması gerekmektedir (Williams ve ark., 2010; Pallant, 2020). Maddeler arası korelasyon katsayıları ile faktör analizi modeline göre üretilmiş korelasyon katsayıları arasındaki farkların (residual correlation matrix) çoğunluğunun 0,05'ten küçük olması gerekmektedir (Huang, 2018). KMO değerleri 0 - 1 arasında değişir ve KMO değerlerine göre matrisin faktörleşebilirlik düzeyi; 0,00 - 0,49 arası "faktörleşemez"; 0,50 - 0,59 arası "çok kötü", 0,60 - 0,69 arası "kötü", 0,70 - 0,79 arası "orta düzey", 0,80 - 0,89 arası "iyi" ve 0,90 - 1,00 arası "mükemmel" şeklinde değerlendirilmektedir (Yurdabakan ve Çüm, 2017). Barlett testinin $p < 0,05$ anlamlı olması gerekmektedir (Pallant, 2020). Araştırmada verinin faktör analizine uygunluğu, bu üç teknikle belirlenmiştir.

Faktör analizinde Communalities tablosundaki ortak varyans değerleri, her bir maddenin oluşturulan faktör yapısına göre göreceli değerini göstermektedir. Bu değerler 0 ile 1 arasında değişmektedir. Ortak varyans değerinin büyük olması, ilgili maddenin ölçme aracı için yararlı olduğunu, modelin toplam varyansını arttıracığını göstermektedir. Değerin 0,30'un altında olması, maddenin analizden çıkarılması gerektiğine işaret eder (Büyüköztürk, 2002; Huck, 2012; Akyüz, 2018).

Faktör çıkarma adımı iki temel teknik kullanılmaktadır. İlki Kaiser Kriteri olarak isimlendirilen, öz değer (Eigen Value) kuralıdır. Öz değer, faktör yüklerinin kareleri toplanarak hesaplanır ve her bir faktör ile açıklanan toplam varyans olarak ifade edilir.

Kaiser Kriteri'ne göre, öz değeri birden büyük olan faktörlerin sayısı anlamlı kabul edilir; ilgili sayıda faktör tarafından açıklanan kümülatif varyans oranı dikkate alınır (Karaman, 2023). Kaiser Kriteri fazla sayıda faktörü koruması bakımından eleştirilmektedir. Diğer bir faktör çıkarma yöntemi, faktörlerin öz değerlerinin yamaç eğim grafiğiyle gösterildiği, Catell Yamaç Testi'dir. Grafikteki eğrinin yön değiştirip yatay hale geldiği nokta tespit edilir, o kırılma noktasının üstünde kalan faktörler varyansın açıklanmasına en fazla katkıyı sağlayan faktörler olarak kabul edilir (Pallant, 2020). Araştırmada, faktör analizinde her iki teknikten de yararlanılmıştır.

Faktör analizinde model matrisi (pattern matrix), maddelerin faktörlere dağılımını ve her bir maddenin dahil olduğu faktöre verdiği yükü göstermektedir. Model matrisinde her bir maddenin en az bir faktörde mutlak değeri 0,30 veya daha büyük değerde faktör yükü oluşturması beklenir. Bu değer altında yük oluşturan maddelerin analizden çıkarılması önerilmektedir (Hogarty ve ark., 2005). Analizde, birden çok faktöre yük oluşturan maddelerin faktör yük değerlerinin incelenmesi gerekmektedir; faktör yükleri arasında 0,1 ve üzerinde fark varsa, o maddenin yüksek yük oluşturduğu faktöre dahil olduğu kabul edilip, diğer yükü ihmal edilir. Ancak faktör yükleri arasında 0,1'den daha az fark olması halinde, o madde "binişik" madde kabul edilir ve analizden çıkarılır (Koyuncu ve Kılıç, 2018). Model matrisinde bir faktörde üçten daha az sayıda maddenin yer alması, o faktörün zayıf ve kararsız olduğunu göstermektedir; her bir faktörde en az üç maddenin olmasına önem verilmelidir (Yurdabakan ve Çüm, 2017).

Araştırmada, faktör analizi belirtilen kriterlere göre uygulanmıştır. Analiz sonucunda belirlenen faktörler, maddelerinin içeriklerine göre isimlendirilmiştir. Faktörlerin ayrı ayrı ve toplam puan ortalamaları, medyan, standart sapma, varyans, çarpıklık ve basıklık katsayıları belirlenmiştir.

Faktörlerin sosyodemografik değişkenler yönünden analizinde, öncelikle normal dağılıma uygun olup olmadıkları incelenmiştir. Normal dağılıma uyan bir faktörün analizlerinde Bağımsız Grup t Testi ve One Way ANOVA ile gruplar arası anlamlı farklılığın gözlemlendiği değişkenler için Tukey HSD Post Hoc Testi'nden yararlanılmıştır. Normal dağılım göstermeyen beş faktörün analizlerinde parametrik olmayan testler kullanılmıştır. Sosyodemografik özellikler ve sağlık özelliklerinden iki kategorili

değişkenler için Mann Whitney U testi, üç ve dört kategorili değişkenler için Kruskal-Wallis testi uygulanmıştır.

Gruplar arasında anlamlı fark tespit edildiğinde, Kruskal-Wallis testini takip eden Dunn Post-Hoc Testi uygulanmış ve Bonferroni düzeltmesi değerlendirilmiştir. Dunn Testi, Kruskal-Wallis testini izleyen prosedürdür ve çiftler halinde çoklu karşılaştırmalar yapmaktadır. Bu test, sıfır hipotezini yanlış bir şekilde reddetme olasılığı nedeniyle, α 'yı toplam test sayısına bölerek reddetme düzeyini değiştirebilen ve testin reddi için daha küçük bir p değeri gerektiren Bonferroni düzeltmesini içermektedir. Bonferroni düzeltmesi α 'yı sayısal olarak bozulmadan bırakıp, p değerini toplam çiftli test sayısı ile çarparak önemlilik seviyesinde düzeltme yapmaktadır (Dinno, 2015).

3.8.2. Planlı Eylem Teorisi Çerçevesinde Gönüllü Etkinliklere Katılım Niyetinin Belirlenmesi

Planlı Eylem Teorisi'ne göre bir eyleme ilişkin niyet; davranışsal tutum, öznel normlar ve öznel eylem kontrolü olmak üzere üç ana bileşenden etkilenmektedir. Araştırmada, bu teorik model çerçevesinde gizli değişken olan gönüllü etkinliklere katılım niyetinin belirlenmesi için bağımsız değişkenler olan davranışsal tutumu, öznel normu ve öznel eylem kontrolünü ölçme amacıyla oluşturulan form ile veri toplanmıştır. Gizli değişken olan niyetin tahmini için teorik modelin uygulanmasında önerilen bir analiz olan YEM kullanılması planlanmıştır (Ajzen, 2020).

YEM için Planlı Eylem Teorisi modeli doğrultusunda, gözlenen değişkenler ile gizil değişkenler arasında öngörülen ilişkiyi gösteren eşitlik şöyledir;

$$\text{Niyet} \cong \text{Davranışsal Tutum (DT)} + \text{Öznel Norm (ON)} + \text{Öznel Kontrol (OK)} + e$$

YEM çoklu analizleri kapsayan bir teknikler kümesidir ve doğru şekilde çalışabilmesi için bazı gereklilikler bulunmaktadır. Modelin test edilmesi, gözlenen ve gizil değişkenler arasındaki ilişkilerin analiz edilerek hipotezlerin sınanması için öncelikle verinin kontrol edilmesi gerekmektedir. YEM ile analizde, değişkenler arasında çoklu ortak doğrusallık bulunması, verinin bu yöntemle çalışmaya uygun olmadığını göstermektedir. Çoklu ortak doğrusallık, regresyon analizinin varsayımları arasında da

bulunmaktadır; bağımsız değişkenlerin aralarında oldukça yüksek korelasyon olması regresyon modelinin doğru çalışmasına engel olmaktadır. YEM, çoklu regresyon analizlerini içeren, öngörülen modelin regresyon katsayıları ve modeldeki bağımsız değişkenlerin varyans ve kovaryanslarıyla işleyen bir tekniktir. Dolayısıyla çoklu ortak doğrusallık durumu regresyonu olduğu gibi YEM'i de etkileyen bir problemdir (Kinaş ve Yılmaz, 2023; Pallant, 2020; Ullman, 2013).

Araştırmada bağımsız değişkenler olan davranışsal tutum, öznel norm ve öznel eylem kontrolünün gizil değişken olan niyet üzerindeki etkilerini belirlemek ve değişkenler arasındaki ilişkileri analiz etmek amaçlanmıştır. Ancak, Jamovi programı, YEM modülünde yapılan ön değerlendirmede, bu üç bağımsız değişken arasında çoklu ortak doğrusallık olduğu belirlenmiştir. Planlı Eylem Teorisi davranışsal tutum, öznel norm ve öznel eylem kontrolü bileşenlerinin kavramsal olarak bağımsız öngörücüler olduklarını varsaymaktadır. Ancak deneysel olarak bu bileşenler arasında düşük ya da orta düzeyde korelasyonlar görülmesi mümkün ve kabul edilebilirdir (Ajzen, 2020). Araştırmada davranışsal tutum, öznel norm ve öznel eylem kontrolü değişkenleri arasında yüksek korelasyon tespit edilmiştir (değerler, “Bulgular” bölümünde Tablo 4.19’da sunulmaktadır). Bu nedenle YEM analizi yapılamamıştır.

3.8.3. Planlı Eylem Teorisi Çerçevesinde Davranışsal Tutum, Öznel Norm ve Öznel Eylem Kontrolünün Değerlendirilmesi

Araştırmada eylem niyetinin öngörücüleri olan davranışsal tutum, öznel norm ve öznel eylem kontrolünü değerlendirmek üzere öncelikle her bir bileşen için toplanan verideki maddeler ve olasılıksal tahmin maddelerinden analiz için gerekli değişkenler hesaplanmıştır. Davranışsal tutum, öznel norm ve öznel eylem kontrolü bileşenlerinin Cronbach Alfa güvenilirlik katsayıları incelenmiş ve ardından minimum, maksimum değerler, ortalama, medyan, standart sapma, varyans ile çarpıklık ve basıklık katsayıları belirlenmiştir.

Davranışsal tutum, öznel norm ve öznel eylem kontrolü bileşenleri için iki bağımsız grup halindeki toplam 165 katılımcıdan veri toplanmıştır. Grup 1 son bir yıl içinde gönüllü etkinliklere katılan, Grup 2 ise son bir yıl içinde gönüllü etkinliklere katılmayan yaşlı bireylerden oluşmaktadır. Verilerin normal dağılım gösterdiği davranışsal tutum,

öznel norm ve öznel eylem kontrolü bileşenleri yönünden Grup 1 ile Grup 2 arasında istatistiksel olarak anlamlı farkların olup olmadığı Bağımsız Grup t Testi ile analiz edilmiştir. Bileşenlerin sosyodemografik özellikler ve sağlık özellikleri yönünden analizlerinde Bağımsız Grup t Testi ve One Way ANOVA testlerinden yararlanılmıştır.

3.9. Geçerlilik

Bir ölçme aracının geçerliliği, istenen özelliği ölçme derecesidir ve kullanımına ilişkin ampirik kanıtlarla sağlanır. Kapsam geçerliliği, kriter geçerliliği ve yapı geçerliliği, temel geçerlilik türleridir (Pallant, 2020).

Araştırmada biyopsikososyal kazanımlara ilişkin ölçek geliştirmek üzere veri toplamada kullanılan aday ölçeğin hazırlığı aşamasında kapsam geçerlilik; veri analizi sırasında ise yapı geçerliliği yöntemlerinden açımlayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Yapı geçerliliği, ölçme aracındaki maddelerin, ölçülmesi hedeflenen özellikle yüksek seviyede ilişkili olması şeklinde ifade edilmektedir (Yaşar, 2014).

Yapısal geçerlilik ve güvenilirlik birbiriyle ilişkilidir. Ölçme araçlarında güvenilirliği belirlemek üzere yapılan iç tutarlılık analizi, tek başına geçerliliği belirlemede yeterli olmasa da yapısal geçerlilik hakkında bilgi verir (Şencan, 2005).

3.10. Güvenilirlik

Klasik Test Teorisi'nde güvenilirlik, ölçme aracının iyi bir tasarıma sahip olmasının ve standartlaştırılmış olmasının kanıtı olup, ölçme aracındaki tüm maddelerin, ölçülmek istenen özelliği güvenilir şekilde ölçebilmesi olarak ifade edilir. Klasik Test Teorisi kapsamında, ölçme aracının güvenilirliğinin belirlenmesinde Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı yaygın şekilde kullanılmaktadır. 0 ile 1 arasında değer alan Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı, testteki maddelere ait puanlar ile testin tamamından alınan puanların tutarlılığının bir ölçüsüdür. İç tutarlılık olarak isimlendirilen bu ölçüm, madde puanlarının ve ölçme aracı puanlarının varyanslarıyla hesaplanmaktadır (Nartgün, 2001; Şencan, 2005).

Cronbach Alfa katsayısı aşağıdaki eşitlikle belirlenmektedir (Nartgün, 2001);

$$\alpha = \frac{K}{K-1} \left(1 - \frac{\sum_{i=1}^K S_i^2}{S_N^2} \right)$$

K=Ölçme aracındaki madde sayısı

S_i^2 = Madde puanlarının varyansı

S_N^2 = Ölçme aracı puanlarının varyansı

Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısının yüksek olması, ölçme aracının bütününe ölçülmesi hedeflenen özelliği ölçtüğünü, yani iç tutarlılık ile güvenilirliğin sağlandığını ifade eder. Kavramsal yapıyla düşük düzeyde ilgili olan maddelerin tespit edilip, ölçme aracından çıkarılması iç tutarlılığı ve güvenilirliği artırır. Ölçme aracının bütünü gibi faktörlerinin de iç tutarlılık yönünden değerlendirilmesi gereklidir (Nartgün, 2001; Şencan, 2005).

Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısının 1 ile 0,81 arasında olması “ölçek yüksek güvenilirlikte”; 0,80 ile 0,61 arasında olması “ölçek orta güvenilirlikte”; 0,60 ile 0,41 arasında olması “ölçek düşük güvenilirlikte” ve 0,40 ile 0,00 arasında olması “ölçek güvenilir değildir” şeklinde yorumlanmaktadır (Kılıç, 2016).

Araştırmada, verilerin güvenilirliğini değerlendirmek üzere Cronbach Alfa katsayısı ile iç tutarlılık analizleri yapılmıştır. Biyopsikososyal kazanımların değerlendirilmesi için geliştirilen ölçeğin güvenilirliği iki yöntemle test edilmiştir. Toplanan verinin Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı belirlenmiş, her bir maddenin analizden çıkarılması halinde ölçme aracının Cronbach Alfa katsayısının alacağı değerler incelenmiştir. Açıklayıcı faktör analizi sonrası her bir faktörün güvenilirliği de Cronbach Alfa katsayıları ile değerlendirilmiştir. Planlı Eylem Teorisi çerçevesinde hazırlanan soru formunun ve bileşenlerin güvenilirlikleri Cronbach Alfa katsayıları ile belirlenmiştir.

Çalışmada biyopsikososyal kazanımların değerlendirilmesi aşamasında madde-toplam puan korelasyon katsayıları değerlendirilmiştir. Madde-toplam puan korelasyon değerleri, her bir maddenin toplam puanla ilişkisini ifade etmektedir. Düşük değerler, ilgili maddenin ölçme aracının bütününden farklı bir şeyi ölçtüğünü göstermektedir (Pallant, 2020). Ölçme aracının güvenilirliği için madde-toplam puan korelasyon

katsayıları çok küçük ya da negatif olan maddeler yönünden incelenmeli, 0,3'ün altında değer alan maddeler ölçme aracından çıkarılmalıdır (Hasançebi ve ark., 2020). Araştırmada madde-toplam puan korelasyon matrisi tüm değerler yönünden incelenmiştir.

3.11. Araştırmanın Etik Boyutu

Akdeniz Üniversitesi Tıbbi Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu'ndan 29.02.2024 tarihinde TBAEK-135 karar numarasıyla araştırma için onay, TBAEK-762 karar numarasıyla araştırma başlığının değişimi için onay alınmıştır (Ek 5). Araştırma Helsinki Deklarasyonu prensiplerine uygun olarak yürütülmüştür. Araştırmaya katılan gönüllülerden onam alınmıştır.

3.12. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma, 60+ Tazelenme Üniversitesi Antalya Kampüsü öğrencileriyle sınırlıdır. Araştırma kapsamında geliştirilen “Yaşlılarda Gönüllülüğün Biyopsikososyal Kazanımları Ölçeği” ile elde edilen bulgular ve Planlı Eylem Teorisi çerçevesinde gönüllü etkinliklere katılım niyetine ilişkin bulgular, amaçlı örnekleme yöntemi ile araştırmaya dahil edilmiş örnekleme sınırlıdır.

Bir diğer sınırlılık, örnekleme Grup 1’de yer alan bireylerin formal gönüllülük türünde çalışmalara katılmış olmaları dahil etme kriterleriyle belirlenebilirken, informal gönüllülüğün net bir şekilde belirlenebilir olmamasıdır. İhtiyacı olan birine yardım davranışlarını içeren informal gönüllülüğün sınırlarının belirlenmesi, ayrıştırılması ve ölçülmesi oldukça zordur. Üstelik toplumda maddi ya da manevi yardımın gizli yapılması gerektiği görüşü yaygındır. Bu nedenlerle çalışmada informal gönüllülük dahil etme ve dışlama kriterleri yönünden ele alınmamış ve ölçülmemiştir.

Son olarak, biyopsikososyal kazanımlar yalnızca Grup 1’deki katılımcılarla incelenmiştir ve bu değerlendirme için bir kontrol grubu bulunmamaktadır. Ancak bu durum taraf tutmadan (bias) kaynaklanmamaktadır. Çalışmanın tasarımı gereği, biyopsikososyal kazanımlara ilişkin maddeler gönüllü olmayan bireylere yöneltilebilecek içerikte olmayıp, yalnızca gönüllü etkinliklere katılmış olan kişilerin yanıtlayabileceği özelliktedir.

4. BULGULAR

4.1. Araştırma Örneklemine Sosyodemografik Özellikleri ve Sağlık Özellikleri

Araştırmada bağımsız iki grup bulunmaktadır. Grup 1 son bir yıl içinde gönüllü etkinliklere katılmış olan, Grup 2 ise son bir yıl içinde gönüllü etkinliklere katılmamış olan yaşlı bireylerden oluşmaktadır. Grup 1’de 83, Grup 2’de ise 82 katılımcı olmak üzere araştırmaya toplam 165 kişi dahil olmuştur.

Her iki gruptaki katılımcılara yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, gelir durumu, medeni durum, yaşama ortamı, çocuk sahibi olma durumu, bakmakla yükümlü olunan kişilerin olması durumu, kronik hastalık durumu, kronik hastalık sayısı ve sürekli ilaç kullanımına ilişkin sorular yöneltilmiştir. Katılımcıların sosyodemografik özellikleri ve sağlık özelliklerine ilişkin bulgular Tablo 4.1’de sunulmaktadır.

Tablo 4.1. Araştırma Örneklemine Gruplara Göre Sosyodemografik Özellikleri ve Sağlık Özellikleri

Sosyodemografik Özellikler ile Sağlık Özellikleri ve Kategorileri		Grup 1 (n=83)		Grup 2 (n=82)		Toplam (n=165)	
		Sayı (n)	Yüzde (%)	Sayı (n)	Yüzde (%)	Sayı (n)	Yüzde (%)
Yaş	60-65 yaş	4	4,8	27	32,9	31	18,8
	66-70 yaş	26	31,3	30	36,6	56	33,9
	71-75 yaş	40	48,2	17	20,7	57	34,6
	76 yaş ve üzeri	13	15,7	8	9,8	21	12,7
Cinsiyet	Kadın	61	73,5	54	65,9	115	69,7
	Erkek	22	26,5	28	34,1	50	30,3
Eğitim Düzeyi	Ortaokul ve altı ¹	3	3,6	7	8,5	10	6,1
	Lise	31	37,3	31	37,8	62	37,6
	Üniversite	43	51,8	44	53,7	87	52,7
	YL / Doktora	6	7,2	-	-	6	3,6
Gelir Durumu	Gelirim giderimden az	12	14,5	17	20,7	29	17,6
	Gelirim giderime eşit	61	73,5	49	59,8	110	66,7
	Gelirim giderimden fazla	10	12,0	16	19,5	26	15,7

¹Eğitim düzeyi değişkeninde “İlkokul” ve “Ortaokul” düzeyi “Ortaokul ve altı” kategorisinde birleştirilmiştir.

Tablo 4.1. (Devamı) Araştırma Örnekleminin Gruplara Göre Sosyodemografik Özellikleri ve Sağlık Özellikleri

Sosyodemografik Özellikler ile Sağlık Özellikleri ve Kategorileri		Grup 1 (n=83)		Grup 2 (n=82)		Toplam (n=165)	
		Sayı (n)	Yüzde (%)	Sayı (n)	Yüzde (%)	Sayı (n)	Yüzde (%)
Medeni Durum	Evli	48	57,8	53	64,6	101	61,2
	Bekar	35	42,2	29	35,4	64	38,8
Yaşama Ortamı	Tek başına	28	33,7	25	30,5	53	32,1
	Eşiyle	40	48,2	38	46,3	78	47,3
	Eşi ve çocuklarıyla	7	8,4	12	14,6	19	11,5
	Diğer aile üyeleriyle²	8	9,6	7	8,5	15	9,1
Çocuk Sahibi Olma Durumu	Evet	67	80,7	65	79,3	132	80
	Hayır	16	19,3	17	20,7	33	20
Bakmakla Yükümlü Olunan Kişilerin Olması Durumu	Evet	9	10,8	12	14,6	21	12,7
	Hayır	74	89,2	70	85,4	144	87,3
Kronik Hastalık	Evet	58	69,9	57	69,5	115	69,7
	Hayır	25	30,1	25	30,5	50	30,3
Kronik Hastalıkların Sayısı	1 Kronik hastalık	26	45,6	25	43,1	51	44,3
	2 Kronik hastalık	22	38,6	16	27,6	38	33,1
	3 ve üzeri kronik hastalık	9	15,8	17	29,3	26	22,6
Sürekli İlaç Kullanımı	Evet	63	75,9	58	70,7	121	73,3
	Hayır	20	24,1	24	29,3	44	26,7

²Yaşama ortamı değişkeninde eş ve çocuk dışında “Diğer” seçeneğinde belirtilen aile üyeleri, “Diğer aile üyeleriyle” kategorisinde birleştirilmiştir.

Araştırmadaki tüm katılımcılar 60+ Tazelenme Üniversitesi öğrencileri olup, 60 yaş ve üzerindedir. Grup 1’deki bireylerin %48,2’sinin 71-75 yaş grubunda yer aldıkları, Grup 2’deki bireylerin %36,6’sının 66-70 yaş grubunda yer aldıkları görülmektedir. Grup 1’in

%73,5'i, Grup 2'nin ise %65,9'u kadınlardan oluşmaktadır. Eğitim düzeyleri yönünden her iki grupta en fazla üniversite kategorisinde katılımcı bulunmaktadır; Grup 1'in %51,8'i ve Grup 2'nin %53,7'si üniversite kategorisinde yer almaktadır. Grup 1'in %73,5'i ve Grup 2'nin %59,8'i olmak üzere, katılımcıların büyük bir bölümü gelir durumu hakkında gelirinin giderine eşit olduğunu bildirmiştir. Grup 1'deki katılımcıların %57,8'i ve Grup 2'deki katılımcıların %64,6'sı bekarlıdır. Tek başına ve eşiyile yaşayan katılımcıların oranı Grup 1'de sırasıyla %33,7 ve %48,2, Grup 2'de ise sırasıyla %30,5 ve %46,3'tür. Grup 1'deki katılımcıların %80,7'sinin ve Grup 2'deki katılımcıların %79,3'ünün çocukları vardır. Katılımcılara bakmakla yükümlü oldukları kişilerin bulunma durumu sorulmuştur, Grup 1'de %89,2 ve Grup 2'de %85,4 oranında katılımcı bu soruya hayır yanıtını vermiştir.

Grup 1'deki katılımcıların %69,9'unun kronik hastalığı bulunmaktadır, bu oran Grup 2'de %69,5'tir. Grup 1'de katılımcıların %45,6'sının 1 kronik hastalığı, %38,6'sının 2 kronik hastalığı bulunmaktadır. Grup 2'de ise 1 kronik hastalığa sahip bireylerin oranı %43,1 iken, 2 kronik hastalığa sahip bireylerin oranı %27,6'dır. Katılımcıların sürekli ilaç kullanma oranları Grup 1'de %75,9, Grup 2'de ise %70,7'dir (Tablo 4.1).

4.2. Biyopsikososyal Kazanımlara İlişkin Analiz Bulguları

Yaşlılarda gönüllülüğün biyopsikososyal kazanımlarına ilişkin ölçek geliştirmek üzere, aday ölçek ile toplanan verinin tanımlayıcı özellikleri ve güvenilirliği belirlenmiş ardından faktör analizi gerçekleştirilmiştir.

4.2.1. Maddelere Verilen Yanıtların Tanımlayıcı Özellikleri

Biyopsikososyal kazanımlara ilişkin aday ölçekteki 62 madde, gönüllülüğün bireyler üzerindeki etkilerini belirleyebilmek için hazırlanmıştır ve gönüllü etkinliklere katılmış bireylere uygulanabilecek içeriktedir. Bu nedenle 62 maddelik bu form ile yalnızca Grup 1'de bulunan 83 katılımcıdan veri toplanmıştır, Grup 2 son 1 yıl içinde gönüllü etkinliklere katılmayan bireylerden oluşmaktadır ve biyopsikososyal kazanımların değerlendirilmesine dahil değildir. Grup 1'deki katılımcıların 62 maddeye verdikleri yanıtların sayısı (n) ve yüzdeleri (%) Tablo 4.2'de sunulmuştur.

Tablo 4.2. Biyopsikososyal Kazanıma İlişkin Aday Ölçekteki Maddelerin Tanımlayıcı Özellikleri

Maddeler	Yanıt Seçenekleri	Sayı (n)	Yüzde (%)
1. Gönüllü etkinliklere katılmak fiziksel olarak daha sağlıklı hissetmemi sağlar.	Kesinlikle katılmıyorum	-	-
	Katılmıyorum	-	-
	Ne katılıyorum, ne katılmıyorum	2	2,4
	Katılıyorum	30	36,1
	Kesinlikle katılıyorum	51	61,4
2. Gönüllü etkinliklere katılmak stresimi azaltır.	Kesinlikle katılmıyorum	-	-
	Katılmıyorum	1	1,2
	Ne katılıyorum, ne katılmıyorum	3	3,6
	Katılıyorum	34	41,0
	Kesinlikle katılıyorum	45	54,2
3. Gönüllü etkinliklere katılmak mevcut hastalıklarımı, fiziksel rahatsızlıklarımı daha az hissetmemi sağlar.	Kesinlikle katılmıyorum	-	-
	Katılmıyorum	3	3,6
	Ne katılıyorum, ne katılmıyorum	1	1,2
	Katılıyorum	43	51,8
	Kesinlikle katılıyorum	36	43,4
4. Gönüllü etkinliklere katılmak beslenmeme daha fazla özen göstermemi sağlar.	Kesinlikle katılmıyorum	-	-
	Katılmıyorum	5	6,0
	Ne katılıyorum, ne katılmıyorum	13	15,7
	Katılıyorum	40	48,2
	Kesinlikle katılıyorum	25	30,1
5. Gönüllü etkinliklere katılmak fiziksel aktivitelerimi arttırmamı sağlar.	Kesinlikle katılmıyorum	-	-
	Katılmıyorum	1	1,2
	Ne katılıyorum, ne katılmıyorum	1	1,2
	Katılıyorum	40	48,2
	Kesinlikle katılıyorum	41	49,4
6. Gönüllü etkinliklere katılmak zararlı alışkanlıklardan (tütün, alkol tüketimi vb.) uzak durmamı sağlar.	Kesinlikle katılmıyorum	-	-
	Katılmıyorum	2	2,4
	Ne katılıyorum, ne katılmıyorum	12	14,5
	Katılıyorum	26	31,3
	Kesinlikle katılıyorum	43	51,8

Tablo 4.2. (Devamı) Biyopsikososyal Kazanım Formundaki Maddelerin Tanımlayıcı Özellikleri

7. Gönüllü etkinliklere katılmak sağlık takiplerime daha fazla özen göstermemi sağlar.	Kesinlikle katılmıyorum	-	-
	Katılmıyorum	3	3,6
	Ne katılıyorum, ne katılmıyorum	7	8,4
	Katılıyorum	44	53,0
	Kesinlikle katılıyorum	29	34,9
8. Gönüllü etkinliklere katılmak kişisel bakımıma daha fazla özen göstermemi sağlar.	Kesinlikle katılmıyorum	-	-
	Katılmıyorum	-	-
	Ne katılıyorum, ne katılmıyorum	2	2,4
	Katılıyorum	35	42,2
	Kesinlikle katılıyorum	46	55,4
9. Gönüllü etkinliklere katılmak yaşamıma hareketlilik getirir.	Kesinlikle katılmıyorum	-	-
	Katılmıyorum	2	2,4
	Ne katılıyorum, ne katılmıyorum	1	1,2
	Katılıyorum	26	31,3
	Kesinlikle katılıyorum	54	65,1
10. Gönüllü etkinliklere katılmak kendimi daha enerjik hissetmemi sağlar.	Kesinlikle katılmıyorum	-	-
	Katılmıyorum	2	2,4
	Ne katılıyorum, ne katılmıyorum	2	2,4
	Katılıyorum	31	37,3
	Kesinlikle katılıyorum	48	57,8
11. Gönüllü etkinliklere katılmak işe yaradığımı hissettirir.	Kesinlikle katılmıyorum	-	-
	Katılmıyorum	1	1,2
	Ne katılıyorum, ne katılmıyorum	1	1,2
	Katılıyorum	26	31,3
	Kesinlikle katılıyorum	55	66,3
12. Gönüllü etkinliklere katılmak kendimi daha yeterli hissetmemi sağlar.	Kesinlikle katılmıyorum	-	-
	Katılmıyorum	1	1,2
	Ne katılıyorum, ne katılmıyorum	2	2,4
	Katılıyorum	32	38,6
	Kesinlikle katılıyorum	48	57,8
13. Gönüllü etkinliklere katılmak zamanımı daha iyi planlamamı sağlar.	Kesinlikle katılmıyorum	-	-
	Katılmıyorum	-	-
	Ne katılıyorum, ne katılmıyorum	1	1,2
	Katılıyorum	37	44,6
	Kesinlikle katılıyorum	45	54,2

Tablo 4.2. (Devamı) Biyopsikososyal Kazanım Formundaki Maddelerin Tanımlayıcı Özellikleri

14. Gönüllü etkinliklere katılmak zamanımın kaliteli geçmesini sağlar.	Kesinlikle katılmıyorum	-	-
	Katılmıyorum	1	1,2
	Ne katılıyorum, ne katılmıyorum	2	2,4
	Katılıyorum	42	50,6
	Kesinlikle katılıyorum	38	45,8
15. Gönüllü etkinliklere katılmak kendimle gurur duymamı sağlar.	Kesinlikle katılmıyorum	1	1,2
	Katılmıyorum	1	1,2
	Ne katılıyorum, ne katılmıyorum	1	1,2
	Katılıyorum	36	43,4
	Kesinlikle katılıyorum	44	53,0
16. Gönüllü etkinliklere katılmak beni daha fazlasını yapabileceğim konusunda teşvik eder.	Kesinlikle katılmıyorum	-	-
	Katılmıyorum	1	1,2
	Ne katılıyorum, ne katılmıyorum	6	7,2
	Katılıyorum	35	42,2
	Kesinlikle katılıyorum	41	49,4
17. Gönüllü etkinliklere katılmak yeni koşullara uyum sağlama yeteneğimi geliştirir.	Kesinlikle katılmıyorum	-	-
	Katılmıyorum	2	2,4
	Ne katılıyorum, ne katılmıyorum	1	1,2
	Katılıyorum	49	59,0
	Kesinlikle katılıyorum	31	37,3
18. Gönüllü etkinliklere katılmak hafızamı güçlendirir.	Kesinlikle katılmıyorum	-	-
	Katılmıyorum	1	1,2
	Ne katılıyorum, ne katılmıyorum	6	7,2
	Katılıyorum	42	50,6
	Kesinlikle katılıyorum	34	41,0
19. Gönüllü etkinliklere katılmak kendime olan saygımı artırır.	Kesinlikle katılmıyorum	1	1,2
	Katılmıyorum	1	1,2
	Ne katılıyorum, ne katılmıyorum	1	1,2
	Katılıyorum	30	36,1
	Kesinlikle katılıyorum	50	60,2
20. Gönüllü etkinliklere katılmak empati yeteneğimi güçlendirir.	Kesinlikle katılmıyorum	1	1,2
	Katılmıyorum	1	1,2
	Ne katılıyorum, ne katılmıyorum	1	1,2
	Katılıyorum	39	47,0
	Kesinlikle katılıyorum	41	49,4

Tablo 4.2. (Devamı) Biyopsikososyal Kazanım Formundaki Maddelerin Tanımlayıcı Özellikleri

21. Gönüllü etkinliklere katılmak yenilikçi fikirler geliştirmemi sağlar.	Kesinlikle katılmıyorum	-	-
	Katılmıyorum	-	-
	Ne katılıyorum, ne katılmıyorum	2	2,4
	Katılıyorum	40	48,2
	Kesinlikle katılıyorum	41	49,4
22. Gönüllü etkinliklere katılmak kendimi daha iyi tanımamı sağlar.	Kesinlikle katılmıyorum	1	1,2
	Katılmıyorum	1	1,2
	Ne katılıyorum, ne katılmıyorum	6	7,2
	Katılıyorum	40	48,2
	Kesinlikle katılıyorum	35	42,2
23. Gönüllü etkinliklere katılmak kişisel gelişimime katkı sağlar.	Kesinlikle katılmıyorum	1	1,2
	Katılmıyorum	1	1,2
	Ne katılıyorum, ne katılmıyorum	4	4,8
	Katılıyorum	38	45,8
	Kesinlikle katılıyorum	39	47,0
24. Gönüllü etkinliklere katılmak iş birliği becerilerimi geliştirir.	Kesinlikle katılmıyorum	1	1,2
	Katılmıyorum	1	1,2
	Ne katılıyorum, ne katılmıyorum	2	2,4
	Katılıyorum	36	43,4
	Kesinlikle katılıyorum	43	51,8
25. Gönüllü etkinliklere katılmak çeşitli organizasyonlarda koordinasyon becerilerimi geliştirir.	Kesinlikle katılmıyorum	1	1,2
	Katılmıyorum	1	1,2
	Ne katılıyorum, ne katılmıyorum	2	2,4
	Katılıyorum	40	48,2
	Kesinlikle katılıyorum	39	47,0
26. Gönüllü etkinliklere katılmak yeni bilgiler öğrenmemi sağlar.	Kesinlikle katılmıyorum	-	-
	Katılmıyorum	-	-
	Ne katılıyorum, ne katılmıyorum	-	-
	Katılıyorum	34	41,0
	Kesinlikle katılıyorum	49	59,0
27. Gönüllü etkinliklere katılmak yeni beceriler geliştirmemi sağlar.	Kesinlikle katılmıyorum	-	-
	Katılmıyorum	3	3,6
	Ne katılıyorum, ne katılmıyorum	3	3,6
	Katılıyorum	37	44,6
	Kesinlikle katılıyorum	40	48,2

Tablo 4.2. (Devamı) Biyopsikososyal Kazanım Formundaki Maddelerin Tanımlayıcı Özellikleri

28. Gönüllü etkinliklere katılmak iletişim becerilerimi geliştirir.	Kesinlikle katılmıyorum	-	-
	Katılmıyorum	3	3,6
	Ne katılıyorum, ne katılmıyorum	-	-
	Katılıyorum	42	50,6
	Kesinlikle katılıyorum	38	45,8
29. Gönüllü etkinliklere katılmak yeni deneyimler kazanmamı sağlar.	Kesinlikle katılmıyorum	-	-
	Katılmıyorum	-	-
	Ne katılıyorum, ne katılmıyorum	-	-
	Katılıyorum	46	55,4
	Kesinlikle katılıyorum	37	44,6
30. Gönüllü etkinliklere katılmak çağa uyumumu artırır.	Kesinlikle katılmıyorum	1	1,2
	Katılmıyorum	1	1,2
	Ne katılıyorum, ne katılmıyorum	3	3,6
	Katılıyorum	38	45,8
	Kesinlikle katılıyorum	40	48,2
31. Gönüllü etkinliklere katılmak liderlik becerileri kazanmamı sağlar.	Kesinlikle katılmıyorum	-	-
	Katılmıyorum	4	4,8
	Ne katılıyorum, ne katılmıyorum	9	10,8
	Katılıyorum	37	44,6
	Kesinlikle katılıyorum	33	39,8
32. Gönüllü etkinliklere katılmak vizyonumu geliştirmemi sağlar.	Kesinlikle katılmıyorum	-	-
	Katılmıyorum	1	1,2
	Ne katılıyorum, ne katılmıyorum	8	9,6
	Katılıyorum	41	49,4
	Kesinlikle katılıyorum	33	39,8
33. Gönüllü etkinliklere katılmak daha güzel bir geleceğe dair umudumu artırır.	Kesinlikle katılmıyorum	-	-
	Katılmıyorum	2	2,4
	Ne katılıyorum, ne katılmıyorum	6	7,2
	Katılıyorum	41	49,4
	Kesinlikle katılıyorum	34	41,0
34. Gönüllü etkinliklere katılmak yalnızlık hissimi azaltır.	Kesinlikle katılmıyorum	1	1,2
	Katılmıyorum	3	3,6
	Ne katılıyorum, ne katılmıyorum	8	9,6
	Katılıyorum	30	36,1
	Kesinlikle katılıyorum	41	49,4

Tablo 4.2. (Devamı) Biyopsikososyal Kazanım Formundaki Maddelerin Tanımlayıcı Özellikleri

35. Gönüllü etkinliklere katılmak yaşama sevincimi artırır.	Kesinlikle katılmıyorum	1	1,2
	Katılmıyorum	-	-
	Ne katılıyorum, ne katılmıyorum	1	1,2
	Katılıyorum	36	43,4
	Kesinlikle katılıyorum	45	54,2
36. Gönüllü etkinliklere katılmak beni mutlu eder.	Kesinlikle katılmıyorum	-	-
	Katılmıyorum	-	-
	Ne katılıyorum, ne katılmıyorum	2	2,4
	Katılıyorum	38	45,8
	Kesinlikle katılıyorum	43	51,8
37. Gönüllü etkinliklere katılmak can sıkıntısından kurtulmamı sağlar.	Kesinlikle katılmıyorum	2	2,4
	Katılmıyorum	2	2,4
	Ne katılıyorum, ne katılmıyorum	8	9,6
	Katılıyorum	40	48,2
	Kesinlikle katılıyorum	31	37,3
38. Gönüllü etkinliklere katılmak hayatıma anlam katar.	Kesinlikle katılmıyorum	1	1,2
	Katılmıyorum	1	1,2
	Ne katılıyorum, ne katılmıyorum	1	1,2
	Katılıyorum	45	54,2
	Kesinlikle katılıyorum	35	42,2
39. Gönüllü etkinliklere katılmak kendime güvenimi artırır.	Kesinlikle katılmıyorum	1	1,2
	Katılmıyorum	3	3,6
	Ne katılıyorum, ne katılmıyorum	2	2,4
	Katılıyorum	40	48,2
	Kesinlikle katılıyorum	37	44,6
40. Gönüllü etkinliklere katılmak ileri yaşlılığımaya yönelik kaygılarımı azaltır.	Kesinlikle katılmıyorum	-	-
	Katılmıyorum	3	3,6
	Ne katılıyorum, ne katılmıyorum	7	8,4
	Katılıyorum	43	51,8
	Kesinlikle katılıyorum	30	36,1
41. Gönüllü etkinliklere katılmak beklenmedik olaylar karşısında daha sabırlı olmamı sağlar.	Kesinlikle katılmıyorum	-	-
	Katılmıyorum	3	3,6
	Ne katılıyorum, ne katılmıyorum	5	6,0
	Katılıyorum	45	54,2
	Kesinlikle katılıyorum	30	36,1

Tablo 4.2. (Devamı) Biyopsikososyal Kazanım Formundaki Maddelerin Tanımlayıcı Özellikleri

42. Gönüllü etkinliklere katılmak yaptığım iyiliklerin bana iyilik olarak döneceğine olan inancımı güçlendirir.	Kesinlikle katılmıyorum	1	1,2
	Katılmıyorum	5	6,0
	Ne katılıyorum, ne katılmıyorum	13	15,7
	Katılıyorum	39	47,0
	Kesinlikle katılıyorum	25	30,1
43. Gönüllü etkinliklere katılmak ruhsal sağlığıma iyi gelir.	Kesinlikle katılmıyorum	-	-
	Katılmıyorum	1	1,2
	Ne katılıyorum, ne katılmıyorum	2	2,4
	Katılıyorum	50	60,2
	Kesinlikle katılıyorum	30	36,1
44. Gönüllü etkinliklere katılmak huzurlu hissetmemi sağlar.	Kesinlikle katılmıyorum	-	-
	Katılmıyorum	1	1,2
	Ne katılıyorum, ne katılmıyorum	-	-
	Katılıyorum	49	59,0
	Kesinlikle katılıyorum	33	39,8
45. Gönüllü etkinliklere katılmak şükretmenin önemini anlamamı sağlar.	Kesinlikle katılmıyorum	1	1,2
	Katılmıyorum	7	8,4
	Ne katılıyorum, ne katılmıyorum	10	12,0
	Katılıyorum	38	45,8
	Kesinlikle katılıyorum	27	32,5
46. Gönüllü etkinliklere katılmak daha bağımsız hissetmemi sağlar.	Kesinlikle katılmıyorum	1	1,2
	Katılmıyorum	7	8,4
	Ne katılıyorum, ne katılmıyorum	6	7,2
	Katılıyorum	42	50,6
	Kesinlikle katılıyorum	27	32,5
47. Gönüllü etkinliklere katılmak ahlaki değerlerimizi korumaya katkıda bulunmamı sağlar.	Kesinlikle katılmıyorum	2	2,4
	Katılmıyorum	4	4,8
	Ne katılıyorum, ne katılmıyorum	9	10,8
	Katılıyorum	41	49,4
	Kesinlikle katılıyorum	27	32,5
48. Gönüllü etkinliklere katılmak dinimin gereğini yerine getirmemi sağlar.	Kesinlikle katılmıyorum	7	8,4
	Katılmıyorum	18	21,7
	Ne katılıyorum, ne katılmıyorum	18	21,7
	Katılıyorum	26	31,3
	Kesinlikle katılıyorum	14	16,9

Tablo 4.2. (Devamı) Biyopsikososyal Kazanım Formundaki Maddelerin Tanımlayıcı Özellikleri

49. Gönüllü etkinliklere katılmak hayır işlediğimi hissettirir.	Kesinlikle katılmıyorum	5	6,0
	Katılmıyorum	14	16,9
	Ne katılıyorum, ne katılmıyorum	10	12,0
	Katılıyorum	33	39,8
	Kesinlikle katılıyorum	21	25,3
50. Gönüllü etkinliklere katılmak beni rahatlatır.	Kesinlikle katılmıyorum	-	-
	Katılmıyorum	2	2,4
	Ne katılıyorum, ne katılmıyorum	3	3,6
	Katılıyorum	45	54,2
	Kesinlikle katılıyorum	33	39,8
51. Gönüllü etkinliklere katılmak topluma yönelik sorumluluğumu yerine getirdiğimi hissettirir.	Kesinlikle katılmıyorum	1	1,2
	Katılmıyorum	2	2,4
	Ne katılıyorum, ne katılmıyorum	4	4,8
	Katılıyorum	41	49,4
	Kesinlikle katılıyorum	35	42,2
52. Gönüllü etkinliklere katılmak ailemle bağlarımı güçlendirir.	Kesinlikle katılmıyorum	2	2,4
	Katılmıyorum	10	12,0
	Ne katılıyorum, ne katılmıyorum	13	15,7
	Katılıyorum	38	45,8
	Kesinlikle katılıyorum	20	24,1
53. Gönüllü etkinliklere katılmak sosyal çevremi genişletir.	Kesinlikle katılmıyorum	-	-
	Katılmıyorum	2	2,4
	Ne katılıyorum, ne katılmıyorum	5	6,0
	Katılıyorum	39	47,0
	Kesinlikle katılıyorum	37	44,6
54. Gönüllü etkinliklere katılmak toplumun bir parçası olduğumu hissettirir.	Kesinlikle katılmıyorum	1	1,2
	Katılmıyorum	2	2,4
	Ne katılıyorum, ne katılmıyorum	-	-
	Katılıyorum	44	53,0
	Kesinlikle katılıyorum	36	43,4
55. Gönüllü etkinliklere katılmak ailem tarafından takdir edilmemi sağlar.	Kesinlikle katılmıyorum	2	2,4
	Katılmıyorum	7	8,4
	Ne katılıyorum, ne katılmıyorum	10	12,0
	Katılıyorum	37	44,6
	Kesinlikle katılıyorum	27	32,5

Tablo 4.2. (Devamı) Biyopsikososyal Kazanım Formundaki Maddelerin Tanımlayıcı Özellikleri

56. Gönüllü etkinliklere katılmak sosyal çevremdeki saygınlığımı artırır.	Kesinlikle katılmıyorum	1	1,2
	Katılmıyorum	8	9,6
	Ne katılıyorum, ne katılmıyorum	11	13,3
	Katılıyorum	36	43,4
	Kesinlikle katılıyorum	27	32,5
57. Gönüllü etkinliklere katılmak toplumsal dayanışma ruhunun gelişmesine katkıda bulunmamı sağlar.	Kesinlikle katılmıyorum	1	1,2
	Katılmıyorum	2	2,4
	Ne katılıyorum, ne katılmıyorum	4	4,8
	Katılıyorum	44	53,0
	Kesinlikle katılıyorum	32	38,6
58. Gönüllü etkinliklere katılmak sosyal ortamlarda daha kolay kabul görmemi sağlar.	Kesinlikle katılmıyorum	1	1,2
	Katılmıyorum	8	9,6
	Ne katılıyorum, ne katılmıyorum	13	15,7
	Katılıyorum	38	45,8
	Kesinlikle katılıyorum	23	27,7
59. Gönüllü etkinliklere katılmak sahip olduğum deneyimleri genç kuşaklara aktarmamı sağlar.	Kesinlikle katılmıyorum	-	-
	Katılmıyorum	3	3,6
	Ne katılıyorum, ne katılmıyorum	4	4,8
	Katılıyorum	46	55,4
	Kesinlikle katılıyorum	30	36,1
60. Gönüllü etkinliklere katılmak toplumsal bağlarımı güçlendirir.	Kesinlikle katılmıyorum	1	1,2
	Katılmıyorum	2	2,4
	Ne katılıyorum, ne katılmıyorum	1	1,2
	Katılıyorum	45	54,2
	Kesinlikle katılıyorum	34	41,0
61. Gönüllü etkinliklere katılmak topluma bağlılığımı göstermemi sağlar.	Kesinlikle katılmıyorum	1	1,2
	Katılmıyorum	5	6,0
	Ne katılıyorum, ne katılmıyorum	3	3,6
	Katılıyorum	47	56,6
	Kesinlikle katılıyorum	27	32,5
62. Gönüllü etkinliklere katılmak farklı kültürel özellikleri tanımamı sağlar.	Kesinlikle katılmıyorum	-	-
	Katılmıyorum	1	1,2
	Ne katılıyorum, ne katılmıyorum	3	3,6
	Katılıyorum	45	54,2
	Kesinlikle katılıyorum	34	41,0

4.2.2. Maddelerin Güvenilirliğine Yönelik Bulgular

Biyopsikososyal kazanıma ilişkin aday ölçeğin güvenilirliği Cronbach Alfa katsayısı ile değerlendirilmiştir. Ölçme aracındaki 62 maddenin Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı 0,982 olarak belirlenmiştir. Ölçme aracının Cronbach Alfa katsayısı 1 ile 0,81 arasında olduğundan “ölçek yüksek güvenilirliktedir” şeklinde yorumlanmakta ve ölçme aracının güvenilir olduğunu göstermektedir.

Maddelerin her birinin havuzdan çıkarılması halinde ölçme aracının Cronbach Alfa katsayılarının alacağı değerler incelendiğinde, 49 madde için katsayının 0,982, 13 madde için katsayının 0,981 olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Herhangi bir maddenin çıkarılması halinde Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısında önemli bir artış gözlenmeyeceği tespit edilmiştir (Tablo 4.3).

Tablo 4.3. Maddelerin Düzeltilmiş Madde-Toplam Puan Korelasyonu ve Madde Çıkarıldığında Ölçme Aracının Cronbach Alfa Değerleri

Madde No	Düzeltilmiş Madde-Toplam Puan Korelasyonu	Madde Çıkarıldığında Ölçme Aracının Cronbach Alfa Değeri	Madde No	Düzeltilmiş Madde-Toplam Puan Korelasyonu	Madde Çıkarıldığında Ölçme Aracının Cronbach Alfa Değeri
1	0,502	0,982	32	0,800	0,981
2	0,490	0,982	33	0,656	0,982
3	0,507	0,982	34	0,716	0,982
4	0,485	0,982	35	0,715	0,982
5	0,673	0,982	36	0,706	0,982
6	0,492	0,982	37	0,732	0,982
7	0,686	0,982	38	0,821	0,981
8	0,600	0,982	39	0,848	0,981
9	0,670	0,982	40	0,805	0,981
10	0,744	0,982	41	0,670	0,982
11	0,548	0,982	42	0,693	0,982
12	0,639	0,982	43	0,758	0,982
13	0,549	0,982	44	0,753	0,982
14	0,704	0,982	45	0,585	0,982
15	0,798	0,981	46	0,751	0,981

Tablo 4.3. (Devamı) Maddelerin Düzeltilmiş Madde-Toplam Puan Korelasyonu ve Madde Çıkarıldığında Ölçme Aracının Cronbach Alfa Değerleri

Madde No	Düzeltilmiş Madde-Toplam Puan Korelasyonu	Madde Çıkarıldığında Ölçme Aracının Cronbach Alfa Değeri	Madde No	Düzeltilmiş Madde-Toplam Puan Korelasyonu	Madde Çıkarıldığında Ölçme Aracının Cronbach Alfa Değeri
16	0,730	0,982	47	0,741	0,982
17	0,794	0,981	48	0,445	0,982
18	0,738	0,982	49	0,618	0,982
19	0,749	0,982	50	0,794	0,981
20	0,575	0,982	51	0,648	0,982
21	0,550	0,982	52	0,683	0,982
22	0,855	0,981	53	0,755	0,982
23	0,794	0,981	54	0,731	0,982
24	0,783	0,981	55	0,684	0,982
25	0,731	0,982	56	0,737	0,982
26	0,552	0,982	57	0,726	0,982
27	0,751	0,982	58	0,752	0,982
28	0,759	0,982	59	0,731	0,982
29	0,608	0,982	60	0,777	0,981
30	0,745	0,982	61	0,744	0,982
31	0,797	0,981	62	0,739	0,982

Her bir maddenin toplam puanla korelasyonunun, ilgili madde hariç tutularak belirlendiği düzeltilmiş madde-toplam puan korelasyonlarında 0,30'dan küçük olan bir değer bulunmamaktadır. Bu bakımdan maddelerin ölçüm için güvenilir olduğu belirlenmiştir.

4.2.3. Açımlayıcı Faktör Analizinin Bulguları

Araştırmada açımlayıcı faktör analizi sekiz aşamada tamamlanmıştır.

Birinci Aşama

Açımlayıcı faktör analizinde Temel Bileşenler Analizi yöntemi kullanılmıştır. Analiz faktör sayısı belirtilmeden yürütülmüş, faktörler arasında ilişki olduğu varsayımı ile oblique yani eğik döndürme yöntemlerinden direct oblimin döndürme uygulanmıştır.

Ölçme aracının faktör analizine uygunluğunu değerlendirmek için öncelikle maddeler arası korelasyon katsayıları (correlation matrix), faktör analizinde oluşan modele göre üretilmiş korelasyon katsayıları (reproduced matrix) ile bu iki korelasyon değerlerinin farkları (residual correlation matrix) incelenmiştir. Faktör analizine uygunluk için maddeler arası korelasyon katsayılarının çoğunluğunun 0,3'ten büyük olması gerekmektedir. Çalışmada korelasyon matrisindeki katsayıların %9,4'ünün 0,3'ten küçük olduğu, %90,6'sının 0,3'ün üzerinde değer aldığı tespit edilmiştir. Korelasyon matrisinde 0,85'in üzerinde değer bulunmamaktadır. Maddeler arası korelasyon katsayıları ile faktör analizi modeline göre üretilmiş korelasyon katsayıları arasındaki farkların çoğunluğunun 0,05'ten küçük olması gerekmektedir. Çalışmada iki korelasyon değerlerinin farkları tablosunda katsayılar arası farkların %4,4'ünün 0,05'ten büyük olduğu, %95,6'sının 0,05'ten küçük değer aldığı belirlenmiştir.

Faktör analizine uygunluğun değerlendirilmesi için KMO Testi ve Barlett Testi (Barlett's test of sphericity) sonuçları incelenmiştir. KMO testi sonucu 0,804 olup, bu değer faktörleşebilirliğin değerlendirilmesi bakımından "iyi" kategorisindedir. Barlett testinin ise $p < 0,05$ anlamlı olması gerekmektedir. Çalışmada Barlett testi ($p < 0,001$) anlamlı bulunmuştur. Bu bulgular verinin faktör analizine uygunluğunu göstermektedir (Tablo 4.4).

Tablo 4.4. Kaiser-Meyer-Olkin Testi (KMO) ve Barlett Testi (Barlett's test of sphericity) Bulguları

Kaiser-Meyer-Olkin Testi (KMO)		0,804
Barlett Testi	Ki-kare	6193,482
	df	1891
	p	0,000

Maddelerin ortak faktör varyans değerleri, oransal olarak etken varyans (Communalities) tablosunda yer almakta ve 0 ile 1 arasında değer almaktadır. Bir maddenin aldığı değerin büyük olması, o maddenin varyansa katkısının büyük olduğunu göstermektedir. Çalışmada Communalities tablosunda 0,30'un altında değer olmadığı, en küçük değerin 0,588, en büyük değerin ise 0,879 olduğu tespit edilmiştir.

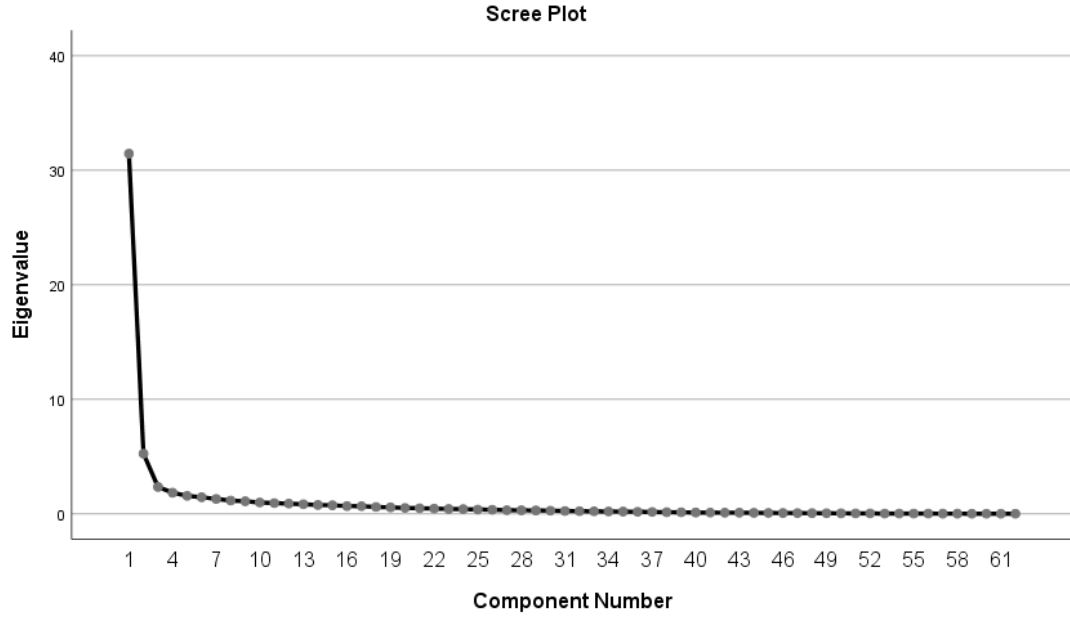
Verinin faktör analizine uygun olduğunun belirlenmesinin ardından faktör çıkarma adımına geçilmiştir. Faktör analizinde açıklanan toplam varyans tablosunda başlangıç öz

değeri (initial eigenvalues) 1'in üzerinde olan 9 faktörün ortaya çıktığı ve bu faktörlerin kümülatif varyans oranının %76,500 olduğu görülmüştür. Faktör çıkarma tekniği olan Kaiser Kriterine göre öz değeri 1'in üzerinde olan faktör sayısı esas alınmaktadır. Buna göre model 9 faktörü öngörmektedir. Ancak bu yöntemin fazla sayıda faktörü koruması bakımından eleştirildiği dikkate alınmıştır. Tablo 4.5'te öz değeri 1'in üzerinde olan 9 faktörün varyans oranları verilmiştir.

Tablo 4.5. Açımlayıcı Faktör Analizinde Öz Değerler ve Varyans Oranları

Faktör	Başlangıç Öz Değerleri			Yüklerin Karelerinin Toplam Çıkarımı		
	Toplam	Açıklanan Varyans (%)	Kümülatif Varyans (%)	Toplam	Açıklanan Varyans (%)	Kümülatif Varyans (%)
1	31,443	50,714	50,714	31,443	50,714	50,714
2	5,250	8,467	59,181	5,250	8,467	59,181
3	2,344	3,780	62,961	2,344	3,780	62,961
4	1,837	2,962	65,923	1,837	2,962	65,923
5	1,567	2,527	68,451	1,567	2,527	68,451
6	1,443	2,328	70,779	1,443	2,328	70,779
7	1,299	2,094	72,873	1,299	2,094	72,873
8	1,154	1,861	74,735	1,154	1,861	74,735
9	1,094	1,765	76,500	1,094	1,765	76,500

Faktör çıkarma için kullanılan bir diğer yöntem Catell yamaç testi olup, bu teste göre Scree Plot olarak isimlendirilen yamaç eğim grafiğinde eğrinin yatay duruma geldiği noktanın solunda kalan aralık sayısı faktör sayısı olarak alınmaktadır. Yamaç eğim grafiğinde eğrinin 4. noktadan sonra yön değiştirdiği ve yatay hale geldiği belirlenmiştir (Şekil 4.1).

Şekil 4.1. Faktör Analizinin Birinci Aşamasında Yamaç Eğim Grafiği (Scree Plot)

Maddelerin faktörlere dağılımını ve faktör yüklerini gösteren model matrisinde (Pattern Matrix) 9 faktörün her birine en az üç maddenin yük oluşturduğu, ancak birden çok faktöre çapraz yük oluşturan binişik maddelerin olduğu tespit edilmiştir (Tablo 4.6). Binişik maddelerin faktör yükleri incelenmiş, yükleri arası farkın 0,1 ve daha büyük olduğu, maddelerin büyük yük oluşturduğu faktöre dahil olduğu kabul edilmiştir. Yükleri arasındaki fark 0,1’den küçük olan 12 madde “binişik” madde kabul edilip, analizden çıkarılmıştır.

Tablo 4.6. Faktör Analizinin Birinci Aşamasında Model Matrisi

	Faktörler								
	1	2	3	4	5	6	7	8	9
BPS27	0,570								
BPS19	0,531								
BPS22	0,530			0,333					
BPS28	0,525								
BPS18	0,513								
BPS24	0,503					0,340			
BPS25	0,485								
BPS15	0,453								
BPS17	0,368								
BPS23	0,366								
BPS48		-0,777							
BPS45		-0,761							
BPS49		-0,757							
BPS42	0,328	-0,671							
BPS55		-0,512							-0,333

Tablo 4.6. (Devamı) Faktör Analizinin Birinci Aşamasında Model Matrisi

BPS58		-0,476		0,371					
BPS37*		-0,389				0,303			
BPS4			0,786						
BPS3			0,735						
BPS2			0,619			0,326			
BPS1			0,550		0,314		0,389		
BPS5			0,451						
BPS7			0,444			-0,334			
BPS51				0,843					
BPS57				0,797					
BPS54				0,703		0,310			
BPS60				0,664					
BPS61				0,610					
BPS47				0,587					
BPS50		-0,321		0,478					
BPS52*				0,425					-0,326
BPS33*				0,393	0,352				-0,330
BPS62				0,387					
BPS59				0,383					
BPS32*				0,363	0,348				-0,333
BPS29					0,719				
BPS13					0,662				
BPS21					0,604				
BPS26	0,368				0,561				
BPS36*					0,450	0,415			
BPS16*					0,414		0,393		
BPS44					0,355				
BPS14					0,301				
BPS20				0,331		0,528			
BPS35						0,474			
BPS38*	0,396					0,407			
BPS43*					0,377	0,392			
BPS11							0,824		
BPS10							0,671		
BPS12			0,363				0,605		
BPS9	0,319						0,449		
BPS34*							0,416		-0,364
BPS40							0,324		
BPS6								0,773	
BPS41								0,520	
BPS30								0,408	
BPS46*	-0,392								-0,470
BPS53									-0,466
BPS56		-0,317		0,314					-0,431
BPS31									-0,397
BPS39*						0,320			-0,369
BPS8*				0,325					0,361

* Birden fazla faktöre, aralarında 0,1'den daha az farkla yük oluşturan maddeler.

İkinci Aşama

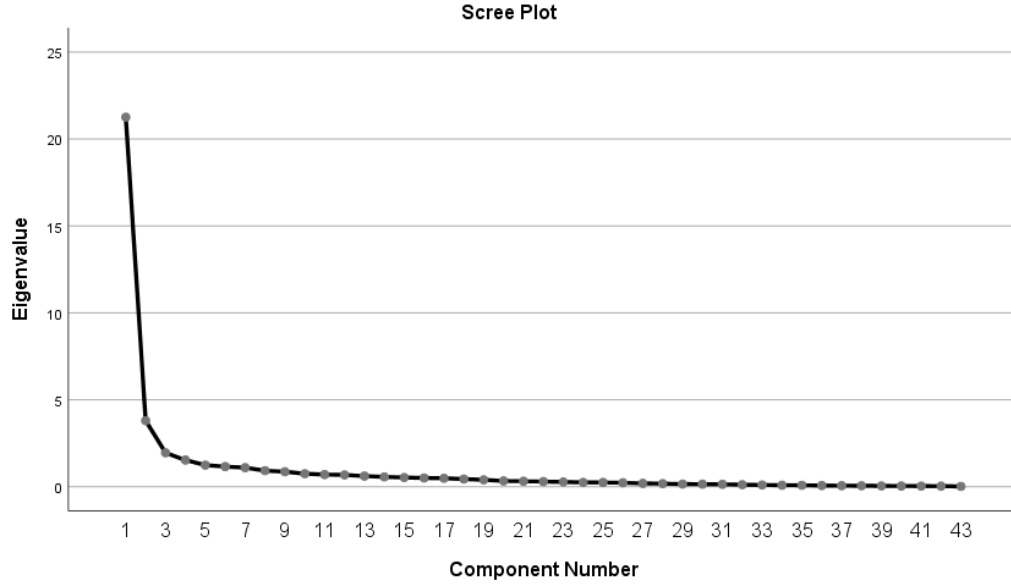
İlk aşamada birden fazla faktöre yük oluşturan 8, 16, 32, 33, 34, 36, 37, 38, 39, 43, 46 ve 52. maddeler analizden çıkarılarak, kalan 50 madde için Temel Bileşenler Analizi yöntemi ile faktör sayısı belirtilmeden ve direct oblmin döndürmeyle faktör analizi tekrarlanmıştır. Bu analizde, öz değeri 1'den büyük olan faktör sayısı 8'e düşmüş ve kümülatif varyans oranı %75,659 olarak belirlenmiştir. İkinci analizin model matrisinde ise birden fazla faktöre yük oluşturan altı madde tespit edilmiştir.

Üçüncü Aşama

Faktör analizinde ilk aşamada uygulanan teknikle, birden fazla faktöre yük oluşturan 1, 5, 14, 30, 56 ve 58. maddeler çıkarılarak 44 madde ile analiz tekrarlanmıştır. Bu aşamada öz değeri 1'den büyük 7 faktör ortaya çıkmış, kümülatif varyans oranı %74,343 olarak belirlenmiştir. Analiz sonucu bir binişik madde olduğu belirlenmiştir.

Dördüncü Aşama

Üçüncü aşamadaki model matrisinde binişik olduğu belirlenen 31. madde çıkarılarak analiz tekrarlanmıştır. 43 madde ile yürütülen analizde 7 faktörde öz değer 1'den büyük çıkmış ve kümülatif varyans oranı %74,498 olarak belirlenmiştir. Model matrisinde bir binişik madde bulunmuştur. Analizin bu aşamasında yamaç eğim grafiği değişikliğe uğramış, kırılma noktasının solunda 6 aralık meydana gelmiştir (Şekil 4.2).

Şekil 4.2. Faktör Analizinin Dördüncü Aşamasında Yamaç Eğim Grafiği (Scree Plot)

Beşinci Aşama

Bir önceki aşamada binişik olan 62. madde çıkarılarak analiz tekrarlanmıştır. Bu aşamada kümülatif varyans oranı %74,748 olan, öz değeri 1'den büyük 7 faktör ortaya çıkmıştır. Faktör analizinin beşinci aşamasında binişik madde görülmemiştir. Ancak model matrisinde bir faktöre yalnızca bir maddenin faktör yükü oluşturduğu belirlenmiştir.

Bu aşamada Kaiser kriterine göre 7 faktör ortaya çıkmakla birlikte, bu yöntemin fazla sayıda faktör çıkardığına ilişkin eleştiriler dikkate alınmıştır. Yamaç eğim grafiğinde 6 aralık oluşması, 6 faktör sayısını işaret etmektedir. Ayrıca her bir faktörde en az 3 madde olması gerekmesine karşın, bu aşamada bir faktörde bir madde yer almıştır. Bu nedenlerle analizin bu aşamasında binişik madde olmamasına ve tüm maddeler bir faktöre en az 0,30 değerinde yük oluşturmasına rağmen 6 faktör ile analize devam edilmesine karar verilmiştir.

Altıncı Aşama

Beşinci aşamada yamaç eğim grafiğinin kırılma noktasına dek 6 aralık oluşturarak 6 faktöre işaret etmesi ve modelde oluşan 7 faktörden birinde yalnızca bir maddenin yük oluşturması nedenleriyle, Temel Bileşenler Analizi yöntemiyle bu kez faktör sayısı 6

olarak belirtilerek analiz tekrarlanmıştır. Analizde kümülatif varyans oranı %72,146 olarak, öz değeri 1’den fazla olan faktör sayısı 7 olarak belirlenmiş ve üç binişik madde tespit edilmiştir.

Yedinci Aşama

7, 22 ve 55. maddeler binişik olmaları nedeniyle analizden çıkarılmış ve analiz 6 faktör belirterek tekrar edilmiştir. Bu aşamada, kümülatif varyans oranı %72,537 olmuştur. Öz değeri 1’i aşan faktör sayısının ise modelde öngörülen ve analizde belirtilen 6’ya düştüğü tespit edilmiştir. Model matrisinde ise yalnızca bir maddenin binişik olduğu belirlenmiştir. Analizin bu aşamasında yamaç eğim grafiğinde 7. noktadaki kırılma daha belirgin hale gelmiştir.

Sekizinci Aşama

Son binişik madde olan 6. madde çıkarılarak analiz son kez tekrarlanmıştır. Bu aşamada öz değeri 1’den büyük faktör sayısının 6 olduğu, Kaiser kriteri ile Catell testinin tutarlı hale geldiği görülmüştür. Yamaç eğim grafiğinde, önceki üç aşamada olduğu gibi eğrinin yatay ve düz konuma geçtiği kırılma noktası olan 7. noktadan önce 6 aralık oluşmuştur. Kümülatif varyans ise %73,398 olarak belirlenmiştir. Bu aşamada binişik madde tespit edilmemiştir ve her faktörde en az üç madde yer almıştır (Tablo 4.7).

Tablo 4.7. Açımlayıcı Faktör Analizi Sonucunda Ortaya Çıkan Model Matrisi

	Faktörler					
	1	2	3	4	5	6
BPS24	0,783					
BPS19	0,751					
BPS15	0,751					
BPS25	0,693					
BPS28	0,684					
BPS9	0,678					
BPS18	0,633					
BPS27	0,629					
BPS17	0,581					
BPS41	0,540					
BPS35	0,527					
BPS23	0,487					
BPS44	0,421					
BPS45		0,749				
BPS49		0,747				
BPS48		0,734				
BPS42		0,722				

Tablo 4.7. (Devamı) Açıklayıcı Faktör Analizi Sonucunda Ortaya Çıkan Model Matrisi

BPS54			-0,918			
BPS51			-0,878			
BPS57			-0,838			
BPS60			-0,817			
BPS61			-0,718			
BPS47			-0,653			
BPS59			-0,557			
BPS53			-0,557			
BPS20			-0,542			
BPS50			-0,494			
BPS40			-0,340			
BPS3				0,812		
BPS4				0,779		
BPS2				0,738		
BPS29					0,723	
BPS13					0,679	
BPS21					0,647	
BPS26					0,616	
BPS11						0,810
BPS12						0,610
BPS10						0,601

Açıklayıcı faktör analizinde faktör oluşumuna dair tüm bulguların tutarlı olması sonucunda analiz, 38 madde ve 6 faktör olarak tamamlanmıştır. Altı faktör, kendini oluşturan maddelerin içeriğine göre isimlendirilmiştir (Tablo 4.8).

Tablo 4.8. Faktörlerin İsimlendirilmesi

1. Faktör	Ruhsal ve Gelişimsel Durum
2. Faktör	Manevi Tatmin
3. Faktör	Toplumsal Bütünleşme
4. Faktör	Algılanan Fiziksel Sağlık
5. Faktör	Bilişsel Öğrenme
6. Faktör	Kendilik Algısı

Birinci faktörde gruplanan maddeler, gönüllü etkinliklere katılmanın ruhsal durum üzerindeki etkilerini ve bunun yanında iş birliği, iletişim, koordinasyon becerileri, uyum sağlama yeteneğinin gelişmesi, hafızanın güçlenmesi gibi bireysel gelişim üzerindeki etkileri belirlemeyi amaçlayan maddelerdir. Bu faktör “Ruhsal ve Gelişimsel Durum” olarak isimlendirilmiştir.

“Manevi Tatmin” olarak tanımlanan ikinci faktördeki maddeler, gönüllülüğün dinin gereği olmasını, hayır işi olmasını, şükretmenin önemini ve yapılan iyiliklerin bir gün geri döneceğini ifade eden manevi duruma ilişkin maddelerdir.

Analizde oluşan üçüncü faktörde, bireylerin toplumsal değerleri, toplumsal sorumlulukları, dayanışma, toplumsal bağlar ve aidiyete ilişkin maddeler gruplanmıştır. Toplumdaki farklı kuşaklara deneyim aktarımını da içeren bu faktör “Toplumsal Bütünleşme” ismini almıştır.

Gönüllü etkinliklerin bedensel etkilerini kapsayan maddeleri gruplayan dördüncü faktör “Algılanan Fiziksel Sağlık” olarak isimlendirilmiştir.

Beşinci faktör, gönüllü etkinliklere katılımı yeni bilgi ve deneyimler edinme, bilişsel gelişim sonucunda yenilikçi fikirler üretme ve zamanı daha iyi yönetmeye ilişkin maddeleri içermekte olduğundan “Bilişsel Öğrenme” şeklinde tanımlanmıştır.

Analizde oluşan altıncı ve son faktör, gönüllü etkinliklere katılım ile bireyin kendini algılayışı, kendiyle ilgili hisleri ve özdeğerine yönelik maddelerden oluşmaktadır. Bu faktör, “Kendilik Algısı” ismini almıştır.

Araştırmada gönüllülüğün birey üzerindeki etkileri Biyopsikososyal Model çerçevesinde ele alınmıştır. Analiz sonucunda, bedensel kazanımı belirleyen bir faktör, psikolojik kazanımı belirleyen dört faktör ve sosyal kazanımı belirleyen bir faktör ortaya çıkmıştır.

4.2.4. Ölçeğin ve Faktörlerin Güvenilirliğine İlişkin Bulgular

Biyopsikososyal kazanıma ilişkin veri, açıklayıcı faktör analizi sonrası 6 faktör ve 38 madde haline gelmiştir. 38 maddelik veri setinin Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı 0,968 olarak belirlenmiştir. Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı 0,90’dan büyük olması itibarıyla ölçme aracının güvenilirliğini göstermektedir (Tablo 4.9).

Maddelerin her birinin havuzdan çıkarılması halinde ölçme aracının Cronbach Alfa katsayılarının alacağı değerlerin 0,966 ile 0,969 arasında değiştiği görülmüştür. Herhangi bir maddenin çıkarılması halinde Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısında önemli bir artış gözlenmeyeceği tespit edilmiştir.

Her bir maddenin toplam puanla korelasyonunun, ilgili madde hariç tutularak belirlendiği düzeltilmiş madde-toplam puan korelasyonları incelenmiştir; en küçük değer 0,430, en büyük değer ise 0,805'tir. Tüm korelasyonlar 0,30'tan büyük değer almış ve “güvenilir” olarak değerlendirilmiştir (Tablo 4.9).

Tablo 4.9. Altı Faktör ve 38 Maddelik Ölçeğin Güvenilirliği

	Cronbach Alfa Katsayısı	Düzeltilmiş Madde-Toplam Puan Korelasyonları En Küçük Değer	Düzeltilmiş Madde-Toplam Puan Korelasyonları En Büyük Değer
38 Maddelik Ölçme Aracı	0,968	0,430	0,805
Ruhsal ve Gelişimsel Durum	0,959	0,656	0,869
Manevi Tatmin	0,867	0,686	0,822
Toplumsal Bütünleşme	0,948	0,559	0,884
Algılanan Fiziksel Sağlık	0,781	0,556	0,687
Bilişsel Öğrenme	0,838	0,620	0,742
Kendilik Algısı	0,918	0,828	0,850

Analiz sonucu elde edilen 38 maddelik ölçme aracının Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı 0,968'dir. Madde-toplam puan korelasyonlarında en küçük değer 0,430 iken, en büyük değer 0,805'tir.

“Ruhsal ve Gelişimsel Durum” olarak isimlendirilen birinci faktördeki 13 madde (faktör yükü sıralamasıyla 24, 19, 15, 25, 28, 9, 18, 27, 17, 41, 35, 23 ve 44) için Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı 0,959'dur. Madde-toplam puan korelasyonlarında en küçük değer 0,656, en büyük değer ise 0,869'dur.

“Manevi Tatmin” olarak isimlendirilen ikinci faktördeki 4 madde (faktör yükü sıralamasıyla 45, 49, 48 ve 42) için Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı 0,867'dir.

Madde-toplam puan korelasyonlarında en küçük değer 0,686, en büyük değer ise 0,822'dir.

“Toplumsal Bütünleşme” olarak ifade edilen üçüncü faktör, yük sıralamasıyla 54, 51, 57, 60, 61, 47, 59, 53, 20, 50 ve 40. maddelerden oluşmaktadır. Bu faktörün Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı 0,948'dir. Madde-toplam puan korelasyonlarında en küçük değer 0,559, en büyük değer ise 0,884'tür.

“Algılanan Fiziksel Sağlık” şeklinde tanımlanan dördüncü faktör sırasıyla 3, 4 ve 2. maddelerden oluşmaktadır. Bu faktör için belirlenen Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı 0,781'dir. Madde-toplam puan korelasyonlarında en küçük değer 0,556, en büyük değer ise 0,687'dir.

Beşinci faktör “Bilişsel Öğrenme” ismini almıştır ve sırasıyla 29, 13, 21 ve 26. maddelerden oluşmaktadır. Bu faktörün Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı 0,838'dir. Madde-toplam puan korelasyonlarında en küçük değer 0,620, en büyük değer ise 0,742'dir.

Altıncı ve son faktör “Kendilik Algısı” olarak tanımlanmıştır ve bu faktör, 11, 12 ve 10. maddelerden oluşmaktadır. Bu faktör için Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı 0,918'dir. Madde-toplam puan korelasyonlarında en küçük değer 0,828, en büyük değer ise 0,850'dir.

Ölçek geliştirme çalışması sonucu ortaya çıkan faktörlerin ve ölçme aracının güvenilir olduğu belirlenmiştir (Tablo 4.9). “Yaşlılarda Gönüllülüğün Biyopsikososyal Kazanımları Ölçeği” 6 faktör, 38 maddeden oluşmaktadır. Ölçek, “Ek 6” olarak sunulmaktadır.

4.2.5. Faktörlerin Tanımlayıcı İstatistikleri

Açımlayıcı faktör analizi ile 38 madde, 6 faktör altında gruplanmıştır. Her bir faktörün madde sayısı, minimum ve maksimum değerleri, ortalama, medyan, standart sapma, varyans, çarpıklık ve basıklık katsayıları Tablo 4.10'da yer almaktadır.

Gönüllü etkinliklere katılmanın bireyler üzerindeki biyopsikososyal kazanımlarını değerlendirmek üzere geliştirilen ölçme aracında yanıtlama seçenekleri 5’li Likert tipinde oluşturulmuştur. Bu testten alınabilecek en yüksek ortalama puan 5, en küçük ortalama puan ise 1’dir. Testte kararsızlık belirten orta nokta 3’tür. Ortalama puanın 3’ün altında olması negatif yani olumsuz eğilimi gösterirken, 3’ün üzerinde olması pozitif yani olumlu eğilime işaret etmektedir.

Tablo 4.10. Altı Faktörün Tanımlayıcı İstatistikleri

Faktör Adı	Madde Sayısı	Min.	Max.	Ort.	Medyan	SS.	Varyans	Çarpıklık	Basıklık
Ruhsal ve Gelişimsel Durum	13	2	5	4,40	4,46	0,559	0,312	-2,036	8,101
Manevi Tatmin	4	1	5	3,72	4,00	0,913	0,833	-,653	,214
Toplumsal Bütünleşme	11	2	5	4,26	4,27	0,613	0,376	-1,467	4,182
Algılanan Fiziksel Sağlık	3	2	5	4,29	4,33	0,605	0,366	-1,171	2,624
Bilişsel Öğrenme	4	4	5	4,51	4,50	0,425	0,181	-,195	-1,424
Kendilik Algısı	3	2	5	4,55	5,00	0,576	0,331	-1,396	2,294

Araştırma soruları olan gönüllü etkinliklere katılımın yaşlı bireylere bedensel, psikolojik ve sosyal kazanımlar sağlayıp sağlamadığını değerlendirmek üzere faktörlerin istatistikleri değerlendirilmiştir.

Açımlayıcı faktör analizi sonucu tanımlanan 6 faktörden ilki, “Ruhsal ve Gelişimsel Durum”dur. Bu faktördeki 13 maddeye verilen yanıtların puan ortalaması 4,40’tır. Bu değer, kararsızlık noktası olan 3’ün üzerinde 4 ile 5 arasında olan pozitif eğilim gösteren bir değerdir. Bu bakımdan, gönüllülüğün yaşlı bireylerin ruhsal ve gelişimsel durumları üzerinde olumlu etkileri olduğu söylenebilir.

“Manevi Tatmin” faktöründe gruplanan 4 maddeye verilen yanıtların puan ortalaması 3,72’dir. Bu değer, kararsızlık noktası olan 3’ün biraz üzerinde olup, pozitif yönde bir

eğilim göstermektedir. Ancak diğer faktörlere göre gönüllülüğün katılımcıların manevi tatminleri üzerinde daha az olumlu etki gösterdiği belirlenmiştir.

Üçüncü faktör “Toplumsal Bütünleşme” olarak tanımlanmıştır ve 11 maddeden oluşmaktadır. Bu faktörün puan ortalaması 4,26’dır. Gönüllü etkinliklerin katılımcılar üzerinde toplumsal bütünleşme yönünden olumlu etkileri olduğu görülmektedir.

“Algılanan Fiziksel Sağlık” olarak isimlendirilen faktörde puan ortalamasının 4,29 olduğu tespit edilmiştir. Gönüllü etkinliklere katılmanın, bireylerin algılanan fiziksel sağlıkları üzerinde pozitif yönde etkiler oluşturduğu söylenebilir.

“Bilişsel Öğrenme” 4 maddeden oluşan bir faktördür ve puan ortalaması 4,51’dir. Bu değer, gönüllü etkinliklerin katılımcılar üzerinde bilişsel öğrenme yönünden olumlu katkı sağladığını göstermektedir.

Altıncı faktör olan “Kendilik Algısı” 3 maddeden oluşmaktadır ve puan ortalamasının 4,55 olduğu belirlenmiştir. Çalışmada 6 faktör arasında puan ortalaması en yüksek faktör olup, gönüllü etkinliklere katılımdan olumlu etki almıştır.

4.2.6. Faktörlerin Sosyodemografik Özellikler ve Sağlık Özellikleri Yönünden Değerlendirilmesi

Biyopsikososyal kazanımlara ilişkin ölçek çalışmasında 6 faktör ortaya çıkmıştır. Araştırma soruları kapsamında her bir faktörün katılımcıların sosyodemografik özellikleri ve sağlık özellikleri yönünden istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar gösterip göstermediği test edilmiştir. Faktörlerin tanımlayıcı istatistikleri çarpıklık ve basıklık katsayıları bakımından incelendiğinde 5 faktörde verinin normal dağılım göstermediği, yalnızca “Manevi Tatmin” faktöründe verinin normal dağıldığı bulgusuna ulaşılmıştır.

“Ruhsal ve Gelişimsel Durum” Faktörü

“Ruhsal ve Gelişimsel Durum” faktörü yönünden katılımcıların yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, gelir durumu, medeni durum, yaşama ortamı, çocuk sahibi olma durumu, bakmakla yükümlü olunan kişilerin olması durumu, kronik hastalık varlığı, kronik hastalıkların sayısı ve sürekli ilaç kullanımına göre anlamlı bir fark bulunmamıştır (Tablo 4.11).

Tablo 4.11. Katılımcıların Sosyodemografik Özellikler ve Sağlık Özelliklerinin “Ruhsal ve Gelişimsel Durum” Faktörü için Karşılaştırılması

Sosyodemografik Özellikler ile Sağlık Özellikleri ve Kategorileri		“Ruhsal ve Gelişimsel Durum” Faktörü			Test Değerleri		
		n	Ort.	SS	Sıra Ort.	Test	p
Yaş	60-65 yaş	4	3,60	1,381	24,88	$\chi^2=7,630^a$	0,054
	66-70 yaş	26	4,59	0,385	50,67		
	71-75 yaş	40	4,40	0,515	41,24		
	76 yaş ve üzeri	13	4,28	0,417	32,27		
Cinsiyet	Kadın	61	4,48	0,415	44,25	U=533,500 ^b	0,154
	Erkek	22	4,18	0,810	35,75		
Eğitim Düzeyi	Ortaokul ve altı	3	4,44	0,495	43,67	$\chi^2=2,480^a$	0,479
	Lise	31	4,54	0,400	47,18		
	Üniversite	43	4,36	0,520	38,90		
	YL / Doktora	6	3,97	1,197	36,67		
Gelir Durumu	Gelirim giderimden az	12	4,35	0,389	35,88	$\chi^2=1,342^a$	0,511
	Gelirim giderime eşit	61	4,41	0,606	43,79		
	Gelirim giderimden fazla	10	4,40	0,453	38,45		
Medeni Durum	Evli	48	4,33	0,635	39,69	U=729,000 ^b	0,303
	Bekar	35	4,50	0,423	45,17		
Yaşama Ortamı	Tek başına	28	4,50	0,424	44,93	$\chi^2=2,594^a$	0,459
	Eşiyle	40	4,36	0,587	40,01		
	Eşi ve çocuklarıyla	7	4,09	0,880	32,71		
	Diğer aile üyeleriyle	8	4,57	0,452	49,81		
Çocuk Sahibi Olma Durumu	Evet	67	4,37	0,592	40,50	U=435,500 ^b	0,243
	Hayır	16	4,54	0,377	48,28		
Bakmakla Yükümlü Olunan Kişilerin Olması Durumu	Evet	9	4,35	0,869	45,67	U=300,000 ^b	0,627
	Hayır	74	4,41	0,517	41,55		
Kronik Hastalık	Evet	58	4,40	0,494	40,68	U=648,500 ^b	0,445
	Hayır	25	4,41	0,697	45,06		

Tablo 4.11. (Devamı) Katılımcıların Sosyodemografik Özellikler ve Sağlık Özelliklerinin “Ruhsal ve Gelişimsel Durum” Faktörü için Karşılaştırılması

Sosyodemografik Özellikler ile Sağlık Özellikleri ve Kategorileri		“Ruhsal ve Gelişimsel Durum” Faktörü			Test Değerleri		
		n	Ort.	SS	Sıra Ort.	Test	p
Kronik Hastalıkların Sayısı	1 Kronik hastalık	26	4,29	0,584	25,67	$\chi^2=2,923^a$	0,232
	2 Kronik hastalık	22	4,45	0,421	29,91		
	3 ve üzeri kronik hastalık	9	4,60	0,346	36,39		
Sürekli İlaç Kullanımı	Evet	63	4,40	0,494	40,63	U=544,000 ^b	0,357
	Hayır	20	4,40	0,743	46,30		

^a Kruskal Wallis H Testi

^b Mann Whitney U Testi

“Manevi Tatmin” Faktörü

“Manevi Tatmin” faktörü yönünden katılımcıların cinsiyet, eğitim düzeyi, gelir durumu, medeni durum, yaşama ortamı, çocuk sahibi olma durumu, bakmakla yükümlü olunan kişilerin olması durumu, kronik hastalık varlığı, kronik hastalıkların sayısı ve sürekli ilaç kullanımına göre anlamlı bir fark bulunmamıştır (Tablo 4.12).

Tablo 4.12. Katılımcıların Sosyodemografik Özellikler ve Sağlık Özelliklerinin “Manevi Tatmin” Faktörü için Karşılaştırılması

Sosyodemografik Özellikler ile Sağlık Özellikleri ve Kategorileri		“Manevi Tatmin” Faktörü			Test Değerleri	
		n	Ort.	SS	Test	p
Yaş	60-65 yaş	4	2,94	1,048	F=3,418 ^a	0,021*
	66-70 yaş	26	4,07	0,808		
	71-75 yaş	40	3,51	0,952		
	76 yaş ve üzeri	13	3,90	0,681		
Cinsiyet	Kadın	61	3,73	0,881	t=0,141 ^b	0,888
	Erkek	22	3,69	1,018		
Eğitim Düzeyi	Ortaokul ve altı	3	4,33	0,577	F=1,570 ^a	0,203
	Lise	31	3,64	0,851		
	Üniversite	43	3,81	0,847		
	YL / Doktora	6	3,13	1,547		

Tablo 4.12. (Devamı) Katılımcıların Sosyodemografik Özellikler ve Sağlık Özelliklerinin “Manevi Tatmin” Faktörü için Karşılaştırılması

Sosyodemografik Özellikler ile Sağlık Özellikleri ve Kategorileri		“Manevi Tatmin” Faktörü			Test Değerleri	
		n	Ort.	SS	Test	p
Gelir Durumu	Gelirim giderimden az	12	3,65	0,678	F=0,076 ^a	0,927
	Gelirim giderime eşit	61	3,72	0,949		
	Gelirim giderimden fazla	10	3,80	1,006		
Medeni Durum	Evli	48	3,70	0,977	t=-0,220 ^b	0,826
	Bekar	35	3,74	0,830		
Yaşama Ortamı	Tek başına	28	3,86	0,789	F=0,478 ^a	0,699
	Eşiyle	40	3,64	1,020		
	Eşi ve çocuklarıyla	7	3,82	0,624		
	Diğer aile üyeleriyle	8	3,50	1,026		
Çocuk Sahibi Olma Durumu	Evet	67	3,78	0,846	t=1,071 ^b	0,298
	Hayır	16	3,45	1,148		
Bakmakla Yükümlü Olunan Kişilerin Olması Durumu	Evet	9	3,83	0,791	t=0,403 ^b	0,688
	Hayır	74	3,70	0,931		
Kronik Hastalık	Evet	58	3,68	0,886	t=-0,608 ^b	0,545
	Hayır	25	3,81	0,985		
Kronik Hastalıkların Sayısı	1 Kronik hastalık	26	3,70	0,822	F=0,058 ^a	0,943
	2 Kronik hastalık	22	3,63	0,919		
	3 ve üzeri kronik hastalık	9	3,61	1,054		
Sürekli İlaç Kullanımı	Evet	63	3,80	0,838	t=1,512 ^b	0,134
	Hayır	20	3,45	1,099		

^a One Way ANOVA Testi

^b Bağımsız Grup t testi

*p<0,05 istatistiksel olarak anlamlı değer

“Manevi Tatmin” faktörü yönünden yaş grupları arasında anlamlı fark bulunmuştur. Anlamlı fark gösteren grupları tespit etmek üzere Tukey HSD Post Hoc Testi uygulanmış, 66-70 yaş aralığındaki katılımcıların, 71-75 yaş aralığındaki katılımcılardan daha yüksek puan ortalamasına sahip oldukları belirlenmiştir (p=0,032).

“Toplumsal Bütünleşme” Faktörü

Tablo 4.13. Katılımcıların Sosyodemografik Özellikler ve Sağlık Özelliklerinin “Toplumsal Bütünleşme” Faktörü için Karşılaştırılması

Sosyodemografik Özellikler ile Sağlık Özellikleri ve Kategorileri		“Toplumsal Bütünleşme” Faktörü			Test Değerleri		
		n	Ort.	SS	Sıra Ort.	Test	p
Yaş	60-65 yaş	4	3,48	0,972	18,75	$\chi^2=9,515^a$	0,023*
	66-70 yaş	26	4,51	0,463	52,17		
	71-75 yaş	40	4,20	0,643	39,24		
	76 yaş ve üzeri	13	4,22	0,430	37,31		
Cinsiyet	Kadın	61	4,31	0,556	42,72	U=627,000 ^b	0,647
	Erkek	22	4,15	0,752	40,00		
Eğitim Düzeyi	Ortaokul ve altı	3	4,36	0,553	45,17	$\chi^2=0,632^a$	0,889
	Lise	31	4,28	0,628	42,35		
	Üniversite	43	4,29	0,550	42,53		
	YL / Doktora	6	3,95	1,002	34,75		
Gelir Durumu	Gelirim giderimden az	12	4,33	0,449	43,25	$\chi^2=0,150^a$	0,928
	Gelirim giderime eşit	61	4,25	0,662	42,17		
	Gelirim giderimden fazla	10	4,26	0,493	39,45		
Medeni Durum	Evli	48	4,29	0,622	43,58	U=764,000 ^b	0,480
	Bekar	35	4,23	0,608	39,83		
Yaşama Ortamı	Tek başına	28	4,31	0,461	42,04	$\chi^2=0,506^a$	0,918
	Eşiyle	40	4,30	0,556	43,14		
	Eşi ve çocuklarıyla	7	4,10	0,947	41,57		
	Diğer aile üyeleriyle	8	4,05	0,995	36,56		
Çocuk Sahibi Olma Durumu	Evet	67	4,27	0,580	41,84	U=525,000 ^b	0,898
	Hayır	16	4,22	0,755	42,69		

Tablo 4.13. (Devamı) Katılımcıların Sosyodemografik Özellikler ve Sağlık Özelliklerinin “Toplumsal Bütünleşme” Faktörü için Karşılaştırılması

Sosyodemografik Özellikler ile Sağlık Özellikleri ve Kategorileri		“Toplumsal Bütünleşme” Faktörü			Test Değerleri		
		n	Ort.	SS	Sıra Ort.	Test	p
Bakmakla Yükümlü Olunan Kişilerin Olması Durumu	Evet	9	4,27	0,898	47,06	U=287,500 ^b	0,502
	Hayır	74	4,26	0,578	41,39		
Kronik Hastalık	Evet	58	4,24	0,609	40,62	U=645,000 ^b	0,424
	Hayır	25	4,31	0,631	45,20		
Kronik Hastalıkların Sayısı	1 Kronik hastalık	26	4,24	0,588	28,90	$\chi^2=0,006^a$	0,997
	2 Kronik hastalık	22	4,29	0,491	28,95		
	3 ve üzeri kronik hastalık	9	4,14	0,951	29,39		
Sürekli İlaç Kullanımı	Evet	63	4,32	0,522	43,15	U=557,500 ^b	0,437
	Hayır	20	4,09	0,830	38,38		

^a Kruskal Wallis H Testi

^b Mann Whitney U Testi

*p<0,05 istatistiksel olarak anlamlı değer

“Toplumsal Bütünleşme” faktörü yönünden yaş grupları arasında anlamlı fark tespit edilmiştir. Dunn Testi sonucunda gruplar arası çoklu karşılaştırma değerleri incelenmiştir. Bonferroni düzeltmesine göre hesaplanan p değerleri incelendiğinde p<0,05 anlamlılık düzeyinde, gruplar arasında anlamlı farklılık gözlenmemiştir.

“Toplumsal Bütünleşme” faktörü yönünden katılımcıların cinsiyet, eğitim düzeyi, gelir durumu, medeni durum, yaşama ortamı, çocuk sahibi olma durumu, bakmakla yükümlü olunan kişilerin olması durumu, kronik hastalık varlığı, kronik hastalıkların sayısı ve sürekli ilaç kullanımına göre anlamlı bir fark bulunmamıştır (Tablo 4.13).

“Algılanan Fiziksel Sağlık” Faktörü

Tablo 4.14. Katılımcıların Sosyodemografik Özellikler ve Sağlık Özelliklerinin “Algılanan Fiziksel Sağlık” Faktörü için Karşılaştırılması

Sosyodemografik Özellikler ile Sağlık Özellikleri ve Kategorileri		“Algılanan Fiziksel Sağlık” Faktörü			Test Değerleri		
		n	Ort.	SS	Sıra Ort.	Test	p
Yaş	60-65 yaş	4	3,42	1,101	18,38	$\chi^2=9,110^a$	0,028*
	66-70 yaş	26	4,47	0,590	51,48		
	71-75 yaş	40	4,25	0,516	39,43		
	76 yaş ve üzeri	13	4,28	0,524	38,23		
Cinsiyet	Kadın	61	4,33	0,556	43,43	U=584,000 ^b	0,357
	Erkek	22	4,17	0,726	38,05		
Eğitim Düzeyi	Ortaokul ve altı	3	4,33	0,577	40,17	$\chi^2=0,593^a$	0,898
	Lise	31	4,38	0,492	44,05		
	Üniversite	43	4,27	0,579	41,40		
	YL / Doktora	6	3,89	1,167	36,67		
Gelir Durumu	Gelirim giderimden az	12	4,44	0,385	47,92	$\chi^2=0,893^a$	0,640
	Gelirim giderime eşit	61	4,27	0,608	40,95		
	Gelirim giderimden fazla	10	4,20	0,804	41,30		
Medeni Durum	Evli	48	4,31	0,569	43,10	U=787,000 ^b	0,616
	Bekar	35	4,25	0,658	40,49		
Yaşama Ortamı	Tek başına	28	4,29	0,633	41,89	$\chi^2=0,177^a$	0,981
	Eşiyle	40	4,28	0,587	42,05		
	Eşi ve çocuklarıyla	7	4,38	0,448	44,79		
	Diğer aile üyeleriyle	8	4,21	0,796	39,69		
Çocuk Sahibi Olma Durumu	Evet	67	4,29	0,591	41,96	U=533,000 ^b	0,972
	Hayır	16	4,27	0,680	42,19		
Bakmakla Yükümlü Olunan Kişilerin Olması Durumu	Evet	9	4,44	0,441	48,00	U=279,000 ^b	0,417
	Hayır	74	4,27	0,622	41,27		

Tablo 4.14. (Devamı) Katılımcıların Sosyodemografik Özellikler ve Sağlık Özelliklerinin “Algılanan Fiziksel Sağlık” Faktörü için Karşılaştırılması

Sosyodemografik Özellikler ile Sağlık Özellikleri ve Kategorileri		“Algılanan Fiziksel Sağlık” Faktörü			Test Değerleri		
		n	Ort.	SS	Sıra Ort.	Test	p
Kronik Hastalık	Evet	58	4,30	0,498	41,67	U=706,000 ^b	0,846
	Hayır	25	4,25	0,812	42,76		
Kronik Hastalıkların Sayısı	1 Kronik hastalık	26	4,33	0,542	30,35	$\chi^2=0,413^a$	0,813
	2 Kronik hastalık	22	4,23	0,476	27,36		
	3 ve üzeri kronik hastalık	9	4,33	0,471	29,11		
Sürekli ilaç Kullanımı	Evet	63	4,30	0,515	41,23	U=581,500 ^b	0,596
	Hayır	20	4,25	0,844	44,43		

^a Kruskal Wallis H Testi

^b Mann Whitney U Testi

*p<0,05 istatistiksel olarak anlamlı değer

“Algılanan Fiziksel Sağlık” faktörü yönünden yaş grupları arasında anlamlı fark görülmüştür. Dunn Testi sonucunda gruplar arası çoklu karşılaştırma değerleri incelenmiştir. Bonferroni düzeltmesine göre hesaplanan p değerleri incelendiğinde p<0,05 anlamlılık düzeyinde, gruplar arasında anlamlı farklılık gözlenmemiştir.

“Algılanan Fiziksel Sağlık” faktörü yönünden katılımcıların cinsiyet, eğitim düzeyi, gelir durumu, medeni durum, yaşama ortamı, çocuk sahibi olma durumu, bakmakla yükümlü olunan kişilerin olması durumu, kronik hastalık varlığı, kronik hastalıkların sayısı ve sürekli ilaç kullanımına göre anlamlı bir fark bulunmamıştır (Tablo 4.14).

“Bilişsel Öğrenme” Faktörü

“Bilişsel Öğrenme” faktörü yönünden katılımcıların yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, gelir durumu, medeni durum, yaşama ortamı, bakmakla yükümlü olunan kişilerin olması durumu, kronik hastalık varlığı, kronik hastalıkların sayısı ve sürekli ilaç kullanımına göre anlamlı bir fark bulunmamıştır (Tablo 4.15).

Tablo 4.15. Katılımcıların Sosyodemografik Özellikler ve Sağlık Özelliklerinin “Bilişsel Öğrenme” Faktörü için Karşılaştırılması

Sosyodemografik Özellikler ile Sağlık Özellikleri ve Kategorileri		“Bilişsel Öğrenme” Faktörü			Test Değerleri		
		n	Ort.	SS	Sıra Ort.	Test	p
Yaş	60-65 yaş	4	4,38	0,433	32,25	$\chi^2=7,137^a$	0,068
	66-70 yaş	26	4,66	0,412	50,58		
	71-75 yaş	40	4,50	0,392	40,96		
	76 yaş ve üzeri	13	4,27	0,462	31,04		
Cinsiyet	Kadın	61	4,55	0,410	44,09	U=543,500 ^b	0,175
	Erkek	22	4,40	0,454	36,20		
Eğitim Düzeyi	Ortaokul ve altı	3	4,42	0,520	38,33	$\chi^2=0,813^a$	0,846
	Lise	31	4,57	0,394	44,95		
	Üniversite	43	4,47	0,451	40,42		
	YL / Doktora	6	4,50	0,418	39,92		
Gelir Durumu	Gelirim giderimden az	12	4,46	0,382	37,50	$\chi^2=1,290^a$	0,525
	Gelirim giderime eşit	61	4,54	0,433	43,75		
	Gelirim giderimden fazla	10	4,40	0,444	36,75		
Medeni Durum	Evli	48	4,51	0,433	41,71	U=826,000 ^b	0,894
	Bekar	35	4,51	0,420	42,40		
Yaşama Ortamı	Tek başına	28	4,49	0,417	41,20	$\chi^2=1,251^a$	0,741
	Eşiyle	40	4,50	0,435	41,66		
	Eşi ve çocuklarıyla	7	4,46	0,443	37,79		
	Diğer aile üyeleriyle	8	4,66	0,442	50,19		
Çocuk Sahibi Olma Durumu	Evet	67	4,46	0,428	39,22	U=350,000 ^b	0,027*
	Hayır	16	4,73	0,335	53,63		
Bakmakla Yükümlü Olunan Kişilerin Olması Durumu	Evet	9	4,53	0,565	44,72	U=308,500 ^b	0,711
	Hayır	74	4,51	0,410	41,67		
Kronik Hastalık	Evet	58	4,51	0,428	42,19	U=714,000 ^b	0,910
	Hayır	25	4,50	0,427	41,56		

Tablo 4.15. (Devamı) Katılımcıların Sosyodemografik Özellikler ve Sağlık Özelliklerinin “Bilişsel Öğrenme” Faktörü için Karşılaştırılması

Sosyodemografik Özellikler ile Sağlık Özellikleri ve Kategorileri		“Bilişsel Öğrenme” Faktörü			Test Değerleri		
		n	Ort.	SS	Sıra Ort.	Test	p
Kronik Hastalıkların Sayısı	1 Kronik hastalık	26	4,45	0,447	26,73	$\chi^2=3,417^a$	0,181
	2 Kronik hastalık	22	4,49	0,426	28,00		
	3 ve üzeri kronik hastalık	9	4,75	0,354	38,00		
Sürekli İlaç Kullanımı	Evet	63	4,48	0,428	40,14	U=513,000 ^b	0,199
	Hayır	20	4,61	0,409	47,85		

^a Kruskal Wallis H Testi

^b Mann Whitney U Testi

*p<0,05 istatistiksel olarak anlamlı değer

“Bilişsel Öğrenme” faktöründe puanların çocuk sahibi olma durumuna göre anlamlı fark gösterdiği tespit edilmiştir; çocuğu olmayan katılımcılar, çocuğu olan katılımcılardan daha yüksek puan ortalamasına sahiptirler (p=0,027).

“Kendilik Algısı” Faktörü

Tablo 4.16. Katılımcıların Sosyodemografik Özellikler ve Sağlık Özelliklerinin “Kendilik Algısı” Faktörü için Karşılaştırılması

Sosyodemografik Özellikler ile Sağlık Özellikleri ve Kategorileri		“Kendilik Algısı” Faktörü			Test Değerleri		
		n	Ort.	SS	Sıra Ort.	Test	p
Yaş	60-65 yaş	4	3,75	1,450	31,75	$\chi^2=12,729^a$	0,005*
	66-70 yaş	26	4,83	0,343	53,42		
	71-75 yaş	40	4,53	0,511	39,85		
	76 yaş ve üzeri	13	4,31	0,440	28,92		
Cinsiyet	Kadın	61	4,65	0,532	45,84	U=437,000 ^b	0,008*
	Erkek	22	4,29	0,620	31,36		
Eğitim Düzeyi	Ortaokul ve altı	3	4,67	0,577	46,50	$\chi^2=1,955^a$	0,582
	Lise	31	4,61	0,597	44,97		
	Üniversite	43	4,55	0,514	40,91		
	YL / Doktora	6	4,22	0,886	32,25		

Tablo 4.16. (Devamı) Katılımcıların Sosyodemografik Özellikler ve Sağlık Özelliklerinin “Kendilik Algısı” Faktörü için Karşılaştırılması

Sosyodemografik Özellikler ile Sağlık Özellikleri ve Kategorileri		“Kendilik Algısı” Faktörü			Test Değerleri		
		n	Ort.	SS	Sıra Ort.	Test	p
Gelir Durumu	Gelirim giderimden az	12	4,61	0,422	41,29	$\chi^2=0,501^a$	0,778
	Gelirim giderime eşit	61	4,55	0,620	42,86		
	Gelirim giderimden fazla	10	4,50	0,478	37,60		
Medeni Durum	Evli	48	4,53	0,558	40,84	U=784,500 ^b	0,577
	Bekar	35	4,58	0,607	43,59		
Yaşama Ortamı	Tek başına	28	4,63	0,597	45,55	$\chi^2=1,487^a$	0,685
	Eşiyle	40	4,55	0,547	41,21		
	Eşi ve çocuklarıyla	7	4,38	0,651	35,71		
	Diğer aile üyeleriyle	8	4,46	0,641	39,00		
Çocuk Sahibi Olma Durumu	Evet	67	4,50	0,601	40,07	U=406,500 ^b	0,103
	Hayır	16	4,77	0,398	50,09		
Bakmakla Yükümlü Olunan Kişilerin Olması Durumu	Evet	9	4,48	0,648	40,00	U=315,000 ^b	0,774
	Hayır	74	4,56	0,571	42,24		
Kronik Hastalık	Evet	58	4,55	0,578	41,66	U=705,500 ^b	0,833
	Hayır	25	4,57	0,582	42,78		
Kronik Hastalıkların Sayısı	1 Kronik hastalık	26	4,51	0,567	28,35	$\chi^2=0,424^a$	0,809
	2 Kronik hastalık	22	4,50	0,649	28,52		
	3 ve üzeri kronik hastalık	9	4,67	0,441	32,06		
Sürekli İlaç Kullanımı	Evet	63	4,50	0,568	39,40	U=466,500 ^b	0,058
	Hayır	20	4,72	0,585	50,18		

^a Kruskal Wallis H Testi

^b Mann Whitney U Testi

*p<0,05 istatistiksel olarak anlamlı değer

“Kendilik Algısı” faktöründe yaşa bağlı anlamlı farklılık belirlenmiştir. Bu farkın hangi gruplar arasında olduğunu tespit etmek üzere Dunn Testi uygulanmıştır. Bonferroni düzeltmesine göre hesaplanan p değerleri incelendiğinde $p < 0,05$ anlamlılık düzeyinde, 66-70 yaş aralığındaki katılımcıların 76 yaş ve üzerindeki katılımcılara göre daha yüksek puan ortalamasına sahip oldukları tespit edilmiştir ($p=0,007$).

“Kendilik Algısı” faktörü puan ortalamalarının cinsiyete göre anlamlı fark gösterdiği, kadınların erkeklere göre daha yüksek puan ortalamasına sahip oldukları belirlenmiştir ($p=0,008$).

“Kendilik Algısı” faktörü yönünden katılımcıların eğitim düzeyi, gelir durumu, medeni durum, yaşama ortamı, çocuk sahibi olma durumu, bakmakla yükümlü olunan kişilerin olması durumu, kronik hastalık varlığı, kronik hastalıkların sayısı ve sürekli ilaç kullanımına göre anlamlı bir fark bulunmamıştır (Tablo 4.16).

4.3. Planlı Eylem Teorisi Çerçevesinde Gönüllü Etkinliklere Katılım Niyetinin Değerlendirilmesi

Yaşlı bireylerin gönüllü etkinliklere katılım niyetini belirleme amacıyla hazırlanan 42 maddelik soru formu pilot çalışma için 30 kişilik bir gruba uygulanmıştır. Soru formunun Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı 0,887 olarak belirlenmiş, herhangi bir maddenin çıkarılması halinde Cronbach Alfa katsayılarının alacağı değerler arasında büyük bir fark görülmemiştir. Pilot çalışmada katılımcılardan alınan geri bildirimler doğrultusunda soru formundaki bazı kavramların açıklamaları genişletilerek düzeltmeler yapılmıştır.

Gönüllü etkinliklere katılım niyetini belirlemek için hazırlanan soru formu ile Grup 1’de 83, Grup 2’de 82 katılımcı olmak üzere 165 kişiden veri toplanmıştır.

4.3.1. Niyeti Belirlemeye Yönelik Maddelerin Tanımlayıcı Özellikleri

Gönüllü etkinliklere katılım niyetini belirlemek için hazırlanan soru formu 42 maddeden oluşmaktadır. Davranışsal tutum, öznel norm ve öznel eylem kontrolü bileşenlerinin her birine ilişkin 7 ifade ve katılımcıların her bir ifade hakkındaki olasılıksal tahmini için 7 madde olmak üzere 14’er madde bulunmaktadır. Tablo 4.17’de ifadeler ve hemen altında olasılıksal tahmin maddeleri peş peşe yer almaktadır (Örneğin; DT.1a ve

olasılıksal tahmin maddesi olan DT.1b; ON.2c ve olasılıksal tahmin maddesi olan ON.2d; OK.3e ve olasılıksal tahmin maddesi olan OK.3f vb.). Ancak bu maddeler veri toplama aşamasında katılımcılara farklı bir sıralama ile sunulmuştur. Yanıtlama seçenekleri, 5’li derecelendirme ölçeği tipindedir. Grup 1 ve Grup 2’deki katılımcıların 42 maddeye verdikleri yanıtların sayı ve yüzdeleri Tablo 4.17’de gösterilmektedir.

Tablo 4.17. Niyeti Belirlemeye Yönelik Maddelerin Tanımlayıcı İstatistikleri

Davranışsal Tutum		GRUP 1		GRUP 2	
Maddeler	Yanıt Seçenekleri	Sayı (n)	Yüzde (%)	Sayı (n)	Yüzde (%)
DT.1a. Gönüllü etkinliklere katılırsam, boş zamanımı değerlendirmiş olurum.	1. Kesinlikle Yanlış	8	9,6	6	7,3
	2. Yanlış	2	2,4	1	1,2
	3. Ne Doğru, Ne Yanlış	11	13,3	13	15,9
	4. Doğru	20	24,1	22	26,8
	5. Kesinlikle Doğru	42	50,6	40	48,8
DT.1b. Gönüllü etkinliklere katılarak boş zamanımı değerlendirmek benim için değerlidir.	1. Pek Emin Değilim	4	4,8	7	8,5
	2. Emin Değilim	3	3,6	8	9,8
	3. Kısmen Eminim	13	15,7	14	17,1
	4. Eminim	22	26,5	23	28,0
	5. Çok Eminim	41	49,4	30	36,6
DT.2a. Gönüllü etkinliklere katılarak sosyal giderlerin yani devletin karşıladığı sağlık giderleri, bakıma muhtaçlıkta bakım parası, işsizlere ödenen işsizlik parası vb. giderlerin azalmasına katkı sağlayabilirim.	1. Kesinlikle Yanlış	23	27,7	16	19,5
	2. Yanlış	13	15,7	11	13,4
	3. Ne Doğru, Ne Yanlış	14	16,9	22	26,8
	4. Doğru	9	10,8	10	12,2
	5. Kesinlikle Doğru	24	28,9	23	28,0
DT.2b. Gönüllü etkinliklere katılarak sosyal giderlerin yani devletin karşıladığı sağlık giderleri, bakıma muhtaçlıkta bakım parası, işsizlere ödenen işsizlik parası vb. giderlerin azalmasına katkı sağlayabileceğimden...	1. Pek Emin Değilim	20	24,1	20	24,4
	2. Emin Değilim	12	14,5	11	13,4
	3. Kısmen Eminim	19	22,9	19	23,2
	4. Eminim	16	19,3	17	20,7
	5. Çok Eminim	16	19,3	15	18,3

Tablo 4.17. (Devamı) Niyeti Belirlemeye Yönelik Maddelerin Tanımlayıcı İstatistikleri

Davranışsal Tutum		GRUP 1		GRUP 2	
Maddeler	Yanıt Seçenekleri	Sayı (n)	Yüzde (%)	Sayı (n)	Yüzde (%)
DT.3a. Gönüllü etkinliklere katılırsam, anlamlı bir amaca hizmet etmiş olurum.	1. Kesinlikle Yanlış	6	7,2	3	3,7
	2. Yanlış	1	1,2	5	6,1
	3. Ne Doğru, Ne Yanlış	13	15,7	5	6,1
	4. Doğru	12	14,5	16	19,5
	5. Kesinlikle Doğru	51	61,4	53	64,6
DT.3b. Gönüllü etkinliklere katılırsam, anlamlı bir amaca hizmet edeceğimden...	1. Pek Emin Değilim	4	4,8	6	7,3
	2. Emin Değilim	9	10,8	3	3,7
	3. Kısmen Eminim	11	13,3	13	15,9
	4. Eminim	16	19,3	21	25,6
	5. Çok Eminim	43	51,8	39	47,6
DT.4a. Gönüllü etkinliklere katılarak topluma katkı sağlama fırsatını değerlendirmiş olurum.	1. Kesinlikle Yanlış	8	9,6	4	4,9
	2. Yanlış	3	3,6	6	7,3
	3. Ne Doğru, Ne Yanlış	11	13,3	5	6,1
	4. Doğru	22	26,5	16	19,5
	5. Kesinlikle Doğru	39	47,0	51	62,2
DT.4b. Toplumun, benim katkıma ihtiyacı olduğundan...	1. Pek Emin Değilim	12	14,5	11	13,4
	2. Emin Değilim	7	8,4	7	8,5
	3. Kısmen Eminim	24	28,9	26	31,7
	4. Eminim	12	14,5	21	25,6
	5. Çok Eminim	28	33,7	17	20,7
DT.5a. Gönüllü etkinlikler, kamusal paraların daha etkili kullanımını destekler.	1. Kesinlikle Yanlış	17	20,5	15	18,3
	2. Yanlış	8	9,6	3	3,7
	3. Ne Doğru, Ne Yanlış	17	20,5	14	17,1
	4. Doğru	16	19,3	20	24,4
	5. Kesinlikle Doğru	25	30,1	30	36,6
DT.5b. Gönüllü etkinliklere katılarak kamusal paraların daha etkili kullanımına katkı sağlayacağımdan...	1. Pek Emin Değilim	21	25,3	12	14,6
	2. Emin Değilim	13	15,7	15	18,3
	3. Kısmen Eminim	15	18,1	24	29,3
	4. Eminim	17	20,5	14	17,1
	5. Çok Eminim	17	20,5	17	20,7

Tablo 4.17. (Devamı) Niyeti Belirlemeye Yönelik Maddelerin Tanımlayıcı İstatistikleri

Davranışsal Tutum		GRUP 1		GRUP 2	
Maddeler	Yanıt Seçenekleri	Sayı (n)	Yüzde (%)	Sayı (n)	Yüzde (%)
DT.6a. Gönüllü etkinlikler, insan kaynaklarında tasarruf sağlar.	1. Kesinlikle Yanlış	10	12,0	6	7,3
	2. Yanlış	10	12,0	7	8,5
	3. Ne Doğru, Ne Yanlış	15	18,1	11	13,4
	4. Doğru	15	18,1	19	23,2
	5. Kesinlikle Doğru	33	39,8	39	47,6
DT.6b. İnsan kaynaklarında tasarrufun faydalarından...	1. Pek Emin Değilim	15	18,1	9	11,0
	2. Emin Değilim	12	14,5	7	8,5
	3. Kısmen Eminim	17	20,5	26	31,7
	4. Eminim	17	20,5	16	19,5
	5. Çok Eminim	22	26,5	24	29,3
DT.7a. Gönüllü etkinliklere katılımın, bireylerin sağlığına olumlu etkileri olur.	1. Kesinlikle Yanlış	7	8,4	2	2,4
	2. Yanlış	6	7,2	5	6,1
	3. Ne Doğru, Ne Yanlış	12	14,5	11	13,4
	4. Doğru	16	19,3	20	24,4
	5. Kesinlikle Doğru	42	50,6	44	53,7
DT.7b. Gönüllü etkinliklerin toplum sağlığına olumlu etkisinden...	1. Pek Emin Değilim	6	7,2	3	3,7
	2. Emin Değilim	8	9,6	2	2,4
	3. Kısmen Eminim	12	14,5	22	26,8
	4. Eminim	29	34,9	27	32,9
	5. Çok Eminim	28	33,7	28	34,1
Öznel Norm		GRUP 1		GRUP 2	
Maddeler	Yanıt Seçenekleri	Sayı (n)	Yüzde (%)	Sayı (n)	Yüzde (%)
ON.1c. Gönüllü etkinliklere katılırsam, sık görüştüğüm arkadaşlarım bunu iyi bulur.	1. Kesinlikle Yanlış	10	12,0	4	4,9
	2. Yanlış	4	4,8	4	4,9
	3. Ne doğru, Ne Yanlış	17	20,5	17	20,7
	4. Doğru	14	16,9	18	22,0
	5. Kesinlikle Doğru	38	45,8	39	47,6

Tablo 4.17. (Devamı) Niyeti Belirlemeye Yönelik Maddelerin Tanımlayıcı İstatistikleri

Öznel Norm		GRUP 1		GRUP 2	
Maddeler	Yanıt Seçenekleri	Sayı (n)	Yüzde (%)	Sayı (n)	Yüzde (%)
ON.1d. Gönüllü etkinliklere katılırsam, sık görüştüğüm arkadaşlarımın bunu iyi bulacağından...	1. Pek Emin Değilim	6	7,2	3	3,7
	2. Emin Değilim	7	8,4	5	6,1
	3. Kısmen Eminim	16	19,3	21	25,6
	4. Eminim	21	25,3	26	31,7
	5. Çok Eminim	33	39,8	27	32,9
ON.2c. Gönüllü etkinliklere katılmamı ailem destekler.	1. Kesinlikle Yanlış	10	12,0	5	6,1
	2. Yanlış	4	4,8	7	8,5
	3. Ne doğru, Ne Yanlış	12	14,5	10	12,2
	4. Doğru	15	18,1	19	23,2
	5. Kesinlikle Doğru	42	50,6	41	50,0
ON.2d. Ailemin gönüllü etkinliklere katılmamı destekleyeceğinden...	1. Pek Emin Değilim	5	6,0	9	11,0
	2. Emin Değilim	6	7,2	4	4,9
	3. Kısmen Eminim	13	15,7	13	15,9
	4. Eminim	21	25,3	22	26,8
	5. Çok Eminim	38	45,8	34	41,5
ON.3c. Gönüllü etkinliklere katılarak anlamlı bir amaca hizmet etmemi yakın çevremdeki kişiler takdir eder.	1. Kesinlikle Yanlış	11	13,3	6	7,3
	2. Yanlış	4	4,8	3	3,7
	3. Ne doğru, Ne Yanlış	11	13,3	15	18,3
	4. Doğru	16	19,3	13	15,9
	5. Kesinlikle Doğru	41	49,4	45	54,9
ON.3d. Gönüllü etkinliklere katılarak anlamlı bir amaca hizmet etmemi yakın çevremdeki kişilerin takdir edeceğinden...	1. Pek Emin Değilim	4	4,8	6	7,3
	2. Emin Değilim	8	9,6	4	4,9
	3. Kısmen Eminim	13	15,7	20	24,4
	4. Eminim	24	28,9	22	26,8
	5. Çok Eminim	34	41,0	30	36,6
ON.4c. Gönüllü etkinliklere katılmamı resmi kurumlar (devlet kurumları, yerel yönetimler, müdürlükler vb.) destekler.	1. Kesinlikle Yanlış	19	22,9	11	13,4
	2. Yanlış	13	15,7	5	6,1
	3. Ne doğru, Ne Yanlış	13	15,7	17	20,7
	4. Doğru	14	16,9	15	18,3
	5. Kesinlikle Doğru	24	28,9	34	41,5

Tablo 4.17. (Devamı) Niyeti Belirlemeye Yönelik Maddelerin Tanımlayıcı İstatistikleri

Öznel Norm		GRUP 1		GRUP 2	
Maddeler	Yanıt Seçenekleri	Sayı (n)	Yüzde (%)	Sayı (n)	Yüzde (%)
ON.4d. Gönüllü etkinliklere katılarak topluma katkı sağlamamın, resmi kurumlar açısından önemli olduğundan...	1. Pek Emin Değilim	16	19,3	9	11,0
	2. Emin Değilim	9	10,8	12	14,6
	3. Kısmen Eminim	25	30,1	26	31,7
	4. Eminim	15	18,1	20	24,4
	5. Çok Eminim	18	21,7	15	18,3
ON.5c. Yerel yönetimler, gönüllü etkinliklerle kamusal paraların daha etkin kullanımına önem verir.	1. Kesinlikle Yanlış	12	14,5	7	8,5
	2. Yanlış	9	10,8	10	12,2
	3. Ne doğru, Ne Yanlış	18	21,7	17	20,7
	4. Doğru	17	20,5	17	20,7
	5. Kesinlikle Doğru	27	32,5	31	37,8
ON.5d. Yerel yönetimlerin gönüllü etkinliklerle kamusal paraların daha etkin kullanılacağına inandıklarından...	1. Pek Emin Değilim	18	21,7	13	15,9
	2. Emin Değilim	12	14,5	15	18,3
	3. Kısmen Eminim	19	22,9	24	29,3
	4. Eminim	19	22,9	15	18,3
	5. Çok Eminim	15	18,1	15	18,3
ON.6c. Gönüllü etkinliklerle, insan kaynaklarının tasarrufunu işsizler de destekler.	1. Kesinlikle Yanlış	21	25,3	17	20,7
	2. Yanlış	9	10,8	10	12,2
	3. Ne doğru, Ne Yanlış	17	20,5	16	19,5
	4. Doğru	16	19,3	13	15,9
	5. Kesinlikle Doğru	20	24,1	26	31,7
ON.6d. Gönüllü etkinliklerle insan kaynaklarında tasarrufun gerekliliği konusunda işsizlerden destek geleceğinden...	1. Pek Emin Değilim	24	28,9	20	24,4
	2. Emin Değilim	13	15,7	15	18,3
	3. Kısmen Eminim	17	20,5	23	28,0
	4. Eminim	13	15,7	16	19,5
	5. Çok Eminim	16	19,3	8	9,8
ON.7c. Gönüllü etkinliklerin insanların sağlığına yapacağı olumlu etkileri sağlıkçılar (doktor, hemşire, eczacı vd.) da destekler.	1. Kesinlikle Yanlış	9	10,8	6	7,3
	2. Yanlış	7	8,4	5	6,1
	3. Ne doğru, Ne Yanlış	12	14,5	10	12,2
	4. Doğru	19	22,9	19	23,2
	5. Kesinlikle Doğru	36	43,4	42	51,2

Tablo 4.17. (Devamı) Niyeti Belirlemeye Yönelik Maddelerin Tanımlayıcı İstatistikleri

Öznel Norm		GRUP 1		GRUP 2	
Maddeler	Yanıt Seçenekleri	Sayı (n)	Yüzde (%)	Sayı (n)	Yüzde (%)
ON.7d. Sağlığı koruyan gönüllü etkinlikleri sağlıkçıların (doktor, hemşire, eczacı vd.) destekleyeceğinden...	1. Pek Emin Değilim	13	15,7	7	8,5
	2. Emin Değilim	10	12,0	7	8,5
	3. Kısmen Eminim	16	19,3	22	26,8
	4. Eminim	19	22,9	21	25,6
	5. Çok Eminim	25	30,1	25	30,5
Öznel Eylem Kontrolü		GRUP 1		GRUP 2	
Maddeler	Yanıt Seçenekleri	Sayı (n)	Yüzde (%)	Sayı (n)	Yüzde (%)
OK.1e. Gönüllü etkinliklere katılmak için boş zamanım var.	1. Kesinlikle Yanlış	12	14,5	11	13,4
	2. Yanlış	7	8,4	17	20,7
	3. Ne doğru, Ne Yanlış	13	15,7	16	19,5
	4. Doğru	19	22,9	14	17,1
	5. Kesinlikle Doğru	32	38,6	24	29,3
OK.1f. Gönüllü etkinliklere katılmak için boş zaman bulmak, benim için kolaydır.	1. Pek Emin Değilim	5	6,0	11	13,4
	2. Emin Değilim	6	7,2	12	14,6
	3. Kısmen Eminim	21	25,3	21	25,6
	4. Eminim	19	22,9	18	22,0
	5. Çok Eminim	32	38,6	20	24,4
OK.2e. Ailemin gönüllü etkinliklere katılmamı desteklemesi benim için önemlidir.	1. Kesinlikle Yanlış	11	13,3	9	11,0
	2. Yanlış	3	3,6	8	9,8
	3. Ne doğru, Ne Yanlış	13	15,7	6	7,3
	4. Doğru	15	18,1	24	29,3
	5. Kesinlikle Doğru	41	49,4	35	42,7
OK.2f. Gönüllü etkinliklere katılma konusunda ailemi ikna etmek benim için zor değildir.	1. Pek Emin Değilim	5	6,0	5	6,1
	2. Emin Değilim	2	2,4	6	7,3
	3. Kısmen Eminim	14	16,9	8	9,8
	4. Eminim	19	22,9	31	37,8
	5. Çok Eminim	43	51,8	32	39,0

Tablo 4.17. (Devamı) Niyeti Belirlemeye Yönelik Maddelerin Tanımlayıcı İstatistikleri

Öznel Eylem Kontrolü		GRUP 1		GRUP 2	
Maddeler	Yanıt Seçenekleri	Sayı (n)	Yüzde (%)	Sayı (n)	Yüzde (%)
OK.3e. Yakın çevremdeki kişilerin, gönüllü hizmet konusunda ne düşündüğü benim için önemli değildir.	1. Kesinlikle Yanlış	17	20,5	17	20,7
	2. Yanlış	7	8,4	6	7,3
	3. Ne doğru, Ne Yanlış	13	15,7	18	22,0
	4. Doğru	17	20,5	10	12,2
	5. Kesinlikle Doğru	29	34,9	31	37,8
OK.3f. Yakın çevremdeki kişilerin gönüllü hizmet konusunda görüşlerini dikkate almadığımda bana karşı davranışlarının değişmeyeceğinden...	1. Pek Emin Değilim	8	9,6	4	4,9
	2. Emin Değilim	6	7,2	4	4,9
	3. Kısmen Eminim	13	15,7	24	29,3
	4. Eminim	28	33,7	25	30,5
	5. Çok Eminim	28	33,7	25	30,5
OK.4e. Resmi kurumlara başvurarak gönüllü etkinliklere katılmak istediğimi söylemek benim için kolay bir şeydir.	1. Kesinlikle Yanlış	13	15,7	12	14,6
	2. Yanlış	7	8,4	7	8,5
	3. Ne doğru, Ne Yanlış	21	25,3	16	19,5
	4. Doğru	19	22,9	18	22,0
	5. Kesinlikle Doğru	23	27,7	29	35,4
OK.4f. Gönüllü etkinliklere katılmak için resmi kurumlara başvuracak olursam, resmi kurumların beni yönlendireceğinden...	1. Pek Emin Değilim	22	26,5	13	15,9
	2. Emin Değilim	13	15,7	11	13,4
	3. Kısmen Eminim	15	18,1	25	30,5
	4. Eminim	20	24,1	13	15,9
	5. Çok Eminim	13	15,7	20	24,4
OK.5e. Yerel yönetimleri, kamusal paraları gönüllü etkinliklerle daha etkin kullanabilecekleri konusunda ikna etmek kolaydır.	1. Kesinlikle Yanlış	20	24,1	17	20,7
	2. Yanlış	14	16,9	17	20,7
	3. Ne doğru, Ne Yanlış	23	27,7	21	25,6
	4. Doğru	11	13,3	10	12,2
	5. Kesinlikle Doğru	15	18,1	17	20,7
OK.5f. Yerel yönetimleri, gönüllü etkinliklerle kamusal paraları daha etkin kullanabilecekleri konusunda ikna etmenin önemli bir mesele olduğundan...	1. Pek Emin Değilim	11	13,3	16	19,5
	2. Emin Değilim	11	13,3	8	9,8
	3. Kısmen Eminim	28	33,7	29	35,4
	4. Eminim	15	18,1	16	19,5
	5. Çok Eminim	18	21,7	13	15,9

Tablo 4.17. (Devamı) Niyeti Belirlemeye Yönelik Maddelerin Tanımlayıcı İstatistikleri

Öznel Eylem Kontrolü		GRUP 1		GRUP 2	
Maddeler	Yanıt Seçenekleri	Sayı (n)	Yüzde (%)	Sayı (n)	Yüzde (%)
OK.6e. Gönüllü etkinliklerle insan kaynaklarında yapılacak tasarruflar, yeni istihdam alanları yaratacaktır.	1. Kesinlikle Yanlış	12	14,5	11	13,4
	2. Yanlış	12	14,5	7	8,5
	3. Ne doğru, Ne Yanlış	14	16,9	23	28,0
	4. Doğru	19	22,9	15	18,3
	5. Kesinlikle Doğru	26	31,3	26	31,7
OK.6f. İnsan kaynaklarında tasarrufa gidilmesi konusunda işsizleri ikna etmenin zor olmayacağından...	1. Pek Emin Değilim	20	24,1	18	22,0
	2. Emin Değilim	17	20,5	10	12,2
	3. Kısmen Eminim	19	22,9	27	32,9
	4. Eminim	13	15,7	20	24,4
	5. Çok Eminim	14	16,9	7	8,5
OK.7e. Gönüllü etkinliklerin insan sağlığına yapacağı olumlu katkılardan ötürü sağlıkçıların (doktor, hemşire, eczacı vd.) desteğini almak zor olmayacaktır.	1. Kesinlikle Yanlış	9	10,8	5	6,1
	2. Yanlış	6	7,2	3	3,7
	3. Ne doğru, Ne Yanlış	26	31,3	22	26,8
	4. Doğru	12	14,5	18	22,0
	5. Kesinlikle Doğru	30	36,1	34	41,5
OK.7f. Gönüllü etkinliklerin sağlıkçılar (doktor, hemşire, eczacı vd.) tarafından desteklemesinin önemli olduğundan...	1. Pek Emin Değilim	7	8,4	3	3,7
	2. Emin Değilim	12	14,5	6	7,3
	3. Kısmen Eminim	14	16,9	20	24,4
	4. Eminim	21	25,3	23	28,0
	5. Çok Eminim	29	34,9	30	36,6

DT: Davranışsal Tutum

ON: Öznel Norm

OK: Öznel Eylem Kontrolü

4.3.2. Davranışsal Tutum, Öznel Norm ve Öznel Eylem Kontrolü Bileşenlerinin Güvenilirliğine Yönelik Bulgular

Gönüllü etkinliklere katılım niyetini değerlendirmek üzere davranışsal tutum, öznel norm ve öznel eylem kontrolü değişkenleri oluşturulmuştur. Her bir bileşende 7’şer tane olmak üzere 21 değişken elde edilmiştir. Tüm değişkenlerin ve sırasıyla davranışsal tutum, öznel norm ve öznel eylem kontrolü bileşenlerinin güvenilirliği Cronbach Alfa katsayısı ile değerlendirilmiştir (Tablo 4.18). Tüm katsayıların 0,7’nin üzerinde olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4.18. Davranışsal Tutum, Öznel Norm ve Öznel Eylem Kontrolü Bileşenlerinin Güvenilirliğine Yönelik Bulgular

Değişkenler	Değişken Sayısı	Cronbach Alfa Katsayısı	
		Grup 1	Grup 2
Tüm Değişkenler	21	0,959	0,953
Davranışsal Tutum	7	0,900	0,921
Öznel Norm	7	0,928	0,897
Öznel Eylem Kontrolü	7	0,824	0,770

Güvenilirlik analizinde tüm değişkenler ile davranışsal tutum, öznel norm ve öznel eylem kontrolüne ilişkin değerlendirmelerde, her bir değişkenin ölçme aracından çıkarılması halinde Cronbach Alfa katsayılarının alacağı değerler incelenmiştir. Tüm değerler 1 ile 0,81 arasındadır ve ölçme aracının “yüksek güvenilirlikte” olduğunu göstermektedir. Herhangi bir maddenin çıkarılması halinde Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısında önemli bir artış gözlenmeyeceği tespit edilmiştir.

4.3.3. Niyetin Belirlenmesi için Verinin YEM’e Uygunluğun Değerlendirilmesi

Gönüllü etkinliklere katılım niyetinin belirlenmesi için Planlı Eylem Teorisi modeli doğrultusunda araştırmanın bağımsız değişkenleri olan davranışsal tutum, öznel norm ve öznel eylem kontrolü bileşenleri YEM yönünden değerlendirilmiştir. Jamovi programında, üç bağımsız değişken ile bir bağımlı değişkenin tahmini için kullanılan model denemesinde bağımsız değişkenler için Tablo 4.19’deki değerler elde edilmiştir. Bağımsız değişkenler arasında çoklu ortak doğrusallık durumu ortaya çıktığından model test edilememiştir.

Tablo 4.19. Grup 1 ve Grup 2 için Bağımsız Değişkenler Arasında Gözlenen Korelasyonlar

Grup	Değişken	Dav. Tutum	Öznel Norm	Öznel E. Kontrolü
Grup 1	Dav. Tutum	0,988	0,911	0,843
	Öznel Norm	0,900	0,988	0,834
	Öznel E. Kontrolü	0,833	0,824	0,988
Grup 2	Dav. Tutum	0,988	0,875	0,832
	Öznel Norm	0,864	0,988	0,881
	Öznel E. Kontrolü	0,822	0,870	0,988

Bağımsız değişkenler arasında korelasyonun yüksek olması nedeniyle YEM analizi yapılamamış ve aşağıdaki hipotezler test edilememiştir;

H₁: Gönüllülüğe ilişkin davranışsal tutumun, yaşlı bireylerin gönüllü etkinliklere katılım niyeti üzerinde anlamlı etkisi vardır.

H₂: Gönüllülüğe ilişkin öznel normun, yaşlı bireylerin gönüllü etkinliklere katılım niyeti üzerinde anlamlı etkisi vardır.

H₃: Gönüllülüğe ilişkin öznel eylem kontrolünün, yaşlı bireylerin gönüllü etkinliklere katılım niyeti üzerinde anlamlı etkisi vardır.

4.3.4. Davranışsal Tutum, Öznel Norm ve Öznel Eylem Kontrolü Bileşenlerinin Tanımlayıcı Özellikleri

Grup 1 ve Grup 2'nin davranışsal tutum, öznel norm, öznel eylem kontrolü ve bu üç bileşenin toplamına ilişkin tanımlayıcı özellikleri olan minimum ve maksimum değerleri, ortalama, medyan, standart sapma, varyans, çarpıklık ve basıklık katsayıları Tablo 4.20'de sunulmaktadır.

Tablo 4.20. Davranışsal Tutum, Öznel Norm ve Öznel Eylem Kontrolü Bileşenlerinin Tanımlayıcı Özellikleri

Grup	Değ.	Min.	Max.	Ort.	Medyan	SS.	Varyans	Çarpıklık	Basıklık
Grup 1	DT	11	175	97,42	92	43,67	1906,95	0,218	-0,905
	ON	8	175	93,14	95	47,48	2253,95	0,005	-0,958
	OK	15	175	84,22	82	36,49	1331,22	0,288	-0,458
	Top.	46	505	274,78	291	121,84	14845,03	0,152	-0,817
Grup 2	DT	14	175	103,63	104,50	44,12	1946,95	-0,123	-0,848
	ON	10	175	99,79	97,00	43,16	1862,98	0,085	-0,847
	OK	22	165	85,33	83,00	33,37	1113,36	0,175	-0,502
	Top.	63	506	288,76	287,50	115,08	13242,21	0,021	-0,788

Grup 1 için, toplam puan ortalaması 274,78'dir. Bu toplam puanın %35,45'ini davranışsal tutum, %33,90'ını öznel norm ve %30,65'ini öznel eylem kontrolü oluşturmaktadır.

Grup 2 için, toplam puan ortalaması 288,76'dır. Bu toplam puanın %35,89'unu davranışsal tutum, %34,56'sını öznel norm ve %29,55'ini öznel eylem kontrolü oluşturmaktadır.

Grup 1 ve Grup 2'nin davranışsal tutum, öznel norm ve öznel eylem kontrolü puan ortalamalarının toplam puandaki yüzdeleri birbirine oldukça yakındır.

Çarpıklık ve basıklık katsayıları dikkate alındığında, davranışsal tutum, öznel norm ve öznel eylem kontrolü bileşenleri için her iki gruba ait verinin normal dağılım gösterdiği belirlenmiştir.

4.3.5. Davranışsal Tutum, Öznel Norm ve Öznel Eylem Kontrolü Bileşenlerinin Bağımsız Gruplar Arasında İncelenmesi

Araştırmada son bir yıl içinde gönüllü etkinliklere katılmış olan Grup 1 ve son bir yıl içinde gönüllü etkinliklere katılmamış olan Grup 2 olmak üzere iki bağımsız grup bulunmaktadır. Bu iki grup arasında davranışsal tutum, öznel norm, öznel eylem kontrolü ve toplam puan yönünden anlamlı fark olup olmadığına ilişkin hipotezler test edilmiştir.

Tablo 4.21. Davranışsal Tutum, Öznel Norm ve Öznel Eylem Kontrolü Bileşenlerinin Grup 1 ve Grup 2 Arasında Karşılaştırılması

Bileşenler	Grup 1 (n=83) Ort.±SS.	Grup 2 (n=82) Ort.±SS.	Test Değerleri ^a	
			t	p
Dav. Tutum	97,42±43,67	103,63±44,12	-0,909	0,365
Öznel Norm	93,14±47,48	99,79±43,16	-0,941	0,348
Öznel E. Kontrolü	84,22±36,49	85,33±33,37	-0,204	0,838
Toplam	274,78±121,84	288,76±115,07	-0,757	0,450

^aBağımsız Grup t testi

Grup 1 ve Grup 2 arasında davranışsal tutum, öznel norm ve öznel eylem kontrolü bileşenleri yönünden istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır (Tablo 4.21). Benzer şekilde üç bileşenin toplamı yönünden de gruplar arasında anlamlı bir farklılık belirlenmemiştir.

Bu bulgular doğrultusunda aşağıdaki hipotezler reddedilmiştir;

H₄: Son bir yıl içinde gönüllü etkinliklere katılmış olanlar ile katılmamış olanların, gönüllülüğe ilişkin davranışsal tutumları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark vardır.

H₅: Son bir yıl içinde gönüllü etkinliklere katılmış olanlar ile katılmamış olanların, gönüllülüğe ilişkin öznel normları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark vardır.

H₆: Son bir yıl içinde gönüllü etkinliklere katılmış olanlar ile katılmamış olanların, gönüllülüğe ilişkin öznel eylem kontrolleri arasında istatistiksel olarak anlamlı fark vardır.

4.3.6. Bileşenlerin Sosyodemografik ve Sağlık Özellikleri Yönünden İncelenmesi

Davranışsal tutum, öznel norm ve öznel eylem kontrolünün, katılımcıların sosyodemografik ve sağlık özellikleri yönünden farklılıklar gösterip göstermediği test edilmiştir.

“Davranışsal Tutum” Bileşeni

Tablo 4.22. Katılımcıların Sosyodemografik Özellikler ve Sağlık Özelliklerinin “Davranışsal Tutum” Bileşeni için Karşılaştırılması

Katılımcıların Özellikleri	Davranışsal Tutum							
	Grup 1 (n=83)				Grup 2 (n=82)			
	n	Ort. ± SS	Test	p	n	Ort. ± SS	Test	p
Yaş								
70 yaş ve altı	30	106,67±46,40	1,139 ^a	0,325	57	98,32±40,64	1,375 ^a	0,259
71-75 yaş	40	93,58±42,25			17	116,35±56,35		
76 yaş ve üzeri	13	87,92±40,84			8	114,50±36,07		
Cinsiyet								
Kadın	61	95,62±43,22	-0,623 ^b	0,535	54	105,28±44,21	0,466 ^b	0,642
Erkek	22	102,41±45,54			28	100,46±44,59		
Eğitim Düzeyi								
Ortaokul ve altı	3	118,67±54,77	1,151 ^a	0,334	7	102,00±36,43	0,140 ^a	0,870
Lise	31	87,65±38,91			31	106,97±48,87		
Üniversite	43	104,05±44,08			44	101,55±42,46		
YL / Doktora	6	89,83±57,95			-	-		

Tablo 4.22. (Devamı) Katılımcıların Sosyodemografik Özellikler ve Sağlık Özelliklerinin “Davranışsal Tutum” Bileşeni için Karşılaştırılması

Katılımcıların Özellikleri	Davranışsal Tutum							
	Grup 1 (n=83)				Grup 2 (n=82)			
	n	Ort. ± SS	Test	p	n	Ort. ± SS	Test	p
Gelir Durumu								
Gelirim giderimden az	12	85,67±45,86	0,503 ^a	0,607	17	84,35±34,19	2,380 ^a	0,099
Gelirim giderime eşit	61	99,48±44,43			49	106,45±44,03		
Gelirim giderimden fazla	10	99,00±37,74			16	115,50±49,65		
Medeni Durum								
Evli	48	99,73±45,01	0,561 ^b	0,576	53	96,66±46,13	-1,969 ^b	,052
Bekar	35	94,26±42,20			29	116,38±37,68		
Yaşama Ortamı								
Tek başına	28	95,79±42,94	0,455 ^a	0,715	25	111,00±40,41	0,625 ^a	0,601
Eşiyle	40	101,20±44,14			38	98,92±47,48		
Eşi ve çocuklarıyla	7	80,57±42,61			12	96,58±37,74		
Diğer aile üyeleriyle	8	99,00±49,35			7	115,00±51,20		
Çocuk Sahibi Olma Durumu								
Evet	67	97,40±44,53	-0,008 ^b	0,994	65	104,29±42,19	0,263 ^b	0,794
Hayır	16	97,50±41,25			17	101,12±52,24		
Bakmakla Yükümlü Olunan Kişilerin Olması Durumu								
Evet	9	102,89±42,90	0,396 ^b	0,693	12	102,25±49,21	-0,117 ^b	0,907
Hayır	74	96,76±44,00			70	103,87±43,58		
Kronik Hastalık								
Evet	58	94,36±42,60	-0,972 ^b	0,334	57	105,05±43,51	0,437 ^b	0,663
Hayır	25	104,52±46,16			25	100,40±46,23		
Kronik Hastalıkların Sayısı								
1 Kronik hastalık	26	85,08±40,14	1,460 ^a	0,241	25	118,24±43,96	1,660 ^a	0,200
2 Kronik hastalık	22	95,00±42,38			16	97,44±45,64		
3 ve üzeri kronik hastalık	9	113,11±51,25			17	96,94±41,01		
Sürekli İlaç Kullanımı								
Evet	63	96,73±42,95	-0,255 ^b	0,800	58	104,59±43,67	0,302 ^b	0,763
Hayır	20	99,60±46,95			24	101,33±46,07		

^a One Way ANOVA Testi; F Değeri

^b Bağımsız Grup t Testi; t Değeri

Davranışsal tutum bileşeni yönünden katılımcıların yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, gelir durumu, medeni durum, yaşama ortamı, çocuk sahibi olma durumu, bakmakla yükümlü

olunan kişilerin olması durumu, kronik hastalık varlığı, kronik hastalıkların sayısı ve sürekli ilaç kullanımına göre anlamlı bir fark bulunmamıştır (Tablo 4.22).

“Öznel Norm” Bileşeni

Tablo 4.23. Katılımcıların Sosyodemografik Özellikler ve Sağlık Özelliklerinin “Öznel Norm” Bileşeni için Karşılaştırılması

Katılımcıların Özellikleri	Öznel Norm							
	Grup 1 (n=83)				Grup 2 (n=82)			
	n	Ort. ± SS	Test	p	n	Ort. ± SS	Test	p
Yaş								
70 yaş ve altı	30	105,00±49,23	1,521 ^a	0,225	57	94,53±39,22	1,408 ^a	0,251
71-75 yaş	40	87,45±45,39			17	111,41±55,47		
76 yaş ve üzeri	13	83,31±47,81			8	112,63±38,38		
Cinsiyet								
Kadın	61	90,66±47,96	-0,793 ^b	0,430	54	101,67±43,37	0,544 ^b	0,588
Erkek	22	100,05±46,48			28	96,18±43,31		
Eğitim Düzeyi								
Ortaokul ve altı	3	114,67±53,72	1,303 ^a	0,279	7	103,43±51,58	0,380 ^a	0,685
Lise	31	81,52±40,19			31	104,48±44,34		
Üniversite	43	101,14±50,26			44	95,91±41,63		
YL / Doktora	6	85,17±56,22			-	-		
Gelir Durumu								
Gelirim giderimden az	12	67,00±47,18	2,208 ^a	0,117	17	82,47±40,66	1,892 ^a	0,157
Gelirim giderime eşit	61	97,13±45,55			49	102,80±40,40		
Gelirim giderimden fazla	10	100,20±53,92			16	109,00±51,12		
Medeni Durum								
Evli	48	93,08±47,02	-0,014 ^b	0,989	53	91,47±41,86	-2,430 ^b	0,017 [*]
Bekar	35	93,23±48,78			29	115,00±42,01		
Yaşama Ortamı								
Tek başına	28	93,68±48,58	0,594 ^a	0,621	25	107,28±43,70	0,974 ^a	0,409
Eşiyle	40	94,85±46,55			38	93,13±45,11		
Eşi ve çocuklarıyla	7	71,29±39,26			12	95,17±31,96		
Diğer aile üyeleriyle	8	101,88±57,64			7	117,14±46,72		

Tablo 4.23. (Devamı) Katılımcıların Sosyodemografik Özellikler ve Sağlık Özelliklerinin “Öznel Norm” Bileşeni için Karşılaştırılması

Katılımcıların Özellikleri	Öznel Norm							
	Grup 1 (n=83)				Grup 2 (n=82)			
	n	Ort. ± SS	Test	p	n	Ort. ± SS	Test	p
Çocuk Sahibi Olma Durumu								
Evet	67	92,93±46,93	-0,086 ^b	0,932	65	100,28±40,68	0,197 ^b	0,844
Hayır	16	94,06±51,26			17	97,94±52,99		
Bakmakla Yükümlü Olunan Kişilerin Olması Durumu								
Evet	9	103,67±40,57	0,702 ^b	0,485	12	98,83±49,63	-0,083 ^b	0,934
Hayır	74	91,86±48,33			70	99,96±42,36		
Kronik Hastalık								
Evet	58	90,05±47,15	-0,903 ^b	0,369	57	101,19±43,39	0,441 ^b	0,660
Hayır	25	100,32±48,41			25	96,60±43,35		
Kronik Hastalıkların Sayısı								
1 Kronik hastalık	26	83,50±45,23	1,109 ^a	0,337	25	115,16±40,62	2,003 ^a	0,145
2 Kronik hastalık	22	85,86±47,29			16	96,63±45,41		
3 ve üzeri kronik hastalık	9	110,00±53,28			17	89,29±45,24		
Sürekli İlaç Kullanımı								
Evet	63	93,06±45,98	-0,027 ^b	0,978	58	101,66±43,84	0,605 ^b	0,547
Hayır	20	93,40±53,18			24	95,29±42,05		

^a One Way ANOVA Testi; F Değeri

^b Bağımsız Grup t Testi; t Değeri

* p<0,05 düzeyinde anlamlı

Öznel norm bileşeni yönünden Grup 1’deki katılımcıların yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, gelir durumu, medeni durum, yaşama ortamı, çocuk sahibi olma durumu, bakmakla yükümlü olunan kişilerin olması durumu, kronik hastalık varlığı, kronik hastalıkların sayısı ve sürekli ilaç kullanımına göre anlamlı bir fark bulunmamıştır (Tablo 4.23).

Grup 2’deki katılımcılardan bekar olanların evli olanlara göre öznel norm puanı istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur (p=0,017).

“Öznel Eylem Kontrolü” Bileşeni

Öznel eylem kontrolü bileşeni yönünden her iki gruptaki katılımcıların yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, gelir durumu, medeni durum, yaşama ortamı, çocuk sahibi olma durumu, bakmakla yükümlü olunan kişilerin olması durumu, kronik hastalık varlığı, kronik hastalıkların sayısı ve sürekli ilaç kullanımına göre anlamlı bir fark bulunmamıştır (Tablo 4.24).

Tablo 4.24. Katılımcıların Sosyodemografik Özellikler ve Sağlık Özelliklerinin “Özel Eylem Kontrolü” Bileşeni için Karşılaştırılması

Katılımcıların Özellikleri	Öznel Eylem Kontrolü							
	Grup 1 (n=83)				Grup 2 (n=82)			
	n	Ort. ± SS	Test	p	n	Ort. ± SS	Test	p
Yaş								
70 yaş ve altı	30	90,80±38,99	1,349 ^a	0,265	57	81,25±31,45	1,469 ^a	0,236
71-75 yaş	40	83,55±36,24			17	96,12±42,70		
76 yaş ve üzeri	13	71,08±29,28			8	91,50±18,42		
Cinsiyet								
Kadın	61	81,85±35,22	-0,983 ^b	0,329	54	85,48±32,98	0,057 ^b	0,955
Erkek	22	90,77±39,91			28	85,04±34,72		
Eğitim Düzeyi								
Ortaokul ve altı	3	73,67±21,03	1,706 ^a	0,173	7	78,86±39,93	0,748 ^a	0,476
Lise	31	74,10±33,32			31	91,00±33,93		
Üniversite	43	92,67±36,16			44	82,36±32,13		
YL / Doktora	6	81,17±51,77			-	-		
Gelir Durumu								
Gelirim giderimden az	12	68,83±37,14	1,616 ^a	0,205	17	74,24±31,79	1,423 ^a	0,247
Gelirim giderime eşit	61	85,36±36,67			49	86,65±32,38		
Gelirim giderimden fazla	10	95,70±31,70			16	93,06±37,00		
Medeni Durum								
Evli	48	88,65±36,35	1,301 ^b	0,197	53	81,30±32,94	-1,489 ^b	0,141
Bekar	35	78,14±36,31			29	92,69±33,44		
Yaşama Ortamı								
Tek başına	28	77,57±37,15	0,668 ^a	0,574	25	88,20±32,16	1,326 ^a	0,272
Eşiyle	40	88,95±35,90			38	82,63±34,03		
Eşi ve çocuklarıyla	7	77,43±32,99			12	76,08±28,79		
Diğer aile üyeleriyle	8	89,75±42,07			7	105,57±38,77		
Çocuk Sahibi Olma Durumu								
Evet	67	84,01±36,87	-0,103 ^b	0,919	65	86,94±31,78	0,853 ^b	0,396
Hayır	16	85,06±35,97			17	79,18±39,32		
Bakmakla Yükümlü Olunan Kişilerin Olması Durumu								
Evet	9	96,78±28,27	1,095 ^b	0,277	12	80,92±40,36	-0,494 ^b	0,623
Hayır	74	82,69±37,23			70	86,09±32,30		

Tablo 4.24. (Devamı) Katılımcıların Sosyodemografik Özellikler ve Sağlık Özelliklerinin “Özel Eylem Kontrolü” Bileşeni için Karşılaştırılması

Katılımcıların Özellikleri	Öznel Eylem Kontrolü							
	Grup 1 (n=83)				Grup 2 (n=82)			
	n	Ort. ± SS	Test	p	n	Ort. ± SS	Test	p
Kronik Hastalık								
Evet	58	81,78±36,55	-0,928 ^b	0,356	57	84,81±34,84	-0,213 ^b	0,832
Hayır	25	89,88±36,43			25	86,52±30,39		
Kronik Hastalıkların Sayısı								
1 Kronik hastalık	26	76,65±33,55	1,804 ^a	0,174	25	95,64±30,68	1,930 ^a	0,155
2 Kronik hastalık	22	77,27±35,73			16	77,56±35,81		
3 ve üzeri kronik hastalık	9	102,22±46,93			17	77,94±37,94		
Sürekli İlaç Kullanımı								
Evet	63	85,32±35,58	0,485 ^b	0,629	58	86,78±35,32	0,608 ^b	0,545
Hayır	20	80,75±39,97			24	81,83±28,49		

^a One Way ANOVA Testi; F Değeri

^b Bağımsız Grup t Testi; t Değeri

Tez çalışmasının bu bölümünde araştırmanın bulguları sunulmuştur. Elde edilen bulgular, bir sonraki bölümde literatürdeki araştırmalarla karşılaştırılarak yorumlanmıştır.

5. TARTIŞMA

Araştırmada, “Yaşlılarda Gönüllülüğün Biyopsikososyal Kazanımları Ölçeği” geliştirilmiş, yaşlı yetişkinlerin gönüllü etkinliklere katılımının biyopsikososyal kazanımları belirlenmiş, gönüllülüğe ilişkin davranışsal tutum, öznel norm ve öznel eylem kontrolü verileri, son bir yıl içinde gönüllü etkinliklere katılmış ve katılmamış gruplar arasında karşılaştırılmıştır. Biyopsikososyal kazanımlara ilişkin veri setinden, açımlayıcı faktör analizi ile varyansı en iyi açıklayan anlamlı kavramsal yapılar ortaya çıkarılmış ve 6 faktöre ulaşılmıştır. Bu faktörler; “Algılanan Fiziksel Sağlık” “Ruhsal ve Gelişimsel Durum”, “Manevi Tatmin”, “Bilişsel Öğrenme” ve “Kendilik Algısı” ve “Toplumsal Bütünleşme” olarak belirlenmiştir. Araştırmanın iki bağımsız grubunun gönüllülüğe ilişkin davranışsal tutum, öznel norm ve öznel eylem kontrolü verileri YEM’e uygun olmadığı için gizli bağımlı değişken olan niyet tahmini yapılamamıştır. Planlı Eylem Teorisi modeline göre niyetin öngörücüleri olan davranışsal tutum, öznel norm ve öznel eylem kontrolü değişkenleri yönünden gönüllü etkinliklere katılmış ve katılmamış olan iki bağımsız grup arasında anlamlı fark bulunmamıştır. Araştırmada gönüllülüğün biyopsikososyal kazanımlarına ve gönüllülük niyeti öngörücülerine ilişkin bulgular, örneklemin sosyodemografik özellikleri ve sağlık özellikleri yönünden ele alınıp, incelenmiştir. Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın bulguları, literatürdeki çalışmalardan elde edilen bulgularla tartışılmaktadır.

Literatürde, gönüllülük ve yaşlı gönüllülüğü konularındaki araştırmalarda bedensel, psikolojik ve sosyal etkilerin belirlenmesi, niyetin, davranışsal tutumun, öznel norm ve öznel eylem kontrolünün ilişkisel olarak incelenmesi için kullanılan ölçme araçları büyük bir çeşitlilik göstermektedir. Farklı araştırma tasarımları ve yöntemlerle yapılan araştırmalarda, belirli özellikleri ölçmeye yarayan psikolojik iyi oluş, öz yeterlilik, yaşam kalitesi gibi standart ölçekler kullanılabilmektedir. Bu araştırmada kullanılan iki ölçme aracı, araştırma konusu ve tasarımına uygun olarak yaşlı gönüllülüğünün özgün dinamikleri temelinde oluşturulmuştur. İlk veri toplama aracıyla bütüncül bir yaklaşımla, tek araştırmada ve yalnızca gönüllülüğün etkilerini hedef alarak biyopsikososyal kazanımlar kapsamlı bir şekilde değerlendirilmiş, analizde ölçek geliştirme aşamaları izlenmiş ve çalışma sonucunda bir ölçek elde edilmiştir. İkinci veri toplama aracı ise

gönüllülüğe ilişkin davranışsal tutum, öznel norm ve öznel eylem kontrolünün incelenmesini sağlamıştır. Bulguların tartışılmasında, bu çalışmayla kavramsal ve teorik yapı itibarıyla benzer özelliklerdeki araştırmalara yer verilmiştir. Faktörler kavramsal ve içerik olarak benzerlik gösteren çalışmalarla birlikte ele alınmıştır.

Tartışma bölümü üç başlık altında toplanmaktadır. Öncelikle yaşlı gönüllülüğünün biyopsikososyal kazanımları, ardından gönüllülüğe ilişkin davranışsal tutum, öznel norm ve öznel eylem kontrolüne yönelik bulgular ele alınmaktadır. Son olarak araştırmanın iki temel sonucu birlikte yorumlanmaktadır.

5.1. Biyopsikososyal Kazanımlara İlişkin Bulguların Tartışılması

Araştırmanın ilk sorusu, gönüllü etkinliklere katılımın yaşlı bireylere bedensel, psikolojik ve sosyal kazanımlar sağlayıp sağlamadığını belirlemek üzerinedir. Araştırma dahilinde geliştirilen “Yaşlılarda Gönüllülüğün Biyopsikososyal Kazanımları Ölçeği” ile gönüllülüğün etkileri değerlendirilmiştir. Gönüllülüğün bedensel kazanımları “Algılanan Fiziksel Sağlık” faktöründe ortaya çıkmıştır. Bu faktör, gönüllü etkinliklere katılımı stresin azalması, fiziksel rahatsızlıkların daha az hissedilmesi ve sağlıklı beslenmeye yönelme hakkındaki maddeleri gruplamaktadır. Bu faktördeki ortalama puan 4,29 olup, bu değer ölçeklemede kararsızlık noktası olan 3’ün üzerinde, pozitif eğilimdedir. Piliavin ve Siegl (2007), Wisconsin Boylamsal Araştırması’nda gönüllülüğün sağlıkla ilgili faydalarını araştırarak, gönüllülüğün öz değerlendirmeye dayalı sağlık algısı üzerinde olumlu etkilerini bildirmişlerdir. Çalışmada psikolojik iyi oluşun da gönüllülükle pozitif yönde ilişkili olduğu ve önemlilik duygusunun bu ilişkiye aracılık ettiği tespit edilmiştir. Taylor ve arkadaşları (2019), kronik stresin bir ölçütü olan allostatik yükün yaşla birlikte arttığını, ancak başkaları için önemli olma algısının allostatik yükü azalttığını bildirmişlerdir. Bireyin başkaları için önemli olduğunu hissetmesi için sosyal etkileşimin önemine değinen araştırmacılar, gönüllülüğün başkalarıyla birlikte anlam ve amaç duygusunu geliştiren bir etkinlik olarak sosyal iletişimi güçlendirdiğini ifade etmektedir. “Algılanan Fiziksel Sağlık” faktörü strese ilişkin değerlendirme içermektedir. Bu bağlamda, gönüllülüğün sağlık algısı ve stres üzerindeki olumlu etkilerine ilişkin bulgular, benzer araştırma sonuçlarıyla tutarlıdır.

Van Willigen (2000), algılanan sağlık düzeyinin gönüllülikle arttığını, üstelik tek bir türde gönüllü etkinliğe katılanlara kıyasla, birden çok türde gönüllü etkinliklere katılan bireylerde artış gösterdiğini belirtmektedir. Araştırmacı, gönüllü yaşı yetişkinlerin fiziksel aktivite düzeylerindeki artışın, fiziksel ve psikolojik iyi oluşları üzerindeki olumlu etkiyi arttırdığını ifade etmektedir. Gualano ve arkadaşları (2017), kuşaklararası bir gönüllülük programının yaşı yetişkinlerde olumlu sağlık etkilerini bildirmektedir. Sellon (2023), engelli ve yaşı gönüllülerin fiziksel kazanımlarını açıklamakta, fiziksel aktivite düzeyinin artışını, katılımcıların aktif bir yaşam sürmek ve sağlıklarını korumak yönündeki amaç ve çabalarını rapor etmektedir. Bu çalışmada, “Algılanan Fiziksel Sağlık” faktörüne ilişkin bulguların literatürle tutarlı olduğu, gönüllülüğün sağlığı koruma davranışları ve sağlık algısı üzerinde olumlu etkileri olduğu görülmektedir. Gönüllülük ve fiziksel sağlık ilişkisi bazı çalışmalarda standart ölçüm yöntemleri ve sağlık parametreleri ile değerlendirilmiş; ölüm riski, hipertansiyon riski, epigenetik yaş ivmesi vb. sonuçlarla incelenmiştir. Ancak bu çalışmada bulgular öz değerlendirmeye elde edilmiştir. Bireyin sağlığına ilişkin kendini değerlendirmesi yaygın şekilde uygulanmakta olup, sağlık durumunun değerli bir göstergesi olarak kabul edilmektedir (Jylhä, 2009; Filges ve ark., 2020).

Gönüllülüğün psikolojik etkileri 4 faktörle değerlendirilmektedir. “Ruhsal ve Gelişimsel Durum” faktöründe 4,40 olan puan ortalaması, katılımcılar üzerinde olumlu etkiyi işaret etmektedir. Bu faktör, katılımcıların gurur duyma, yaşama sevinci, huzurlu hissetme, kendine saygı gibi ruhsal değerişimlerine ve kişisel gelişim, yeni koşullara uyum sağlama, iş birliği becerileri, koordinasyon becerileri, iletişim becerileri ve yeni beceriler kazanma şeklinde gelişimi temsil eden kazanımlarına ilişkin bilgi vermektedir. Matsuda ve arkadaşları (2024), yaşıların gönüllülük deneyimlerinde kişisel gelişime ilişkin bulgular elde etmişlerdir. Katılımcılar, gönüllü çalışmalar sırasında kimi zaman gerginliğe neden olacak olaylar olsa bile bunların uzun vadede olumlu etkileri olan deneyimlere dönüştüğünü ve kişisel gelişimlerine katkı sunduğunu bildirmişlerdir. Araştırmada çok yönlü iyi oluş için gönüllülükle güçlü ilişkiler raporlanmıştır. Jongenelis ve arkadaşları (2022) da benzer sonuçlara ulaşmışlar, haftada en az 60 dakika gönüllü etkinliklere dahil olmanın, gönüllü olmayanlara göre yaşam memnuniyeti, yaşam amacı ve kişisel gelişim puanlarında artışa etken olduğunu bildirmişlerdir. Gönüllülüğün, yaşı yetişkinlerin

ruhsal durumları üzerindeki olumlu etkileri ile gelişimsel desteğine ilişkin bulgular, literatürle uyum göstermektedir.

Şentürk ve Turan (2016), gönüllü sosyal etkinliklerdeki artışın, manevi duygularda olumlu yönde artış sağladığını bildirmiştir. Bu bulgu, gönüllü üniversite öğrencilerinin oluşturduğu bir örneklemden elde edilmiştir. Bu araştırmadaki psikolojik faktörlerden biri “Manevi Tatmin” olup, gönüllülük çalışmalarına katılmakla yapılan iyiliklerin bir gün iyilik olarak geri döneceği inancı, şükretmenin önemini anlama, dinin gereğini yerine getirme ve hayır işlemeyi değerlendiren maddeleri gruplamaktadır. Faktörün ortalama puanı 3,72’dir. Diğer beş faktöre göre en düşük ortalama puan bu faktörde kaydedilmiştir. Yaşlı yetişkinlerde genç gönüllülere benzer şekilde gönüllü etkinliklere katılım, manevi tatmin yönünden olumlu bir etki oluşturmuştur ancak, puan bazında bu etkinin diğer faktörlerde belirlenen etkilere göre daha düşük olduğu söylenebilir.

Diğer bir psikolojik faktör olan “Bilişsel Öğrenme”, gönüllülük sayesinde zamanı daha iyi planlanma, yenilikçi fikirler geliştirme, yeni bilgiler öğrenme ve yeni deneyimler kazanmayı ifade etmektedir. Bu faktör için ortalama puan 4,51 olarak tespit edilmiştir. Erdoğan ve Uyan-Semerci (2020), gönüllülüğün öne çıkan kazanımlarından birinin sürekli yeni şeyler öğrenmek olduğunu, çalışmalarına katılanların %82’sinin bunu onayladığını bildirmiştir. Arshad ve arkadaşları (2023), öğrenmenin aynı zamanda gönüllülüğe motive eden bir unsur olduğunu gönüllülerin %84’ünün öğrenme yeteneklerini geliştirmeye önem verdiklerini belirtmiştir. Bu araştırmada doğrudan bilgi edinme şeklinde öğrenmenin yanında, deneyimlerin ve zihinsel aktivitelerin etken olduğu bilişsel öğrenme yönünden kazanımlar elde edilmiştir. Carlson (2021), beyin yaşlanırken bilişsel gelişim ve dayanıklılığın koruyucu etkisini açıklamış, gönüllülüğün bilişsel sağlığı olumlu etkilediğini bildirmiştir. Araştırmacı, yaşam boyu aktif kalarak sosyal beynin korunması, etkileşimin sürdürülmesi gerektiğini ifade etmiştir. Böylelikle bilişsel işlev de sürekli aktif olacaktır. Araştırmada “Bilişsel Öğrenme” yönünden kazanımın belirlenmesi, bilişsel işlevin aktif ve öğrenme yollarının açık tutulması bakımından literatürle tutarlı bulunmuştur. Filges ve arkadaşları (2020), formal gönüllülüğün zaman yönetimi ve deneyim edinme gibi iş yaşamının bazı özellikleriyle benzerlik gösterdiğini ifade etmektedir. “Bilişsel Öğrenme” faktöründe zamanı daha iyi

planlama ve yeni deneyimlerin kazanılması bakımından gözlenen olumlu etki, bu bilgiyle örtüşmektedir.

“Kendilik Algısı” psikolojik düzeyde ortaya çıkan son faktördür. Tüm faktörler arasında en yüksek puan 4,55 olarak bu faktörde belirlenmiştir. Gönüllü etkinliklere katılarak daha enerjik hissetme, işe yaradığını hissetme ve kendini daha yeterli hissetmeye ilişkin kazanımları işaret etmektedir. Pamuk (2024), yaşlanma sürecinde aşkınlık deneyimleri hakkındaki tez çalışmasında, aşkınlığın benlik boyutunda yaşlı bireylerin odağının değişebildiğini ve kimi yaşlılar için başkalarının ihtiyaçlarına dönük fedakarlığın baskın hale gelebileceğini bildirmektedir. Kişinin, kendini hem özne hem de nesne olarak görebildiğini, önceki seçimleri benmerkezci iken, artık diğerlerini önemseyen davranışlar sergilediğini ifade etmekte ve örnekleminde benmerkezcilikte azalma bildirmektedir. Araştırmacı, katılımcıların bir kısmının gönüllü etkinliklere katılmakta olduklarını belirtmektedir. Çalışma yaşlılık döneminde bireylerin kendilerine ilişkin yani öz algılarında değişimleri işaret etmektedir. Bu araştırmada “Kendilik Algısı” faktöründe benzer şekilde bireylerin kendilerini algılayışlarında bir değişim izlenmekte, toplum yararına katıldıkları etkinlikler sonucunda işe yarar ve daha yeterli hissettikleri görülmektedir. Birilerine faydalı olarak sosyal katkı üretmenin ve yeterlilik algısının, daha enerjik hissetmeyi sağladığı öngörülmektedir. Erdoğan ve Uyan-Semerci (2020), gönüllü katılımcıların %88’inin kendilerini işe yarar hissettiklerini bildirmiştir. Bunun yanında gönüllülüğün öz yeterlilik üzerinde olumlu etkileri bildirilmektedir (Thoits, 2012; Matthieu ve ark., 2017). “Kendilik Algısı” faktörüne ilişkin bulgular, literatürdeki diğer çalışmalarla tutarlı bulunmuştur.

Biyopsikososyal kazanımların değerlendirilmesinde bir sosyal faktör ortaya çıkmıştır. “Toplumsal Bütünleşme” olarak isimlendirilen bu faktör için ortalama puan 4,26 olarak tespit edilmiş ve katılımcıların bu faktör yönünden olumlu etkilendikleri belirlenmiştir. Gönüllü etkinliklerin empati yeteneği, ileri yaşlılığa yönelik kaygılar, ahlaki değerler, toplumsal sorumluluğun yerine getirilmesi, sosyal çevrenin gelişmesi, toplumsal dayanışma ruhunun gelişmesi, deneyimlerin genç kuşaklara aktarılması, toplumsal bağların ve topluma bağlılığın güçlenmesine yönelik kazanımlar sağladığı bulgusuna ulaşılmıştır. Morrow-Howell ve arkadaşları (2014), gönüllü yaşlıların devlet

okullarındaki öğrencilere yönelik gönüllü etkinliklere katıldıktan sonra farklı sosyal katılımlarının arttığını, sosyal bağlantılarının çoğaldığını bildirmiştir. Bunların yanında katılımcıların çeşitli kamusal konularda sivil katılımlarının da arttığı bildirilmiştir. Krzeczowska ve arkadaşları (2021), gönüllüğün kuşaklararası iletişimi olumlu etkileyip, kuşaklararası mesafeyi azalttığını bildirmişlerdir. Araştırmacılar gönüllülüğün sosyal katılım ve sosyal etkileşime olumlu etki ettiğini belirtmişlerdir. Bir diğer bulgu ise yaşlılığa ilişkin kaygıda azalma görülmesidir. Bu araştırmada, literatürdeki bulgularla uyumlu olarak kuşaklararası etkileşimin gelişmesi, ileri yaşlılık kaygılarında azalma, sosyal çevrenin genişleyip, toplumsal bağların güçlenmesine ilişkin bulgular elde edilmiştir. Han ve Brown (2020) gönüllülükle empatinin geliştiğini bildirmektedir. Benzer şekilde toplumsal bütünleşmenin bir unsuru olarak bu araştırmada empati yeteneğinin güçlendiği görülmektedir. Erdoğan ve Uyan-Semerci (2020) gönüllülüğün olumlu etkilerine ilişkin değerlendirmelerinde, araştırmaya katılan gönüllülerin %88'inin toplumsal sorunlara duyarlılık, %86'sının daha sosyal olmak, %83'ünün daha anlayışlı olmak ve %82'sinin daha iyi iletişim kurabilir olmak üzerinde olumlu etki bildirdiklerini ifade etmektedirler. Bu bulgular, araştırmada “Toplumsal Bütünleşme” faktörü yönünden edinilen kazanımlarla tutarlı bulunmuştur.

Biyopsikososyal kazanımların değerlendirildiği faktörler, katılımcıların sosyodemografik özellikleri ve sağlık özellikleri yönünden incelenmiştir. “Algılanan Fiziksel Sağlık”, “Ruhsal ve Gelişimsel Durum” ve “Toplumsal Bütünleşme” faktörleri yönünden katılımcıların özelliklerine göre anlamlı farklılıklar gözlenmemiştir. “Manevi Tatmin” faktöründe yaş grupları arasında anlamlı fark tespit edilmiş, 66-70 yaş aralığındaki katılımcıların, 71-75 yaş aralığındaki katılımcılardan daha yüksek puan ortalamasına sahip oldukları belirlenmiştir. “Kendilik Algısı” faktöründe ise 66-70 yaş aralığındaki katılımcıların, 76 yaş ve üzerindeki katılımcılara göre puan ortalaması daha yüksektir. Filges ve arkadaşları (2020), gönüllü çalışma sonuçlarının sosyodemografik özelliklerden ve özellikle yaştan etkilenebildiğini bildirmektedir. Bunun nedeninin ilerleyen yaşla birlikte sağlık durumundaki değişiklikler olabileceği belirtilmektedir. Çalışmadaki her iki faktörde anlamlı düzeyde yüksek puana sahip olan grup 66-70 yaş aralığındaki katılımcılardan oluşmaktadır. Ancak çalışmada yaşın ilerlemesiyle birlikte ilgili faktörler yönünden alınan puanın azaldığı görülmektedir. Bu bulgunun ilerleyen

yaşla birlikte gönüllülüğe bağlı olarak bireylerin hissettiği kazanımlarda azalmayla ilişkili olabileceği öngörülmektedir.

Erdoğan ve Uyan-Semerci (2020), tüm yaş grupları arasında yaş arttıkça gönüllülükle ilişkili mutluluk/huzurun arttığını, özellikle 60 yaş ve üzerindeki bireylerde yüksek olduğunu bildirmektedir. Van Willigen (2000), yaşlı gönüllülerin genç gönüllülere kıyasla daha yüksek psikolojik ve fizyolojik faydalar elde ettiklerini belirtmektedir. Han ve arkadaşları (2023), 1909-1958 yılları arasında 10'ar yıllık beş doğum kohortu belirleyerek, 50-89 yaş aralığındaki katılımcılarla, kohortlar arasında gönüllülüğe katılımı ve yaş ilişkisini değerlendirmişlerdir. En erken ve en yakın kohort arasındaki 3 kohortta gönüllülük oranlarının 60'lı yaşlarda en yüksek seviyelerde olduğu, sonrasında yaşla birlikte düşüş gösterdiği bildirilmektedir. Gönüllülüğün 70-75 yaşlarına kadar sabit kaldığı, sonrasında hızla düştüğü belirtilmektedir. Literatürdeki bilgiler ışığında, gönüllülüğün olumlu etkilerinin 60'lı yaşlardaki bireylerde yüksek seviyede tespit edildiği, gönüllü olma oranlarının da bu yaş gruplarında en yüksek seviyelere ulaştığı, ileri yaşlara doğru azaldığı görülmektedir. Bu çalışmada benzer sonuçlar elde edilmiş, 66-70 yaş aralığındaki katılımcıların “Manevi Tatmin” ve “Kendilik Algısı” faktörleri yönünden gönüllülüğten daha olumlu etkilendikleri tespit edilmiştir. Bu etkilerin ileri yaş gruplarında azaldığı görülmektedir.

“Kendilik Algısı” faktörü, içerik bakımından kendini işe yarar ve daha yeterli hissetmeyi, daha enerjik olmayı ifade etmektedir. Bu faktör puanları cinsiyet yönünden incelendiğinde kadınların puan ortalamasının erkeklerden daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu farklılığın nedeninin, kadınların yaşlılık dönemi dahil tüm yaş dönemlerinde daha aile odaklı olup, kendi dışındaki bireylerin ihtiyaçlarına daha çok yönelmesi olabileceği öngörülmektedir. “Bilişsel Öğrenme” faktöründe ise çocuk sahibi olmayanların, olanlara göre daha yüksek puana sahip olduğu tespit edilmiştir. Çocuk ve muhtemelen torun sahibi olan yaşlı yetişkinlerin, aile içindeki alt nesillerle etkileşimleri, yeni bilgi, deneyim ve fikirler yönünden bir ölçüde kaynak olabilmektedir. Çocuk sahibi olmayan yaşlı yetişkinler için yeni bilgi, deneyim ve fikirler edinimi yönünden gönüllü etkinliklerin bir kaynak veya araç görevi görmesi ve buna bağlı olarak bu faktör için daha fazla kazanım elde etmiş olabilecekleri düşünülmektedir. Literatürde bu iki

bulgunun değerdendirilebileceği bir araştırmaya rastlanmamıştır. Diğer yandan, ilgili faktörlere ilişkin bulgular, örnekleme özelliğinden kaynaklanabilmektedir. Araştırmada amaçlı örnekleme tekniği kullanılmış, araştırmanın amacı doğrultusunda belirli özelliklere sahip katılımcılar araştırmaya dahil edilmiştir. Bu faktörlerin daha büyük ve heterojen örneklemlerde araştırılması faydalı olacaktır.

Yaşlılarda gönüllülüğün bedensel, psikolojik ve sosyal kazanımları, 6 faktör ile belirlenmiştir. Araştırmada, gönüllülüğün yaşlı yetişkinlerde biyopsikososyal kazanımlar sağladığı belirlenmiş ve bu bulgular literatürle desteklenmiştir.

5.2. Davranışsal Tutum, Özel Norm ve Özel Eylem Kontrolüne İlişkin Bulguların Tartışılması

Çalışmada, Planlı Eylem Teorisi çerçevesinde davranışsal tutum, özel norm ve özel eylem kontrolü öngörücüleri ile niyetin tahmin edilmesi planlanmıştır. Ancak bu üç değişken arasında çoklu ortak doğrusallık olması nedeniyle YEM yapılamamıştır. Ajzen (2020), kavramsal olarak bu üç bağımsız değişken arasında ilişki olmadığının varsayıldığını ancak deneysel çalışmalarda düşük ya da orta büyüklükte korelasyonlar bildirildiğini açıklamaktadır. Bu çalışmada, değişkenler arasındaki yüksek korelasyon teorik ve istatistiksel olarak H_1 , H_2 ve H_3 hipotezlerinin sınanmasına engel teşkil etmiştir.

Planlı Eylem Teorisi, bir eylemi ve niyeti belirlemek için değişkenlerin seğıimine ve modelin formülasyonuna rehberlik etmektedir. Teori, niyetin üç öngörücüye bağlı olarak değiştiğini açıklamakta, davranışsal tutum, özel norm ve özel eylem kontrolü hakkındaki bilgilerle değerdendirme ve her birine müdahale imkânı sağlamaktadır (Duckett ve ark., 1998). Bu çalışmada son bir yıl içinde gönüllü olan ve olmayan bireylerin yer aldığı iki bağımsız grup, niyetin öngörücüleri olan davranışsal tutum, özel norm ve özel eylem kontrolü değişkenleri yönünden karşılaştırılmış, gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Buna bağlı olarak H_4 , H_5 ve H_6 hipotezleri reddedilmiştir.

Hipotezler, bir araştırmanın sonucuna ilişkin varsayımlardır. Bilimsel araştırmada sınanarak, elde edilen bulgular doğrultusunda kabul edilmekte ya da reddedilmektedir.

Bir hipotezin reddedilmiş olması pek çok önemli bilgi sağlamaktadır (Aziz, 2020; Erkuş, 2021). Bu araştırmada gönüllülüğü deneyimleyen grup ile gönüllü olmayan grup arasında davranışsal tutum, öznel norm ve öznel eylem kontrolü yönünden anlamlı bir fark çıkmaması, gönüllülüğe ilişkin önemli bilgiler ve sonraki araştırmalar için çıkarımlar sağlamaktadır.

Gönüllü etkinliklere katılım niyetini Planlı Eylem Teorisi modeliyle inceleyen Okun ve Sloane (2002), tutum, öznel norm ve öznel eylem kontrolü bileşenlerinin niyeti öngördüğünü bildirmektedir. Araştırmacılar, öznel eylem kontrolü puanlarının çok yüksek olmadığını ancak niyetle güçlü bir ilişki gösterdiğini açıklamaktadır. Harrison (1995), gönüllülük niyetine ilişkin tutum, öznel norm ve öznel eylem kontrolüne ek olarak ahlaki yükümlülüğün de etkilerini incelemiş, tüm bileşenlerin niyetle ilişkili olduğunu bildirmiştir. Bir önceki çalışmaya benzer şekilde öznel eylem kontrolünün, niyetin en önemli bileşeni olduğu belirtilmiştir. Araştırmanın dikkat çeken bir bulgusu, geçmişteki gönüllü katılım sıklığının model üzerinde bir etkisinin olmamasıdır. Lee ve arkadaşları (2014), spor etkinliklerindeki gönüllü katılımı Planlı Eylem Teorisi çerçevesinde araştırmıştır. Gönüllülerin bir sonraki yıl spor etkinliklerinde tekrar gönüllü olma niyetlerinin değerlendirildiği çalışmada, öznel eylem kontrolünün niyetin en güçlü öngörücüsü olduğuna ilişkin bulgu, önceki araştırmalarla tutarlıdır. İlk kez gönüllü olma niyetinde olduğu gibi gönüllülüğü sürdürmeye ilişkin niyet, davranışsal tutum, öznel norm ve öznel eylem kontrolü bileşenleri ile açıklanmıştır. Literatür, Planlı Eylem Teorisi modelinin gönüllü etkinliklere katılma ve gönüllülüğü sürdürme eylemlerine ilişkin niyeti açıkladığını desteklemekte, niyetin en güçlü öngörücüsünün öznel eylem kontrolü olduğunu işaret etmektedir. Bu araştırmada, literatürdeki güçlü ampirik desteğe dayanarak, davranışsal tutum, öznel norm ve öznel eylem kontrolünün niyet hakkında fikir verebileceğinden hareketle elde edilen bulgular değerlendirilmektedir.

Planlı Eylem Teorisi'nde bir eyleme ilişkin niyet üzerinde geçmiş deneyimlerin rolü tartışılmış ve incelenmiştir. Geçmiş deneyimin, özellikle kontrol inançları ve öznel eylem kontrolü üzerinde etkisi olduğu belirtilmektedir. Kontrol inançları, eylem için gerekli kaynaklar ve fırsatlarla ilgilidir. Eylemi daha önce deneyimlememiş olan kişi,

çevresindeki kişilerin deneyimleri aracılığıyla söz konusu eylemin algılanan zorluğu ya da kolaylığına ilişkin fikir yürütebilmektedir. Oysa eylemi daha önce gerçekleştirmiş olan kişi, doğrudan kendi deneyimlerine dayanarak algılanan fayda ve maliyeti değerlendirmektedir. Eylemi geçmişte deneyimlemiş olmak niyette bir değişikliğe neden olabilmektedir. Ancak, geçmiş deneyimin tek başına nedensel bir faktör olarak kabul edilmemesi gerektiği ifade edilmektedir (Ajzen, 1991). Hagger ve Hamilton (2024), meta analiz çalışmalarında, araştırmaya geçmiş deneyimler dahil edildiğinde değişkenler arasındaki etki büyüklüklerinde azalma gözlemlendiğini, inanç temelli yapıların niyetle ilişkisinin değiştiğini bildirmektedir. Bu bağlamda geçmiş deneyimlerin niyet üzerindeki rolünün değişkenlik gösterebileceği söylenebilir. Bu araştırmada, niyetin öngörücüleri olan davranışsal tutum, öznel norm ve öznel eylem kontrolü yönünden son bir yıl içinde gönüllü etkinliklere katılmış olan Grup 1'deki katılımcılarla son bir yıl içinde gönüllü olmamış Grup 2'deki katılımcılar arasında fark bulunmamıştır. Bu bulgu, iki grubun niyetleri arasında fark olmayabileceği fikrini oluşturmaktadır.

Barraza (2011), duygusal beklentilerin gönüllü olma üzerinde etkili olduğunu bildirmektedir. Yeni gönüllüler için başlangıçtaki olumlu duygusal beklentilerin ve özellikle memnuniyet beklentisinin, gönüllü olma eylemiyle ilişkili olduğu belirtilmektedir. Deneyimli gönüllülerin olumlu duygusal beklentileri ile gönüllülüğü sürdürmeleri arasında ilişki bulunmakla birlikte, bu ilişkinin yeni gönüllülerde gözlenenden daha zayıf olduğu ifade edilmektedir. Araştırmacı gönüllülüğün ilk birkaç ayında sürdürülebilirliğin çok güçlü olmadığını, henüz gönüllülerin beklenti ve deneyim, fayda ve maliyet analizleri sürecinin tamamlanmamış olabileceğini açıklamaktadır. Bu araştırmada gönüllü olmayan bireyler, gönüllülüğe ilişkin davranışsal tutum, öznel norm ve öznel eylem kontrolü yönünden, deneyimli gönüllülere yakın puanlar ortaya koymuşlardır. Bu durumun, gönüllülüğe yönelik çeşitli duygusal ya da başka beklentilerden kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Başka bir açıdan bakıldığında, örneklemdeki deneyimli gönüllülerin davranışsal tutum, öznel norm ve öznel eylem kontrolü puanları düşük olmayıp, gönüllü olmayanların söz konusu puanları duygusal beklentileri ya da öngörülerinin etkisiyle yüksek ve deneyimli gönüllülere yakın olabilir. Diğer yandan, araştırmada Tazelenme Üniversitesi öğrencilerinin katıldığı gönüllü etkinlikler iki ay sürmüştür. Bu sürede gönüllülüğün biyopsikososyal kazanımları ortaya

çıkmiştir. Ancak bu zaman dilimi niyete etki edecek inançlar ve davranışsal tutum, öznel norm ve öznel eylem kontrolünde deneyime dayalı değişikliklerin meydana gelebileceği kadar yeterli olmayabilir.

Gönüllülük niyetinde öznel eylem kontrolünün güçlü etkisi bildirilmektedir (Harrison, 1995; Okun ve Sloane, 2002; Lee ve ark., 2014). Bu çalışmada iki grubun öznel eylem kontrolü arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Bu bulgunun, Grup 2'deki katılımcıların da 60+ Tazelenme Üniversitesi öğrencisi olmalarından kaynaklanabileceği öngörülmektedir. Tazelenme Üniversitesi, yaşlı yetişkinlerin farklı alanlarda eğitim aldıkları, bilgilenip geliştikleri, yaşam boyu eğitim felsefesiyle yaşamlarının üçüncü çağında yeniden öğrenci olma eylemini gerçekleştirdikleri bir projedir. Bu bağlamda Grup 2'deki katılımcıların Tazelenme Üniversitesi öğrencisi olmalarının, kontrol inançları ve öznel eylem kontrolü üzerinde olumlu etkileri olabileceği düşünülmektedir.

Araştırmada, Grup 1 ve Grup 2 için gönüllülüğe ilişkin davranışsal kontrol, öznel norm ve öznel eylem kontrolü bulguları, sosyodemografik özellikler ve sağlık özellikleri yönünden incelenmiştir. Son bir yıl içinde gönüllü etkinliklere katılmamış olan Grup 2'de bekar olan katılımcıların öznel norm puanlarının evli olanlardan anlamlı derecede yüksek olduğu belirlenmiştir. Han ve arkadaşları (2023), duygusal ilişkisi olan kişilerin gönüllü olma olasılığının daha yüksek olduğunu bildirmektedir. Araştırmadan edinilen bulgu, literatürdeki bu bilgi ile tutarsız görülmektedir. Ancak konuya ilişkin başka bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bulguya yönelik, bekar olanların evli olanlara göre sosyal çevrelerindeki kişilerin fikir ya da onaylarını daha çok önemsiyor olabileceği düşünülmektedir.

5.3. Biyopsikososyal Kazanımlar ve Niyetin Öngörücüleri Yönünden Değerlendirme

Bu araştırmada gönüllü etkinliklere katılan yaşlı yetişkinlerde biyopsikososyal kazanımlar belirlenmiştir. Bedensel, psikolojik ve sosyal faktörler bireyin eylemlerinde etkili olmakta, fayda getiren eylemler tekrarlanabilmektedir. Bu bağlamda kişilere belli kazanımlar sağlayan eylemleri tekrar gerçekleştirme niyetinin, o eylemi deneyimlememiş kişilere göre daha yüksek olması öngörülebilir. Bu araştırmanın tasarımı ve hipotezleri bu öngörü doğrultusunda oluşturulmuştur. Ancak geçmişte

eylemi deneyimlemiş olan grup ile deneyimlememiş olan grup arasında niyetin öngörücüleri yönünden fark olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Bu bulgu, bir eylemden belli kazanımlar elde edildiğinde dahi o eylemi tekrar etme ya da sürdürme niyetinin yüksek olmayabileceğini, niyet üzerindeki başka faktörlerin etkili olabileceğini göstermektedir. Ancak diğer açıdan bakıldığında, deneyim ve kazanımlarla bağlantılı eylem niyetinin yüksek olmasının yanında, eyleme ilişkin deneyimi olmayan kişilerin o eyleme yönelik niyetleri de yüksek olabilir. Bununla birlikte, niyet eylemin çok önemli bir belirleyicisi olsa da tüm niyetlerin eylemle sonuçlanmayacağı, niyetin, eylemin gerçekleşmesi için mutlak bir ölçüt sağlamadığı bilinmektedir (Ajzen, 2020).

Literatürde, bazı özelliklerin gönüllü etkinliklere katılımı etkili olduğu, gönüllülerin bu özellikler yönünden benzer ve homojen bir popülasyon olduğu bildirilmektedir. Ackermann (2019), kişilik özelliklerinin gönüllü katılımı etkili olduğunu, dışadönük olmanın önemli bir itici güç olduğunu bildirmektedir. Morrow-Howell ve arkadaşları (2014), daha yüksek eğitim düzeyine sahip ve geçmiş gönüllülük deneyimleri olanların daha fazla gönüllü katılım gösterdiğini belirtmektedir. Kail ve Carr (2020), gönüllülüğün bilişsel işlevi koruduğunu ancak yüksek bilişsel işlev seviyesindeki bireylerin gönüllü olma olasılığının daha yüksek olduğunu ifade etmektedir. Thoits (2012), fiziksel ve ruhsal sağlık yönünden iyi durumdaki bireylerin gönüllü kimliğini daha çok önemseyebildiğini, gönüllü çalışmalara zaman ayırdığını belirtmektedir. Gönüllülük çalışmaların örneklemin homojenliği, gönüllülerden oluşan herhangi bir grubun benzer kişilik özellikleri, inançlar, anlam duygusu ve değerlere sahip bireylerden oluşması olağan görünmektedir. Gönüllülük için grup homojenliği, gönüllülüğün kendi doğasından kaynaklanıyor olabilir. Bu yaklaşımın Tazelenme Üniversitesi öğrencileri için de geçerli olabileceği, gönüllülüğü deneyimleyip, biyopsikososyal kazanımlar elde eden yaşlı yetişkinlerle gönüllü olmayanlar arasında, davranışsal tutum, öznel norm ve öznel eylem kontrolü bakımından fark olmamasının bu homojen yapıdan kaynaklanabileceği öngörülmektedir.

Gönüllü olmayı engelleyen bazı unsurların olabileceği de unutulmamalıdır. Choi ve arkadaşları (2020), yaşlı yetişkinlerin içinde yer aldıkları topluluğun yaş dostu olmasının sosyal katılımları üzerinde etkili olduğunu ileri sürmektedir. Araştırmacılar toplum

hizmetleri ve etkinliklerine erişimde, hareketlilik sorunlarının önemli olduğunu dile getirmektedir. Erdoğan ve Uyan-Semerci (2020), gönüllülerin %67'sinin etkinlikler süresince ulaşım, yemek ve diğer masraflarını kendilerinin karşıladığını, bu grup içinde emekliler arasında kendi masraflarını karşılayanların oranının %87 olduğunu bildirmektedir. OECD ülkelerinde, hane geliri ile resmi gönüllülük oranları arasında pozitif ilişki olduğu ifade edilmekte, çeşitli sosyal ve ekonomik zorlukların gönüllülük oranlarını etkileyebildiği belirtilmektedir (OECD, 2024). Gönüllülüğün biyopsikososyal kazanımları olduğu literatürde ve bu çalışmada açıklanmaktadır. Ancak maddi ya da manevi maliyetleri de bulunmaktadır ve faydalar gibi maliyetler de eylem niyetiyle ilişkili olabilmektedir. STK'ler gibi çeşitli kuruluşlara güven duyulmaması da gönüllülüğü engelleyen unsurlardan biridir. Güven sorununun bu kurumların potansiyel gönüllüleri yeteri kadar bilgilendirmemeleri ve motivasyonu sağlayamamalarından kaynaklandığı ifade edilmektedir (STMÜ, 2023).

Bu çalışmada yaşlı yetişkinlerin güvenilir bir kurum olarak gördükleri Tazelenme Üniversitesi hakkındaki olumlu algıları, gönüllülüğe adım atmalarını kolaylaştırıcı bir etkidir. Yaşlılara gönüllülük için sadece bir eylem alanı değil, güvenilir bir eylem alanı sunulmaktadır. Yaşlı öğrenciler Tazelenme Üniversitesi'nde aldıkları eğitimlerle, çeşitli alanlarda bilgi ve farkındalıklarını geliştirebilmekte ve örnek olma misyonuyla toplumsal etkinliklere katılım konusunda cesur adımlar atabilmektedir. Diğer yandan, bu çalışmada Grup 1'deki gönüllü etkinliklere katılan yaşlılar, eğitimlerinin ileri aşamasında olup, yakın gelecekte mezun olacaklardır. Bu kişilerin Tazelenme Üniversitesi'nden sonraki yaşamlarında, gönüllü kuruluşlara başvurarak gönüllü etkinliklere devam etme konusunda güvensizlik ve isteksizlik yaşıyor olmaları, buna bağlı olarak gönüllülüğü sürdürme niyetlerinin öngörücüleri yönünden diğer grupla benzer olmaları söz konusudur. Çalışmada bu konuya ilişkin bir değerlendirme yapılmamıştır. Geçmiş deneyimlerle şekillenen inanç, edinilen bilgi ve kontrol algısı belli bir zaman noktasında çeşitli etkenler aracılığı ile değişebilmektedir (Hagger ve Hamilton, 2024). Araştırmada, gönüllü grubun gönüllülüğe ilişkin kazanım ve maliyetler hakkındaki bilgileri, deneyimleri ve inançları, gönüllülükle ilgili çeşitli engeller, sorunlar vb. nedeniyle kırıma uğramış ve değişmiş olabilir. Buna bağlı olarak,

gönüllülüğü deneyimlemiş katılımcıların, eylemi sürdürme ya da tekrar etme niyetlerinin değişebileceği öngörülmektedir.

Doğrudan yaşlı gönüllülüğüne odaklanmış olması, ölçme araçlarının yaşlı nüfusun özellikleri dikkate alınarak gerontolojik perspektifle oluşturulmuş olması bu araştırmanın güçlü yönlerindendir. Bu bakımdan yaşlılığın ve yaşlı gönüllülüğünün özgün yapısına ilişkin yeni araştırmalara alt yapı oluşturacağı öngörülmektedir.

Gönüllülüğün biyopsikososyal etkileri uzun vadede ortaya çıkabilmektedir. Buna karşın, araştırmada iki ay süreyle devam edilen gönüllü etkinliklerin biyopsikososyal kazanımlar sağladığı ortaya koyulmuştur. Gönüllülüğe ilişkin niyetin öngörücüleri yönünden tüm örneklem homojen bir yapı sergilemiştir ve gönüllülük deneyimine sahip olan grup, gönüllü olmayan gruba benzer davranışsal tutum, öznel norm ve öznel eylem kontrolü göstermiştir. Bu durum, araştırmanın bir sınırlılığı olan örneklem homojen yapısından kaynaklanıyor olabilir. Araştırmanın bir diğer sınırlılığı formal gönüllülüğün etkilerinin ele alınması ancak informal gönüllülüğün dışlanamaması ya da ölçülememesidir. Örnekte formal gönüllülüğü deneyimlemiş ve deneyimlememiş çalışma gruplarının informal gönüllülük aktiviteleri bilinmemektedir. Bunun yanında büyük ölçüde homojen bir grup olmaları nedeniyle, informal gönüllülük kapsamındaki yardım davranışlarının da yaygın ve fazla olması, bu nedenle araştırmanın değişkenleri yönünden iki grubun benzer olması muhtemeldir.

Bu bulguların, gönüllülük niyetini anlamanın ve açıklamanın yanında, değiştirmek için davranışsal tutum, öznel norm, öznel eylem kontrolü ve bunlarla ilişkili inançlar üzerinde müdahale noktaları belirlemeye katkı sağlayacağı öngörülmektedir.

6. SONUÇ ve ÖNERİLER

Çalışmada “Yaşlılarda Gönüllülüğün Biyopsikososyal Kazanımları Ölçeği” geliştirilmiş, yaşlı yetişkinlerin gönüllü etkinliklere katılımlarının biyopsikososyal etkileri araştırılmış, faktör analizi ile belirlenen altı faktör yönünden çeşitli düzeylerde kazanımlar elde ettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Planlı Eylem Teorisi çerçevesinde toplanan veri niyet tahmini için YEM yapılmasında gereken kriterleri sağlamamıştır. Niyetin öngörücüleri olan davranışsal tutum, öznel norm ve öznel eylem kontrolü bileşenleri yönünden son bir yıl içinde gönüllü olan ve son bir yıl içinde gönüllü olmayan bireyler karşılaştırıldığında, anlamlı bir fark bulunmamıştır.

“Yaşlılarda Gönüllülüğün Biyopsikososyal Kazanımları Ölçeği” madde havuzunun oluşturulması, uzman görüşlerinin alınması, kapsam geçerlilik çalışması, elde edilen veriye açımlayıcı faktör analizi uygulanmasıyla geliştirilmiştir. Bu ölçek, geliştirilme potansiyeline sahip olup, daha büyük ve farklı bir örnekleme uygulanabilir ve doğrulayıcı faktör analizi yapılabilir. Geliştirilen bu ölçek ile gönüllülüğün yaşlılar üzerindeki etkilerinin belirlenmesinde standart ölçümler yapılabilir. Yaşlı gönüllülüğünün biyopsikososyal kazanımlarını ölçen bu ölçek ile dahilindeki faktörler yönünden kazanım sağlanıp sağlanmadığı, hangi faktörde ve ne ölçüde kazanım sağlandığı, gönüllülük türleri (çocuklarla çalışma, gençlerle çalışma, çevre için çalışma), gönüllülüğün süresi ve sıklığı ve etkinliklerin içeriği farklı uygulama grupları arasında karşılaştırmalı olarak araştırılabilir. Bunun yanında yaş, eğitim durumu, cinsiyet vb. demografik özelliklere göre biyopsikososyal kazanımlar değerlendirilebilir ve yaşlıların bireysel özelliklerine en uygun olan gönüllülük türü ve sıklığının tespit edilmesi mümkün olabilir. Kapsamlı ve çok yönlü ölçümler yapıp tutarlı veri kümeleri elde edilerek yaşlı gönüllülüğü için bir model oluşturulabilir.

Yaşlı gönüllülüğünün diğer yaş gruplarından ayrı olarak, kendi dinamikleri içerisinde ele alması ve derinlemesine incelenmesi için nitel desenin de dahil edildiği karma araştırmaların yapılması, araştırma kapsamının genişletilerek kamu kurumları, yerel yönetimler ve STK’lerin de dahil edilmesi önemli bilgiler sağlayabilir. Yaşlı gönüllülüğünün oransal olarak düşük olmasının nedenleri, maliyetler, güven sorunu,

motivasyon sorunu, erişim ve hareketlilik problemleri, bilgi eksikliği vb. yönünden araştırılmalıdır. Nedenlerin tespit edilmesi engellerin ortadan kaldırılmasını sağlayacak uygulamalar için yol gösterici olacaktır.

Gelecek araştırmalarda yaşlıların gönüllü olma niyetlerine ilişkin davranışsal tutum, öznel norm ve öznel eylem kontrolünü etkileyen inançların daha geniş bir örneklemde araştırılması, eylemin gerçekleşme ölçüsünün de araştırmaya dahil edilmesi bu alana katkı sağlayacaktır. “Yaşlılarda Gönüllülüğün Biyopsikososyal Kazanımları Ölçeği” ile elde edilecek verinin, bir aracı değişken olarak Planlı Eylem Teorisi’nin regresyon modeline dahil edilmesi, kazanımların niyete aracılık edip etmediğine ilişkin sonuçların üretilmesine olanak tanıyacaktır. Ayrıca gönüllülüğün türleri ve sıklığına göre gruplar oluşturulup, daha uzun süreli gönüllülüğün niyetle ilişkisi araştırılmalıdır.

Yaşlı gönüllülüğü, toplumsal katkısının yanında yaşlılara biyopsikososyal kazanımlar sağlamaktadır. Ancak, gönüllülük deneyimi ve elde edilen kazanımların, gönüllü olma niyeti üzerindeki etkileri tam olarak belirlenememiştir. Bununla birlikte söz konusu kazanımlar niyetin öngörücülerini etkilememiş olabilir. Genel olarak toplumda yaşlı gönüllülüğü oranının düşük olması da göz önüne alındığında kamu kurumları, yerel yönetimler ve STK’lerin bu konudaki girişimlerine ihtiyaç olduğu açıktır.

Yaşlı gönüllülüğü için güvenilir bir altyapının oluşturulması, yasal düzenlemelerin yapılması, yaşlı gönüllülerin rahatlıkla katılım sağlayabileceği uygun çalışma içeriklerinin planlanması yaşlıların gönüllülüğe ilgisini arttırabilir. Yerel birimlerdeki gönüllü etkinlik türlerinin çoğaltılması yaşlıların daha kolay katılım sağlamalarını, ulaşım sorunu yaşamamalarını ve ek masraflara girmemelerini mümkün kılabilir. Sosyodemografik özellikler yönünden heterojen topluluklara yönelik gönüllülük fırsatları oluşturulabilir. Gönüllü etkinliklerde yaşlıların girişimleri de önemli olabilir. Yaşlılar kendi gönüllü birimlerini oluşturmaları, etkinlik ve organizasyonlar planlamaları için teşvik edilebilir, bunun için bilgilendirici kurslar hazırlanabilir. Yaşlıların gönüllülük konusunda bilinçlenmesi için kurumsal bilgi ve iletişim kanallarının açık olması önemlidir. Kapsamlı gönüllülük stratejilerinin geliştirilmesi yaşlılar arasında gönüllülüğün yaygınlaşmasını, böylelikle yaşlıların ve toplumun refahının artmasını destekleyecektir. Yaşlıların gönüllülük alanında yalnızca “hizmet

alıcısı” oldukları algısı terk edilmeli, özgür iradesiyle gönüllü olmak isteyen yaşlılar teşvik edilmelidir. Yaşlı gönüllülüğüne yönelik uygulamaların bilimsel altyapı üzerinde yükselmesi ve çeşitlenmesi toplumsal refaha katkı sağlayacaktır.

Bu araştırma sonuçlarının yaşlı gönüllülüğünün anlaşılmasına katkı sunması, gelecek araştırmalar için altyapı oluşturması, bu alanda farkındalık oluşturması, konuya akademik ve kamusal ilgiyi arttırması ve yaşlı yetişkinlere gönüllü olmaları için motivasyon sağlaması öngörülmektedir.

KAYNAKLAR

Abud T, Kounidas G, Martin KR, Werth M, Cooper K, Myint PK. Determinants of healthy ageing: a systematic review of contemporary literature. *Aging clinical and experimental research*. 2022;34(6): 1215-1223.

Ackermann K. Predisposed to volunteer? Personality traits and different forms of volunteering. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*. 2019;48(6): 1119-1142.

Adler RH. Engel's biopsychosocial model is still relevant today. *Journal of psychosomatic research*. 2009;67(6): 607-611.

Ajzen I. The theory of Planned Behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*. 1991;50(2): 179-211.

Ajzen I. Perceived behavioral control, self-efficacy, locus of control, and the theory of planned behavior 1. *Journal of applied social psychology*. 2002;32(4): 665-683.

Ajzen I. The theory of planned behavior: Frequently asked questions. *Human behavior and emerging Technologies*. 2020;2(4): 314-324.

Ajzen I, Driver BL. Application of the theory of planned behavior to leisure choice. *Journal of leisure research*. 1992;24(3): 207-224.

Ajzen I, Madden TJ. Prediction of goal-directed behavior: Attitudes, intentions, and perceived behavioral control. *Journal of experimental social psychology*. 1986;22(5): 453-474.

Akyüz HE. Yapı geçerliliği için doğrulayıcı faktör analizi: Uygulamalı bir çalışma. *Bitlis Eren Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*. 2018;7(2): 186-198.

Altun Erdoğan K. Gönüllülük Davranışının Mutluluk Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi. *19 Mayıs Sosyal Bilimler Dergisi*. 2022;3(2): 173-185.

Altun A, Mazman İ. Sosyal, siyasi ve sivil katılımın gelişiminde kentlilik bilincinin rolü. *Ekonomi İşletme Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Dergisi*. 2020;6(2): 232-248.

Arshad M, Kashif MJ, Ashfaq F, Abid G. Volunteers are not Volunteering to Sacrifice their Objectives. *Bulletin of Business and Economics (BBE)*. 2023;12(4): 23-32.

Arslan ML. Sivil toplum kuruluşlarında gönüllülük: Sorunlar ve çözüm yolları (Politika Notu No. 2018/04). İstanbul: İLKE İlim Kültür Eğitim Derneği. 2018.

Aw S, Koh GC, Tan CS, Wong ML, Vrijhoef HJ, Harding SC, ... Hildon ZJ. Promoting BioPsychoSocial health of older adults using a Community for Successful Ageing program (ComSA) in Singapore: A mixed-methods evaluation. *Social Science & Medicine*. 2020;258: 113104.

Ayre C, Scally AJ. Critical Values For Lawshe's Content Validity Ratio: Revisiting The Original Methods Of Calculation. *Measurement and Evaluation in Counseling and Development*. 2014;47(1): 79-86.

Aziz A. Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri ve Teknikleri. 13. Baskı. Ankara:Nobel Yayıncılık; 2020.

Barraza JA. Positive emotional expectations predict volunteer outcomes for new volunteers. *Motivation and Emotion*. 2011;35: 211-219.

Beavers AS, Lounsbury JW, Richards JK, Huck SW, Skolits GJ, Esquivel SL. Practical considerations for using exploratory factor analysis in educational research. *Practical assessment, research & evaluation*. 2013;18(6): n6.

Berkman LF, Melchior M, Chastang JF, Niedhammer I, Leclerc A, Goldberg M. Social integration and mortality: a prospective study of French employees of Electricity of France–Gas of France: the GAZEL Cohort. *American journal of epidemiology*. 2004;159(2): 167-174.

Bolton D, Gillett G. The Biopsychosocial Model of Health and Disease; New Philosophical and Scientific Developments. Springer Nature. 2019. <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/978-3-030-11899-0.pdf>

Brydges CR, Carlson MC, Andrews RM, Rebok GW, Bielak AA. Using cognitive intraindividual variability to measure intervention effectiveness: Results from the Baltimore experience corps trial. The Journals of Gerontology: Series B. 2021;76(4): 661-670.

Burns A, Dannecker E, Austin MJ. Revisiting the biological perspective in the use of biopsychosocial assessments in social work. Journal of Human Behavior in the Social Environment. 2019;29(2): 177-194.

Büyüköztürk Ş. Faktör Analizi: Temel Kavramlar ve Ölçek Geliştirmede Kullanımı. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi. 2002;32: 470-483.

Cantekin E. Türkiye’de Afet Yönetiminde Gönüllülük. Türkiye’de Gönüllülük Gönüllülüğün Rolünün ve Katkılarının Keşfedilmesi içinde. Birleşmiş Milletler Gönüllüleri Programı, Türkiye & GSM Gençlik Servisleri Merkezi (Yay. Haz.). 2013: 59-64. <https://www.undp.org/tr/turkiye/publications/turkiyede-gonulluluk-gonullulugun-rolunun-ve-katkilarinin-kesfedilmesi>

Carlson MC. Productive social engagement as a vehicle to promote activity and neuro-cognitive health in later adulthood. Archives of Clinical Neuropsychology. 2021;36(7): 1274-1278.

Cattan M, Hogg E, Hardill I. Improving quality of life in ageing populations: What can volunteering do?. Maturitas. 2011;70(4): 328-332.

Cevahir E. SPSS ile Nicel Veri Analizi Rehberi. İstanbul: Kibele Yayınları. 2020.

Charities Aid Foundation. 2022. “World Giving Index 2022 A global view of giving trends”. https://www.cafonline.org/docs/default-source/about-us-research/caf_world_giving_index_2022_210922-final.pdf Son erişim tarihi: 03.05.2025.

Choi MS, Dabelko-Schoeny H, White K. Access to employment, volunteer activities, and community events and perceptions of age-friendliness: The role of social connectedness. *Journal of Applied Gerontology*. 2020;39(9): 1016-1024.

Choi NG, Burr JA, Mutchler JE, Caro FG. Formal and informal volunteer activity and spousal caregiving among older adults. *Research on Aging*. 2007;29(2): 99-124.

Churchill GA Jr, Peter JP. Research Design Effects On The Reliability Of Rating Scales: A Meta-Analysis. *Journal Of Marketing Research*. 1984;21(4): 360-375.

Coelho A, Lopes M, Barata M, Sousa S, Goes M, Bia F, ... Gaspar T. Biopsychosocial factors that influence the purpose in life among working adults and retirees. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 2023;20(8): 5456.

Cohen S, Frank E, Doyle WJ, Skoner DP, Rabin BS, Gwaltney Jr, JM. Types of stressors that increase susceptibility to the common cold in healthy adults. *Health psychology*. 1998;17(3): 214.

Cohen S, Doyle WJ, Turner RB, Alper CM, Skoner DP. Emotional style and susceptibility to the common cold. *Psychosomatic Medicine*. 2003;65(4): 652-657.

Çetin M. Gönüllü Çalışma ve Türkiye İçin Bir Düzenleme Önerisi. Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023, Bursa (Danışman: Prof. Dr. İ Kılıkış).

DeVellis RF. Scale development: Theory and applications. Los Angeles, CA: Sage Publications. 2017.

Dinno A. Nonparametric pairwise multiple comparisons in independent groups using Dunn's test. *The Stata Journal*. 2015;15(1): 292-300.

Duckett L, Henly S, Avery M, Potter S, Hills-Bonczyk S, Hulden R, Savik K. A theory of planned behavior-based structural model for breast-feeding. *Nursing research*. 1998;47(6): 325-336.

Engel GL. The need for a new medical model: A challenge for biomedicine. *Science*. 1977;196(4286): 129–136

Erdoğan E, Uyan-Semerci P. Türkiye Gönüllülük Araştırması 2019: Gönüllü Profili, Gönüllülerin Koşulları ve Kazanımları. Türkiye’de Gönüllülük: Deneyimler, Sınırlılıklar ve Yeni Açılımlar içinde. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları; 2020, p:1-44.

Erkuş A. Davranış Bilimleri için Bilimsel Araştırma Süreci. 7. Baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık; 2021.

European Council, Council conclusions on active ageing, 2010, 3019th edition, Employment, Social Policy, Health and Consumer Affairs Council meeting, Luxembourg. Erişim Tarihi: 08.03.2025.
https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/lsa/114968.pdf

Filges T, Siren A, Fridberg T, Nielsen BC. Voluntary work for the physical and mental health of older volunteers: A systematic review. *Campbell Systematic Reviews*. 2020;16(4): e1124.

Finnegan A. The biopsychosocial benefits and shortfalls for armed forces veterans engaged in archaeological activities. *Nurse Education Today*. 2016;47: 15-22.

Fried LP, Henry M, Beard JR, Rowe JW. Public Health 4.0: Creating health for longer lives. *Public Policy & Aging Report*. 2023;33(3): 86-91.

Friedman EM, Ryff CD. Theoretical perspectives: A biopsychosocial approach to positive aging. In Krauss Whitbourne S, Sliwinski MJ, eds. *The Wiley-Blackwell Handbook of Adulthood and Aging*, West Sussex: Blackwell Publishing Ltd.; 2012, p:2-24.

Foster L, Walker A. Active ageing across the life course: towards a comprehensive approach to prevention. *BioMed Research International* 2021;(1): 6650414.
<https://doi.org/10.1155/2021/6650414>.

Gualano MR, Voglino G, Bert F, Thomas R, Camussi E, Siliquini R. The impact of intergenerational programs on children and older adults: A review. *International psychogeriatrics*. 2018;30(4): 451-468.

Guiney H, Keall M, Machado L. Volunteering in older adulthood is associated with activity engagement and cognitive functioning. *Aging, Neuropsychology, and Cognition*. 2021;28(2): 253-269.

Güder N. STK'lar İçin Gönüllülük ve Gönüllü Yönetimi Rehberi. Ankara: Sivil Toplum Geliştirme Merkezi, 2006.

Gürsakal S. Sosyal Bilimlerde SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistiksel Analiz Teknikleri. Bursa: Dora Basım; 2019.

Hagger MS, Hamilton K. Longitudinal tests of the theory of planned behaviour: A meta-analysis. *European Review of Social Psychology*. 2024;35(1): 198-254.

Han A, Brown D. Learning experiences of older volunteers in a community-based social program for people with dementia. *Journal of Social Service Research*. 2020;46(2): 225-235.

Han SH, Shih YC, Burr JA, Peng C. Age and cohort trends in formal volunteering and informal helping in later life: Evidence from the health and retirement study. *Demography*. 2023;60(1): 99-122.

Harrison DA. Volunteer motivation and attendance decisions: Competitive theory testing in multiple samples from a homeless shelter. *Journal of applied psychology*. 1995;80(3): 371.

Hasançebi B, Terzi Y, Küçük Z. Madde güçlük indeksi ve madde ayırt edicilik indeksine dayalı çeldirici analizi. *Gümüşhane Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*. 2020;10(1): 224-240.

Hatem G, Zeidan J, Goossens M, Moreira C. Normality testing methods and the importance of skewness and kurtosis in statistical analysis. *BAU Journal-Science and Technology*. 2022;3(2): 7.

Hogarty KY, Hines CV, Kromrey JD, Ferron JM, Mumford KR. The quality of factor solutions in exploratory factor analysis: The influence of sample size, communality, and overdetermination. *Educational and psychological measurement*. 2005;65(2): 202-226.

Hopkins B, Dowell D. "Recruitment and retention in not-for-profit organisations: tailored strategies for younger and older volunteers", *Employee Relations*. 2022;44(1): 259-273. <https://doi.org/10.1108/ER-10-2020-0450>.

Huang G. Gaoping Huang's Blog. 2018 [cited 2025 May 3]. Exploratory Factor Analysis- Notes and R Code. Available from: <https://gaopinghuang0.github.io/2018/02/09/exploratory-factor-analysis-notes-and-R-code#reproduced-correlation-matrix--difference-between-the-reproduced-cor-matrix-and-the-original-cor-matrix>.

Huck SW. Factor Analysis. In: *Reading Statistics and Research* [Internet]. 6th ed. Pearson Education; 2012 [cited 2025 May 3]. p. 479–503. Available from: http://students.aiu.edu/submissions/profiles/resources/onlineBook/J5E3k4_Reading_Statistics_and_Research-_6th.pdf.

ILO (2011) Manual on the measurement of volunteer work. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_167639.pdf.

ISSP Research Group (2016), International Social Survey Programme: Citizenship II - ISSP 2014, GESIS Data Archive, Cologne. ZA6670 Data file Version 2.0.0, doi:10.4232/1.12590

Jackson JS, Antonucci TC, Brown E. A cultural lens on biopsychosocial models of aging. *Advances in cell aging and gerontology*. 2003;15: 221-241.

Jongenelis MI, Jackson B, Newton RU, Pettigrew S. Longitudinal associations between formal volunteering and well-being among retired older people: follow-up results from a randomized controlled trial. *Aging & Mental Health*. 2022;26(2): 368-375.

Jylhä M. What is self-rated health and why does it predict mortality? Towards a unified conceptual model. *Social science & Medicine*. 2009;69(3): 307-316.

Kail BL, Carr DC. More than selection effects: Volunteering is associated with benefits in cognitive functioning. *The Journals of Gerontology: Series B*. 2020;75(8): 1741-1746.

Karaman M. Keşfedici ve Doğrulayıcı Faktör Analizi: Kavramsal Bir Çalışma. *Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 2023;9(1): 47-63.

Kalaycı I, Uysal MT. Sosyo-Demografik Özelliklerin Üretken Yaşlanmaya Etkisi. *Electronic Turkish Studies*. 2021;16(6).

Kesgin B. Türkiye’de gönüllülük çalışmaları üzerine bir değerlendirme. *MSGSÜ Sosyal Bilimler*. 2016;13): 119-131.

Kılıç AF. Açımlayıcı Faktör Analizinde Boyut Sayısına Karar Verme: Yöntemlere Kısa Bir Bakış. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 2022;51: 305-318.

Kılıç S. Cronbach’s alpha reliability coefficient. *Psychiatry and Behavioral Sciences*. 2016;6(1): 47-48.

Kim S, Halvorsen C, Han SH. Volunteering and changes in cardiovascular biomarkers: longitudinal evidence from the Health and Retirement Study. *Innovation in Aging*. 2023;7(5): igad048.

Kinaş Y, Yılmaz V. Sosyal Bilimlerde Kısmi En Küçük Kareler Yapısal Eşitlik Modellemesi: Aracılık/Düzenleyicilik Etkilerin Araştırılması. Arı E, Şen H, eds. *Kısmi En Küçük Kareler Yapısal Eşitlik Modellemesi ve Sosyal Bilimlerde Uygulama Örnekleri içinde*. Ankara: İksad Publishing House; 2023, s: 27-69

Koç Başaran Y. Sosyal bilimlerde örnekleme kuramı. *The Journal of Academic Social Science*. 2017;47(47): 480-495.

Komáromi L, Somogyi A, Szabo A. The Biopsychosocial Health Model Differentiates Long-Term Exercisers From Non-Exercisers: A Cross-Sectional Study. *Health Science Reports*. 2025;8(2): e70476.

Konrath S, Fuhrel-Forbis A, Lou A, Brown S. Motives for volunteering are associated with mortality risk in older adults. *Health Psychology*. 2012;31(1): 87-96.

Koyuncu İ, Kılıç AF. Açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizlerinin kullanımı: Bir doküman incelemesi. *Eğitim ve Bilim*. 2019;44(198): 361-388.

Köse A. Aşamalı tepki modeli ve klasik test kuramı altında elde edilen test ve madde parametrelerinin karşılaştırılması. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 2015;15(2): 184-197.

Kruse A. Einleitung: Das Alter im Schnittpunkt von Chancen, Einschnitten und Aufgaben: Selbst- und mitverantwortliches Leben älterer Menschen. Generali Deutschland AG içinde, Generali Altersstudie 2017: Wie ältere Menschen in Deutschland denken und leben. Heidelberg: Springer; 2017, p:1-8.

Krzeczkowska A, Spalding DM, McGeown WJ, Gow AJ, Carlson MC, Nicholls LAB. A systematic review of the impacts of intergenerational engagement on older adults' cognitive, social, and health outcomes. *Ageing Research Reviews*. 2021;71: 101400.

Kunz V. Theorie rationalen Handelns: Konzepte und Anwendungsprobleme. Opladen: Leske+Budrich; 1997.

Lacks MH, Lamson AL, Rappleyea DL, Russoniello CV, Littleton HL. A systematic review of the biopsychosocial-spiritual health of active duty women. *Military Psychology*. 2017;29(6): 570-580.

Lawshe CH. A quantitative approach to content validity. *Personnel psychology*. 1975;28(4): 563-575.

Lee S. Volunteering and loneliness in older adults: A parallel mediation model. *Aging & Mental Health*. 2022;26(6): 1234-1241.

Lee YJ, Won D, Bang H. Why do event volunteers return? Theory of planned behavior. *International Review on Public and Nonprofit Marketing*. 2014;11: 229-241.

Lehman BJ, David DM, Gruber JA. Rethinking the biopsychosocial model of health: Understanding health as a dynamic system. *Social and personality psychology compass*. 2017;11(8): e12328.

Lim E, Peng C, Burr JA. Friendship in later life: a pathway between volunteering hours and depressive symptoms. *The Journals of Gerontology: Series B*. 2023;78(4): 673-683.

Lugg W. The biopsychosocial model—history, controversy and Engel. *Australasian Psychiatry*. 2022;30(1): 55-59.

Marangoz M. Kar Amacı Gütmeyen Kuruluşlarda Sosyal Pazarlama ve Çevre Gönüllü Kuruluşlara Yönelik Bir Araştırma. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 2007;9(1): 275-297.

Matsuda Y, Baba A, Sugawara I, Son BK, Iijima K. Multifaceted well-being experienced by community dwelling older adults engaged in volunteering activities of frailty prevention in Japan. *Geriatrics & Gerontology International*. 2024;24: 273-278.

Matthieu MM, Lawrence KA, Robertson-Blackmore E. The impact of a civic service program on biopsychosocial outcomes of post 9/11 US military veterans. *Psychiatry research*. 2017;248: 111-116.

Morrow-Howell N. Volunteering in later life: Research frontiers. *Journals of Gerontology Series B: Psychological Sciences and Social Sciences*. 2010;65(4): 461-469.

Morrow-Howell N, Hong SI, McCrary S, Blinne W. Changes in activity among older volunteers. *Research on Aging*. 2012;34(2): 174-196.

Morrow-Howell N, Lee YS, McCrary S, McBride A. Volunteering as a pathway to productive and social engagement among older adults. *Health education & Behavior*. 2014;41(1_suppl): 84S-90S.

Musick MA, Herzog AR, House JS. Volunteering and mortality among older adults: Findings from a national sample. *The Journals of Gerontology Series B: Psychological Sciences and Social Sciences*. 1999;54(3): S173-S180.

Nakamura JS, Kwok C, Huang A, Strecher VJ, Kim ES, Cole SW. Reduced epigenetic age in older adults who volunteer. *Psychoneuroendocrinology*. 2023;148: 106000.

Nartgün Z. Klasik Test Kuramındaki Cronbach A Güvenirlilik Katsayısı ile Örtük Özellikler Kuramındaki Bilgi Fonksiyonları ve Marjinal Güvenirlilik Katsayısının Karşılaştırılması. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 2001;1(2): 143-161.

Nichol B, Wilson R, Rodrigues A, Haighton C. Exploring the effects of volunteering on the social, mental, and physical health and well-being of volunteers: an umbrella review. *Voluntas: international journal of voluntary and nonprofit organizations*. 2024;35(1): 97-128.

OECD. Unleashing the Potential of Volunteering for Local Development An International Comparison of Trends and Tools. *OECD Local Economic and Employment Development (LEED) Papers*; 2024. https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2024/12/unleashing-the-potential-of-volunteering-for-local-development_719f94b6/deab71bd-en.pdf

Okun MA, Sloane ES. Application of planned behavior theory to predicting volunteer enrollment by college students in a campus-based program. *Social Behavior and Personality: an international journal*. 2002;30(3): 243-249.

Palabıyık H. Gönüllülük ve Yerel Hizmetlere Gönüllü Katılım Üzerine Açıklamalar. *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yönetim Bilimleri Dergisi*. 2011;9(1): 85-114.

Pallant J. SPSS Survival Manual: A Step by Step Guide to Data Analysis Using IBM SPSS Çeviren: Balcı S, Ahi B. SPSS Kullanma Kılavuzu SPSS ile Adım Adım Veri Analizi. 6. Basım, Anı Yayıncılık, Ankara; 2020.

Pamuk D. Yaşlanma Sürecinde Aşkınlık Deneyimlerinin Otobiyografik Anlatılar Üzerinden İncelenmesi: Tazelenme Üniversitesi “Yaşlanmayı Aşma Atölyesi” Örneği. Akdeniz Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2024, Antalya (Danışman: Prof. Dr. MC Camcı).

Piliavin JA, Siegl E. Health benefits of volunteering in the Wisconsin longitudinal study. Journal of health and social Behavior. 2007;48(4): 450-464.

Rodriguez TM, Sheffler P, Ferguson LE, Rebok GW, Wu R. Cognitive and functional improvement via novel skill learning for low-income minoritized middle-aged and older adults. Prevention Science. 2023;24(5): 926-935.

Sellon AM. The importance of meaningful participation: Health benefits of volunteerism for older adults with mobility-limiting disabilities. Ageing & Society. 2023;43(4): 878-901.

Shea J. Senior volunteering in service to community elders in Shanghai: Bringing together agendas for productive aging and community-based social support for the aged in China. Ageing International. 2017;42(2): 205-235.

Shen HW, Wang Y. The Relationships Among Volunteering, Everyday Discrimination, And Life Satisfaction In Two Age Groups. Innovation in Aging. 2023;7(Suppl 1): 884.

Sneed RS, Cohen S. A prospective study of volunteerism and hypertension risk in older adults. Psychology and Aging. 2013;28(2): 578-586.

STMÜ. Türkiye’de Sivil Toplum Kuruluşları ve Gönüllülük Raporu. 2023. <https://stmu.org.tr/tr/frontend/storage/documents/JuVZGbPXTfB4wGzdZNwwtlawGjkDgGxfcqt3ySfW.pdf>

Şencan H. Sosyal ve Davranışsal Ölçümlerde Güvenilirlik ve Geçerlilik. Ankara: Seçkin Yayıncılık; 2005.

Şentürk M, Turan B. Sonuç: Üniversitede Gönüllü Olmak. Üniversitede Gönüllü Olmak, Üniversite Öğrencilerinin Gönüllülük Algıları, Eğilimleri ve Deneyimleri Araştırması: İstanbul Üniversitesi Örneği içinde. eds. Şentürk M, Adıgüzel Y, Turan B. İstanbul: Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, Limit Ofset; 2016, s: 337-367.

Tang F. What resources are needed for volunteerism? A life course perspective. Journal of Applied Gerontology. 2006;25(5): 375-390.

Tang F. Socioeconomic disparities in voluntary organization involvement among older adults. Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly. 2008;37(1): 57-75.

Taylor J, McFarland MJ, Carr DC. Age, perceptions of mattering, and allostatic load. Journal of Aging and Health. 2019;31(10): 1830-1849.

TDK Türk Dil Kurumu Sözlükleri. 2024. <https://sozluk.gov.tr/>.

Teater B, Chonody JM. How do older adults define successful aging? A scoping review. The International Journal of Aging and Human Development. 2020;91(4): 599-625.

Tezbasaran AA. Likert tipi ölçek geliştirme kılavuzu. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları; 1997.

Thoits PA. Role-identity salience, purpose and meaning in life, and well-being among volunteers. Social psychology quarterly. 2012;75(4): 360-384.

Tufan İ. Gerontolojiye Hazırlık. Perspektifler, Teoriler, Yöntemler Üzerine Ön Bilgi. Türkiye Gerontoloji Serisi. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık; 2020.

Tufan İ. Türkiye'de yaşlı eğitimi 60+ Tazelenme Üniversitesi'nin İlk dört yılı: Değerlendirme ve öneriler. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık; 2022.

TÜSEV Gönüllülük ve Yasal Mevzuat Bilgi Notu. 2015. <https://tusev.org.tr/wp-content/uploads/2024/06/GonullulukAnalizBilgiNotu.12.02.15.pdf>

TÜSEV Filantropi Dünyada Nasıl Seyrediyor? 2025 Küresel Hayırseverlik Ortamı Endeksi Temel Bulgu ve Eğilimler. <https://tusev.org.tr/wp-content/uploads/2025/06/2025-Kuresel-Hayirseverlik-OrtamiEndeksi-Temel-Bulgu-ve-Egilimler.pdf>

Udstuen CO. Senior outlook on death and dying: A comparative study of older volunteers serving older clients versus older volunteers serving younger clients. Student Work. 1998.

Ullman JB. Structural Equation Modeling. In: Tabachnick BG, Fidell LS, eds. Using Multivariate Statistics. 6. ed. Pearson Education; 2013, p: 681-785.

Uysal İ, Kılıç AF. Normal dağılım ikilemi. Anadolu Journal of Educational Sciences International. 2022;12(1): 220-248.

Van Willigen M. Differential benefits of volunteering across the life course. The Journals of Gerontology Series B: Psychological Sciences and Social Sciences. 2000;55(5), S308-S318.

Varma VR, Tan EJ, Gross AL, Harris G, Romani W, Fried LP, ... Carlson MC. Effect of community volunteering on physical activity: a randomized controlled trial. American journal of preventive Medicine. 2016;50(1): 106-110.

Williams B, Onsmann A. Brown T. Exploratory Factor Analysis: A Five-Step Guide for Novices. Journal of Emergency Primary Health Care. 2010;8(3): 1-13.

Worthington RL, Whittaker TA. Scale development research: A content analysis and recommendations for best practices. The counseling psychologist. 2006;34(6): 806-838.

Yaşar M. İstatistiğe Yönelik Tutum Ölçeği: Geçerlilik ve Güvenirlilik Çalışması. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 2014;36(36): 59-75.

Yeşilyurt S, Çapraz C. A road map for the content validity used in scale development studies. Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 2018;20(1): 251-264.

Yurdabakan İ, Çüm S. Davranış Bilimlerinde Ölçek Geliştirme (Açıklayıcı Faktör Analizine Dayalı). Turkish Journal of Family Medicine and Primary Care. 2017;11(2): 108-126.

Yurdugöl H. Ölçek geliştirme çalışmalarında kapsam geçerliği için kapsam geçerlik indekslerinin kullanılması. XIV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi. 2005;1: 771-774.

EKLER

EK 1: Gönüllü Onam Formu

AYDINLATILMIŞ GÖNÜLLÜ ONAM FORMU

YAŞLILARDA GÖNÜLLÜLÜK ETKİNLİKLERİNİN BİYOPSİKOSOSYAL KAZANIMLARI: PLANLI EYLEM TEORİSİ ÇERÇEVESİNDE BİR DEĞERLENDİRME

Sayın Katılımcı,

Bu araştırmada, yaşlılıkta gönüllü etkinliklere katılımın biyopsikososyal kazanımları ve katılım niyetini belirlemek amaçlanmıştır. Akdeniz Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Gerontoloji Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Hasan Hüseyin Başbüyük tarafından yürütülmekte olan bu çalışma Saadet Tiryaki'nin doktora tez çalışmasıdır. Araştırmaya katılmak gönüllülük esasına dayanmaktadır. Araştırma için tahmini 20-30dk süre ayırmanız istenmektedir.

Bu araştırma “gönüllülük” ve “gönüllü etkinliklere katılım” konularını ele almaktadır. Gönüllülük, gönüllü ve karşılıksız olarak toplum yararına yönelik hizmetlerde görev almak anlamına gelmektedir. Gönüllülük, maddi karşılık ya da çıkar amacı / beklentisi olmaksızın bireyin özgür iradesiyle yapılmaktadır. Çocuklar, engelliler, yaşlılar ya da belirli hastalıklardan muzdarip kişiler gibi dezavantajlı bireylerin yaşam kalitelerini arttırmayı amaçlayan, çevreyi korumayı amaçlayan, genel anlamda toplum yararını gözetken hedeflere yönelik “gönüllü etkinlikler” gerçekleştirilmektedir. Bu etkinlikler resmi kurumlar, yerel yönetimler, dernekler, sivil toplum kuruluşları gibi çeşitli kurum ve kuruluşlar tarafından düzenlenmektedir. Gönüllüler, bu tür etkinliklere ücret karşılığı olmaksızın, haftalık belirli günlerde ve saatlerde katılırlar.

Soruları dikkatli bir şekilde okumanızı, yanıtlarınızı samimiyetle, kişisel deneyimlerinize, fikir ve düşüncelerinize göre vermenizi önemle rica ederiz.

Bilime katkınız için teşekkür ederiz.

Saygılarımızla...

Yukarıda yer alan ve araştırmadan önce gönüllüye / katılımcıya verilmesi gereken bilgileri gösteren Aydınlatılmış Onam Formu adlı metni kendi anadilimde okudum ya da bana okunmasını sağladım. Bu bilgilerin içeriği ve anlamı, yazılı ve sözlü olarak açıklandı. Aklıma gelen bütün soruları sorma olanağı tanındı ve sorularıma doyurucu cevaplar aldım. Çalışmaya katılmadığım ya da katıldıktan sonra çekildiğim durumda, hiçbir yasal hakkımdan vazgeçmiş olmayacağım. Bu koşullarla, söz konusu araştırmaya hiçbir baskı ve zorlama olmaksızın gönüllü olarak katılmayı kabul ediyorum.

Çalışmanın sonuçları bilimsel toplantılar ya da yayınlarda sunulabilir. Ancak, bu tür durumlarda kimliğim kesin olarak gizli tutulacaktır.

☐ Bu çalışmaya kendi isteğim doğrultusunda katılıyorum.

EK 2: Sosyodemografik Özellikler ve Sağlık Özellikleri Bilgi Formu

Bu bölümde bazı kişisel bilgileriniz istenmektedir. Lütfen tüm soruları yanıtlayınız. Açıklama istenen sorulara, yanıtlarınızı yazınız.

Yaşınız:

Cinsiyetiniz: ☐ Kadın 1 ☐ Erkek 2

Eğitim Durumunuz: ☐ Okuryazar 1 ☐ İlkokul 2 ☐ Ortaokul 3 ☐ Lise
☐ Üniversite 4 ☐ Yüksek Lisans / Doktora 5

Gelir Durumunuz: ☐ Gelirim giderimden az ☐ Gelirim giderime eşit
☐ Gelirim giderimden fazla

Medeni Durumunuz: ☐ Evli 1 ☐ Bekar 2

Yaşama Ortamınız: ☐ Tek Başına 1 ☐ Eşiyle 2 ☐ Eşi ve Çocuklarıyla 3 ☐ Bakıcıyla 4
☐ Huzurevi 5 ☐ Diğer 6

Çocuk Sahibi Olma Durumunuz: ☐ Evet 1 ☐ Hayır 2

Bakmakla yükümlü olduğunuz (eş, yetişkin çocuk, anne, baba, torun, akraba, sürekli ya da düzenli bakım verilen) kişiler var mı? ☐ Evet, var ☐ Hayır, yok

Doktor Tanılı Kronik hastalığınız var mı? ☐ Evet, var. ☐ Hayır, yok.

Kronik hastalığınız varsa nelerdir, lütfen yazınız (Yoksa bu soruyu geçiniz).

.....

Doktor Reçeteli İlaç Kullanıyor musunuz? ☐ Evet ☐ Hayır

EK 3: Gönüllü Etkinliklerin Biyopsikososyal Kazanımlarına İlişkin Aday Ölçek

Bu bölümdeki soruları, katıldığınız gönüllü etkinlikleri ve gönüllülük deneyiminizi dikkate alarak yanıtlayınız.

No	Önerme	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Ne Katılmıyorum Ne Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1	Gönüllü etkinliklere katılmak fiziksel olarak daha sağlıklı hissetmemi sağlar.					
2	Gönüllü etkinliklere katılmak stresimi azaltır.					
3	Gönüllü etkinliklere katılmak mevcut hastalıklarımı, fiziksel rahatsızlıklarımı daha az hissetmemi sağlar.					
4	Gönüllü etkinliklere katılmak beslenmeme daha fazla özen göstermemi sağlar.					
5	Gönüllü etkinliklere katılmak fiziksel aktivitelerimi arttırmamı sağlar.					
6	Gönüllü etkinliklere katılmak zararlı alışkanlıklardan (tütün, alkol tüketimi vb.) uzak durmamı sağlar.					
7	Gönüllü etkinliklere katılmak sağlık takiplerime daha fazla özen göstermemi sağlar.					
8	Gönüllü etkinliklere katılmak kişisel bakımına daha fazla özen göstermemi sağlar.					
9	Gönüllü etkinliklere katılmak yaşamıma hareketlilik getirir.					
10	Gönüllü etkinliklere katılmak kendimi daha enerjik hissetmemi sağlar.					
11	Gönüllü etkinliklere katılmak işe yaradığımı hissettirir.					
12	Gönüllü etkinliklere katılmak kendimi daha yeterli hissetmemi sağlar.					
13	Gönüllü etkinliklere katılmak zamanımı daha iyi planlamamı sağlar.					
14	Gönüllü etkinliklere katılmak zamanımın kaliteli geçmesini sağlar.					
15	Gönüllü etkinliklere katılmak kendimle gurur duymamı sağlar.					
16	Gönüllü etkinliklere katılmak beni daha fazlasını yapabileceğim konusunda teşvik eder.					
17	Gönüllü etkinliklere katılmak yeni koşullara uyum sağlama yeteneğimi geliştirir.					
18	Gönüllü etkinliklere katılmak hafızamı güçlendirir.					
19	Gönüllü etkinliklere katılmak kendime olan saygımı artırır.					
20	Gönüllü etkinliklere katılmak empati yeteneğimi güçlendirir.					
21	Gönüllü etkinliklere katılmak yenilikçi fikirler geliştirmemi sağlar.					
22	Gönüllü etkinliklere katılmak kendimi daha iyi tanımamı sağlar.					
23	Gönüllü etkinliklere katılmak kişisel gelişimime katkı sağlar.					
24	Gönüllü etkinliklere katılmak iş birliği becerilerimi geliştirir.					
25	Gönüllü etkinliklere katılmak çeşitli organizasyonlarda koordinasyon becerilerimi geliştirir.					
26	Gönüllü etkinliklere katılmak yeni bilgiler öğrenmemi sağlar.					
27	Gönüllü etkinliklere katılmak yeni beceriler geliştirmemi sağlar.					
28	Gönüllü etkinliklere katılmak iletişim becerilerimi geliştirir.					

EK 3: Devamı

29	Gönüllü etkinliklere katılmak yeni deneyimler kazanmamı sağlar.					
30	Gönüllü etkinliklere katılmak çağa uyumumu artırır.					
31	Gönüllü etkinliklere katılmak liderlik becerileri kazanmamı sağlar.					
32	Gönüllü etkinliklere katılmak vizyonumu geliştirmemi sağlar.					
33	Gönüllü etkinliklere katılmak daha güzel bir geleceğe dair umudumu artırır.					
34	Gönüllü etkinliklere katılmak yalnızlık hissimi azaltır.					
35	Gönüllü etkinliklere katılmak yaşama sevincimi artırır.					
36	Gönüllü etkinliklere katılmak beni mutlu eder.					
37	Gönüllü etkinliklere katılmak can sıkıntısından kurtulmamı sağlar.					
38	Gönüllü etkinliklere katılmak hayatıma anlam katar.					
39	Gönüllü etkinliklere katılmak kendime güvenimi artırır.					
40	Gönüllü etkinliklere katılmak ileri yaşlılığa yönelik kaygılarımı azaltır.					
41	Gönüllü etkinliklere katılmak beklenmedik olaylar karşısında daha sabırlı olmamı sağlar.					
42	Gönüllü etkinliklere katılmak yaptığım iyiliklerin bana iyilik olarak döneceğine olan inancımı güçlendirir.					
43	Gönüllü etkinliklere katılmak ruhsal sağlığıma iyi gelir.					
44	Gönüllü etkinliklere katılmak huzurlu hissetmemi sağlar.					
45	Gönüllü etkinliklere katılmak şükretmenin önemini anlamamı sağlar.					
46	Gönüllü etkinliklere katılmak daha bağımsız hissetmemi sağlar.					
47	Gönüllü etkinliklere katılmak ahlaki değerlerimizi korumaya katkıda bulunmamı sağlar.					
48	Gönüllü etkinliklere katılmak dinimin gereğini yerine getirmemi sağlar.					
49	Gönüllü etkinliklere katılmak hayır işlediğimi hissettirir.					
50	Gönüllü etkinliklere katılmak beni rahatlatır.					
51	Gönüllü etkinliklere katılmak topluma yönelik sorumluluğumu yerine getirdiğimi hissettirir.					
52	Gönüllü etkinliklere katılmak ailemle bağlarımı güçlendirir.					
53	Gönüllü etkinliklere katılmak sosyal çevremi genişletir.					
54	Gönüllü etkinliklere katılmak toplumun bir parçası olduğumu hissettirir.					
55	Gönüllü etkinliklere katılmak ailem tarafından takdir edilmemi sağlar.					
56	Gönüllü etkinliklere katılmak sosyal çevremdeki saygınlığımı artırır.					
57	Gönüllü etkinliklere katılmak toplumsal dayanışma ruhunun gelişmesine katkıda bulunmamı sağlar.					
58	Gönüllü etkinliklere katılmak sosyal ortamlarda daha kolay kabul görmemi sağlar.					
59	Gönüllü etkinliklere katılmak sahip olduğum deneyimleri genç kuşaklara aktarmamı sağlar.					
60	Gönüllü etkinliklere katılmak toplumsal bağlarımı güçlendirir.					
61	Gönüllü etkinliklere katılmak topluma bağlılığımı göstermemi sağlar.					
62	Gönüllü etkinliklere katılmak farklı kültürel özellikleri tanımamı sağlar.					

EK 4: Gönüllülüğe İlişkin Davranışsal Tutum, Özel Norm ve Özel Eylem Kontrolü Soru Formu

Soru Formu: Planlı Eylem Teorisi Çerçevesinde Gönüllü Etkinliklere Katılım

Bu bölümdeki soruları, gelecekte gönüllü etkinliklere katılma durumunuzu düşünerek yanıtlayınız.

	Aşağıdaki soruları yanıtlamadan önce okuyunuz! Aşağıdaki ifadeler vereceğiniz yanıtlar için; "1" ifadenin sizin için kesinlikle yanlış olduğunu, "5" ise kesinlikle doğru olduğunu belirtmektedir. Lütfen her bir ifadeye katılma durumunuzu, açıklamayı dikkate alarak size en uygun şekilde puanlayınız.
1	Gönüllü etkinliklere katılırsam, boş zamanımı değerlendirmiş olurum. Yanlış 1 2 3 4 5 Doğru
2	Ailemin gönüllü etkinliklere katılmamı desteklemesi benim için önemlidir. Yanlış 1 2 3 4 5 Doğru
3	Gönüllü etkinliklere katılırsam, anlamlı bir amaca hizmet etmiş olurum. Yanlış 1 2 3 4 5 Doğru
4	Gönüllü etkinliklere katılarak topluma katkı sağlama fırsatını değerlendirmiş olurum. Yanlış 1 2 3 4 5 Doğru
5	Gönüllü etkinlikler, kamusal paraların daha etkili kullanımını destekler. Yanlış 1 2 3 4 5 Doğru
6	Gönüllü etkinlikler, insan kaynaklarında tasarruf sağlar. Yanlış 1 2 3 4 5 Doğru
7	Gönüllü etkinliklerle insan kaynaklarında yapılacak tasarruflar, yeni istihdam alanları yaratacaktır. Yanlış 1 2 3 4 5 Doğru
8	Gönüllü etkinliklere katılırsam, sık görüştüğüm arkadaşlarım bunu iyi bulur. Yanlış 1 2 3 4 5 Doğru
9	Gönüllü etkinliklere katılmak için boş zamanım var. Yanlış 1 2 3 4 5 Doğru
10	Gönüllü etkinliklere katılarak anlamlı bir amaca hizmet etmemi yakın çevremdeki kişiler takdir eder. Yanlış 1 2 3 4 5 Doğru
11	Gönüllü etkinliklere katılmamı resmi kurumlar (devlet kurumları, yerel yönetimler, müdürlükler vb.) destekler.

EK 4: Devamı

	Yanlış	1	2	3	4	5	Doğru
12	Yerel yönetimler, gönüllü etkinliklerle kamusal paraların daha etkin kullanımına önem verir.						
	Yanlış	1	2	3	4	5	Doğru
13	Gönüllü etkinliklerle, insan kaynaklarının tasarrufunu işsizler de destekler.						
	Yanlış	1	2	3	4	5	Doğru
14	Gönüllü etkinliklerin insanların sağlığına yapacağı olumlu etkileri sağlıkçılar (doktor, hemşire, eczacı vd.) da destekler.						
	Yanlış	1	2	3	4	5	Doğru
15	Gönüllü etkinliklere katılmamı ailem destekler.						
	Yanlış	1	2	3	4	5	Doğru
16	Gönüllü etkinliklere katılarak sosyal giderlerin yani devletin karşıladığı sağlık giderleri, bakıma muhtaçlıkta bakım parası, işsizlere ödenen işsizlik parası vb. giderlerin azalmasına katkı sağlayabilirim.						
	Yanlış	1	2	3	4	5	Doğru
17	Yakın çevremdeki kişilerin, gönüllü hizmet konusunda ne düşündüğü benim için önemli değildir.						
	Yanlış	1	2	3	4	5	Doğru
18	Resmi kurumlara başvurarak gönüllü etkinliklere katılmak istediğimi söylemek benim için kolay bir şeydir.						
	Yanlış	1	2	3	4	5	Doğru
19	Yerel yönetimleri, kamusal paraları gönüllü etkinliklerle daha etkin kullanabilecekleri konusunda ikna etmek kolaydır.						
	Yanlış	1	2	3	4	5	Doğru
20	Gönüllü etkinliklere katılımın, bireylerin sağlığına olumlu etkileri olur.						
	Yanlış	1	2	3	4	5	Doğru
21	Gönüllü etkinliklerin insan sağlığına yapacağı olumlu katkılardan ötürü sağlıkçıların (doktor, hemşire, eczacı vd.) desteğini almak zor olmayacaktır.						
	Yanlış	1	2	3	4	5	Doğru
Aşağıdaki soruları yanıtlamadan önce okuyunuz! Aşağıdaki ifadelere vereceğiniz yanıtlarda "1" ifadeye katılma konusunda "pek emin olmadığınızı" belirtirken "5" ifadeye katılmaktan "çok emin olduğunuzu" gösterir. Lütfen her bir ifadeye katılma durumunuzu, açıklamayı dikkate alarak size en uygun şekilde puanlayınız.							

EK 4: Devamı

22	Yerel yönetimlerin gönüllü etkinliklerle kamusal paraların daha etkin kullanılacağına inandıklarından...	Pek emin değilim	1	2	3	4	5	Çok eminim
23	Gönüllü etkinliklere katılarak sosyal giderlerin yani devletin karşıladığı sağlık giderleri, bakıma muhtaçlıkta bakım parası, işsizlere ödenen işsizlik parası vb. giderlerin azalmasına katkı sağlayabileceğimden...	Pek emin değilim	1	2	3	4	5	Çok eminim
24	Gönüllü etkinliklere katılırsam, anlamlı bir amaca hizmet edeceğimden...	Pek emin değilim	1	2	3	4	5	Çok eminim
25	Yerel yönetimleri, gönüllü etkinliklerle kamusal paraları daha etkin kullanabilecekleri konusunda ikna etmenin önemli bir mesele olduğundan...	Pek emin değilim	1	2	3	4	5	Çok eminim
26	Gönüllü etkinliklerin sağlıkçılar (doktor, hemşire, eczacı vd.) tarafından desteklemesinin önemli olduğundan...	Pek emin değilim	1	2	3	4	5	Çok eminim
27	İnsan kaynaklarında tasarrufun faydalarından...	Pek emin değilim	1	2	3	4	5	Çok eminim
28	Gönüllü etkinliklere katılarak topluma katkı sağlamamın, resmi kurumlar açısından önemli olduğundan...	Pek emin değilim	1	2	3	4	5	Çok eminim
29	Gönüllü etkinliklere katılırsam, sık görüştüğüm arkadaşlarımla bunu iyi bulacağımdan...	Pek emin değilim	1	2	3	4	5	Çok eminim
30	Ailemin gönüllü etkinliklere katılmamı destekleyeceğinden...	Pek emin değilim	1	2	3	4	5	Çok eminim
31	Gönüllü etkinliklere katılarak anlamlı bir amaca hizmet etmemi yakın çevremdeki kişilerin takdir edeceğinden...	Pek emin değilim	1	2	3	4	5	Çok eminim
32	Gönüllü etkinliklerin toplum sağlığına olumlu etkisinden...	Pek emin değilim	1	2	3	4	5	Çok eminim
33	Gönüllü etkinliklere katılarak boş zamanımı değerlendirmek benim için değerlidir.	Pek emin değilim	1	2	3	4	5	Çok eminim

EK 4: Devamı

34	Gönüllü etkinliklerle insan kaynaklarında tasarrufun gerekliliği konusunda işsizlerden destek geleceğinden...	Pek emin değilim	1	2	3	4	5	Çok eminim
35	Sağlığı koruyan gönüllü etkinlikleri sağlıkçıların (doktor, hemşire, eczacı vd.) destekleyeceğinden...	Pek emin değilim	1	2	3	4	5	Çok eminim
36	Gönüllü etkinliklere katılmak için boş zaman bulmak, benim için kolaydır.	Pek emin değilim	1	2	3	4	5	Çok eminim
37	Gönüllü etkinliklere katılma konusunda ailemi ikna etmek benim için zor değildir.	Pek emin değilim	1	2	3	4	5	Çok eminim
38	Yakın çevremdeki kişilerin gönüllü hizmet konusunda görüşlerini dikkate almadığımda bana karşı davranışlarının değişmeyeceğinden...	Pek emin değilim	1	2	3	4	5	Çok eminim
39	Gönüllü etkinliklere katılmak için resmi kurumlara başvuracak olursam, resmi kurumların beni yönlendireceğinden...	Pek emin değilim	1	2	3	4	5	Çok eminim
40	Toplumun, benim katkıma ihtiyacı olduğundan...	Pek emin değilim	1	2	3	4	5	Çok eminim
41	İnsan kaynaklarında tasarrufa gidilmesi konusunda işsizleri ikna etmenin zor olmayacağından...	Pek emin değilim	1	2	3	4	5	Çok eminim
42	Gönüllü etkinliklere katılarak kamusal paraların daha etkili kullanımına katkı sağlayacağımdan...	Pek emin değilim	1	2	3	4	5	Çok eminim

EK 5: Etik Kurul İzni

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
Tıbbi Bilimsel Araştırmalar Etik
Kurulu

Sayı: 135

03.2024

Sayın

Prof.Dr.Hasan Hüseyin BAŞIBÜYÜK
Akdeniz Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi
Öğretim Üyesi

Değerlendirilmek üzere Kurulumuza başvuruda bulunduğunuz, “Yaşlılarda Gönüllülük Etkinliklerinin Biyopsikososyal Kazanımları: Planlı Eylem Teorisi Çerçevesinde Bir Değerlendirme” adlı çalışmaya ait Kurul Kararı ekte sunulmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof.Dr.Mehmet Rıfık AKTEKİN
Kurul Başkanı

Eki: Etik Kurul Kararı

Adres : Akdeniz Üniversitesi Tıp Fakültesi Dekanlığı 1. Kat ANTALYA

EK 5: Devamı

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
Tıbbi Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu
2024

ETİK KURUL BİLGİLERİ	ETİK KURULUN ADI	Akdeniz Üniversitesi Tıbbi Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu	
	AÇIK ADRESİ:	Akdeniz Üniversitesi Tıp Fakültesi Dekanlığı Morfoloji Binası A Blok 1. Kat No: A1-05 Kampüs /ANTALYA	
	TELEFON		
	E-POSTA		
PROJE YÜRÜTÜCÜSÜ UNVANI/ADI/SOYADI		Prof.Dr.Hasan Hüseyin BAŞIBÖYÜK	
ARAŞTIRMANIN AÇIK ADI		Yaşlılarda Gönüllülük Etkinliklerinin Biyopsikososyal Kazanımları: Planlı Eylem Teorisi Çerçevesinde Bir Değerlendirme	
KURUL KARARI BİLGİLERİ	Karar No:TBAEK-	135	Tarih: 29.02.2024
	Yukarıda bilgileri verilen çalışmanın yapılacağı merkezlerden/birimlerden gerekli izinler alındıktan sonra yapılmasında bilimsel ve etik açısından sakınca olmadığına oy birliği ile karar verilmiştir.		

Prof.Dr.Mehmet Rıfık AKTEKİN
Kurul Başkanı

EK 5: Devamı

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
Tıbbi Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu

ETİK KURUL BİLGİLERİ	ETİK KURULUN ADI	Akdeniz Üniversitesi Tıbbi Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu
	AÇIK ADRESİ:	Akdeniz Üniversitesi Tıp Fakültesi Dekanlığı Morfoloji Binası F Blok 1. Kat No: A1-05 Kampüs /ANTALYA
	TELEFON	0 (242) 249 69 54
	E-POSTA	tbaetik@akdeniz.edu.tr
PROJE YÜRÜTÜCÜSÜ UNVANI/ADI/SOYADI		Prof.Dr.Hasan Hüseyin BAŞIBÜYÜK
ARAŞTIRMANIN AÇIK ADI		Yaşlılarda Gönüllü Etkinliklerinin Biyopsikososyal Kazanımlarına İlişkin Bir Ölçek Geliştirme Çalışması ve Gönüllülüğün Planlı Eylem Teorisi Çerçevesinde İncelenmesi
KARAR BİLGİLERİ	Karar No:TBAEK- 762	Tarih: 31.07.2025
	Daha önce onayı verilen (29.02.2025/135) “Yaşlılarda Gönüllülük Etkinliklerinin Biyopsikososyal Kazanımları: Planlı Eylem Teorisi Çerçevesinde Bir Değerlendirme” adlı araştırma başlığının “Yaşlılarda Gönüllü Etkinliklerinin Biyopsikososyal Kazanımlarına İlişkin Bir Ölçek Geliştirme Çalışması ve Gönüllülüğün Planlı Eylem Teorisi Çerçevesinde İncelenmesi” olarak değiştirilmesi konulu 20.07.2025 tarihli dilekçe ve ekleri görüşülerek uygun bulundu, kurul üyeleri bilgilendirildi.	

Prof.Dr.Mehmet Rıfık AKTEKİN
Kurul Başkanı

EK 6: “Yaşlılarda Gönüllülüğün Biyopsikososyal Kazanımları Ölçeği”

No	Önerme	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Ruhsal ve Gelişimsel Durum						
1	Gönüllü etkinliklere katılmak yaşamıma hareketlilik getirir.					
2	Gönüllü etkinliklere katılmak kendimle gurur duymamı sağlar.					
3	Gönüllü etkinliklere katılmak yeni koşullara uyum sağlama yeteneğimi geliştirir.					
4	Gönüllü etkinliklere katılmak hafızamı güçlendirir.					
5	Gönüllü etkinliklere katılmak kendime olan saygımı artırır.					
6	Gönüllü etkinliklere katılmak kişisel gelişimime katkı sağlar.					
7	Gönüllü etkinliklere katılmak iş birliği becerilerimi geliştirir.					
8	Gönüllü etkinliklere katılmak çeşitli organizasyonlarda koordinasyon becerilerimi geliştirir.					
9	Gönüllü etkinliklere katılmak yeni beceriler geliştirmemi sağlar.					
10	Gönüllü etkinliklere katılmak iletişim becerilerimi geliştirir.					
11	Gönüllü etkinliklere katılmak yaşama sevincimi artırır.					
12	Gönüllü etkinliklere katılmak beklenmedik olaylar karşısında daha sabırlı olmamı sağlar.					
13	Gönüllü etkinliklere katılmak huzurlu hissetmemi sağlar.					
Manevi Tatmin						
14	Gönüllü etkinliklere katılmak yaptığım iyiliklerin bana iyilik olarak döneceğine olan inancımı güçlendirir.					
15	Gönüllü etkinliklere katılmak şükretmenin önemini anlamamı sağlar.					
16	Gönüllü etkinliklere katılmak dinimin gereğini yerine getirmemi sağlar.					
17	Gönüllü etkinliklere katılmak hayır işlediğimi hissettirir.					
Toplumsal Bütünleşme						
18	Gönüllü etkinliklere katılmak empati yeteneğimi güçlendirir.					
19	Gönüllü etkinliklere katılmak ileri yaşlılığımaya yönelik kaygılarımı azaltır.					
20	Gönüllü etkinliklere katılmak ahlaki değerlerimizi korumaya katkıda bulunmamı sağlar.					

EK 6: Devamı

21	Gönüllü etkinliklere katılmak beni rahatlatır.					
22	Gönüllü etkinliklere katılmak topluma yönelik sorumluluğumu yerine getirdiğimi hissettirir.					
23	Gönüllü etkinliklere katılmak sosyal çevremi genişletir.					
24	Gönüllü etkinliklere katılmak toplumun bir parçası olduğumu hissettirir.					
25	Gönüllü etkinliklere katılmak toplumsal dayanışma ruhunun gelişmesine katkıda bulunmamı sağlar.					
26	Gönüllü etkinliklere katılmak sahip olduğum deneyimleri genç kuşaklara aktarmamı sağlar.					
27	Gönüllü etkinliklere katılmak toplumsal bağlarımı güçlendirir.					
28	Gönüllü etkinliklere katılmak topluma bağlılığımı göstermemi sağlar.					
Algılanan Fiziksel Sağlık						
29	Gönüllü etkinliklere katılmak stresimi azaltır.					
30	Gönüllü etkinliklere katılmak mevcut hastalıklarımı, fiziksel rahatsızlıklarımı daha az hissetmemi sağlar.					
31	Gönüllü etkinliklere katılmak beslenmeme daha fazla özen göstermemi sağlar.					
Bilişsel Öğrenme						
32	Gönüllü etkinliklere katılmak zamanımı daha iyi planlamamı sağlar.					
33	Gönüllü etkinliklere katılmak yenilikçi fikirler geliştirmemi sağlar.					
34	Gönüllü etkinliklere katılmak yeni bilgiler öğrenmemi sağlar.					
35	Gönüllü etkinliklere katılmak yeni deneyimler kazanmamı sağlar.					
Kendilik Algısı						
36	Gönüllü etkinliklere katılmak kendimi daha enerjik hissetmemi sağlar.					
37	Gönüllü etkinliklere katılmak işe yaradığımı hissettirir.					
38	Gönüllü etkinliklere katılmak kendimi daha yeterli hissetmemi sağlar.					

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı	Saadet	Uyruğu	T.C.
Soyadı	TİRYAKİ	Tel no	
Doğum tarihi		e-posta	

Eğitim Bilgileri

Mezun olduğu kurum		Mezuniyet yılı
Lise	Hacı Malike Mehmet Bileydi Anadolu Lisesi	2004
Lisans	Hacettepe Üniversitesi Biyoloji Bölümü	2009
Yüksek Lisans	Hacettepe Üniversitesi Biyoloji Anabilim Dalı	2012
Doktora	Akdeniz Üniversitesi Gerontoloji Anabilim Dalı	2025

İş Deneyimi

Görevi	Kurum	Süre (yıl-yıl)
Marka ve Patent Vekili	Özel Şirket	2012-Devam ediyor.

Yabancı Dilleri	Sınav türü	Puanı
İngilizce	YÖKDİL	70,00

Proje Deneyimi

Proje Adı	Destekleyen kurum	Süre (Yıl-Yıl)
Bitkisel Besinlerin Bileşiminde Bulunan Bazı Kimyasal Maddelerin Fitoöstrojenik Potansiyellerinin Belirlenmesi ve Endokrin Bozucu Etkilerinin Araştırılması (111S013). (Yüksek Lisans Tezi).	TÜBİTAK 1002 - Hızlı Destek Projesi SBAG - Sağlık Bilimleri Araştırma Destek Grubu	2011-2012

Yayınlar:

Tiryaki S. Moleküler Yaşlanma. In: Başbüyük HH eds. Biyogerontoloji: Yaşlanma Biyolojisi. 1. Baskı Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık; 2025, s: 49-74.

Tiryaki S. Hücrel Yaşlanma. In: Başbüyük HH eds. Biyogerontoloji: Yaşlanma Biyolojisi. 1. Baskı Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık; 2025, s: 75-102.

- Acarbaş E, Tiryaki S, Başbüyük HH. Afet Gerontolojisi ve İklim Krizi. Turkish Journal of Healthy Aging Medicine. 2025;2(3): 1-7.
- Tiryaki S, Demirdaş FB. COVID-19 Pandemisinde Mesafeli Taze Projelere Katılanların Sosyal İletişim ve Etkileşim Üzerine Görüşleri. Turkish Journal of Healthy Aging Medicine. 2024;1: 1-8.
- Tiryaki S. Yerel Demografi Politikaları. In: Tufan İ eds. İkinci Türkiye Yaşlılık Raporu 2023. 1. Baskı. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık; 2023, s: 63-80.
- Tiryaki S. Başbüyük HH. İstismarın Biyolojisi ve Temelleri. In: Kalaycı I eds. Multidisipliner Boyutlarıyla Türkiye’de Yaşlı İstismarı ve İhmali. 1. Baskı Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık; 2022, s: 61-82.
- Tufan İ, Tiryaki S, Doğan M, Sönmez S, Aytepe A, Öztürk ŞS. Türkiye’de Demografik Gelişmelerin Sonuçları ve Yaşlılıkta Bakım Problemi: Geleneksel Derleme. Türkiye Klinikleri Journal of Gerontology. 2022;1(1): 9-19.
- Tufan İ, Koç O, Özgür Ö, Demirdaş FB, Tiryaki S, Ulusal F, ... & Dere B. Afetlerde yaşlılara yardım ve destek: Afet gerontolojisi. Geriatrik Bilimler Dergisi. 2022; 5(1): 14-20.
- Özgün-Başbüyük G, Kaleli I, Efe M, Tiryaki S, Ulusal F, Demirdaş FB., ... Tufan İ. Depression Tendency Caused by Social Isolation: An Assessment on Older Adults in Turkey. Advances in Gerontology. 2021;11: 298-304.
- Kaleli I, Demirdaş FB, Tiryaki S, Ulusal F, Tufan İ. Türkiye’de yaşlı hakları için uygulamalı bir konsept ve yol haritası: Antalya Örneği. Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Akademik Dergisi. 2021;4(6): 1-32.
- Ulusal F, Tiryaki S, Demirdaş FB, Kaleli I, Tufan İ. Yaşlılık Sorunları ve Çözüm Önerileri. In: Şahin Say D eds. Etik Yönleriyle Yaşlanma ve Yaşlılık. 1. Basım, Ankara: Ekin Yayınevi; 2020, s: 69-93.

Bildiriler:

- Tiryaki S, Demirdaş FB. COVID-19 Pandemisinde Mesafeli Taze Projelere Katılanların Sosyal İletişim ve Etkileşim Üzerine Görüşleri, II. Uluslararası 60+ Tazelenme Üniversitesi ve Gerontoloji Bölümü Öğrenci Kongresi. 2023, Antalya.
- Tiryaki S, Tufan İ, Başbüyük HH. 60+ TAÜ Antalya Kampüsü öğrencilerinin COVID-19 pandemisi sırasında uygulanan Taze Musiki programı üzerine görüşlerinin değerlendirilmesi. 11. Ulusal Yaşlılık Kongresi. 2021, Erzurum.